

JOHN RAWLS,

OIKEUDENMUKAISUUSTEORIASTA

POLIITTISEEN LIBERALISMIIN

Pro-gradu tutkielma,
maaliskuu 1997

Johanna Sarhimaa
Jyväskylän yliopisto
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Valtio-opin yksikkö

John Rawls, Oikeudenmukaisuusteoriasta *poliittiseen* liberalismiin.

Johanna Sarhimaa, pro-gradu tutkielma, maaliskuu 1997, 111 sivua.

Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, valtio-opin yksikkö

TIIVISTELMÄ

Tutkielman aiheena on John Rawlsin ajattelu, erityisesti se kuinka Rawls päätyy oikeudenmukaisuusteoriasta poliittiseen liberalismiin. Työ rakentuu kronologiselle Rawlsin tekstien lukemiselle lähtien liikkeelle oikeudenmukaisuusteorian keskeisten piirteiden tarkastelulla. Tutkielman näkökulman rajaajana toimii poliittisuus eli tavoitteenani on valottaa Rawlsin poliittisen teorian poliittisuutta sen eri vaiheissa.

Tutkielman lähtökohtana toimii siis oikeudenmukaisuusteoria, jonka Rawls esitti kokonaisuudessaan ensimmäisen kerran vuonna 1971 julkaistussa teoksessaan *A Theory of Justice*. Lisäksi toisessa luvussa tarkastellaan Rawlsin 1970-luvulla julkaisemia artikkeleja, joissa hän tarkentaa oikeudenmukaisuusteoriaansa. Tutkielman kolmannessa luvussa keskitytään Rawlsin kantilaiseen perintöön ja sen päälinjojen tarkasteluun. Lisäksi tässä luvussa pohditaan sitä, miksi Rawls 1980-luvun alussa päätyi terävöittämään ja korostamaan kantilaisuuttaan. Neljännessä luvussa seuraan Rawlsin suuntautumista kohden poliittista liberalismia. Keskityn tiettyihin avainkäsitteisiin ja pyrin niiden analysoinnin kautta muodostamaan oman käsitykseni siitä mitä on poliittisuus Rawlsin poliittisessa liberalismissa. Ajallisesti tämä luku kattaa Rawlsin 1980-luvun ja 1990-luvun tekstit. Viidennessä luvussa keskityn tarkempaan Rawlsin poliittisuuden tarkasteluun ja esitän mm. tulkintani siitä, miksi Rawls poliittisessa liberalismissaan korostaa poliittisuuden merkitystä. Viimeisessä luvussa esitän tiivistetyn tulkintani Rawlsin vaiheista oikeudenmukaisuusteoriasta poliittiseen liberalismiin. Lisäksi esitän näkemyksen, jonka mukaan Rawlsin yritys politisoida oikeudenmukaisuusteoria oli jo alkujaan 'tuomittu' epäonnistumaan johtuen teorian perusrakenteista.

Avainsanat: oikeudenmukaisuusteoria, poliittinen liberalismi, kansalaisuus, 'reasonable'.

Sisällys

1.	Johdanto	1
1.1.	Käsitteistä	2
1.2.	Rakenteesta	5
2.	Oikeudenmukaisuusteoria	8
2.1.	Teorian pääpiirteet	8
2.2.	Alkutila ja tietämättömyden verho	11
2.3.	Tietämättömyyden verho: neutraalisuus vai puolueettomuus?	15
2.4.	Valitsijoiden rationaalisuus ja universaalisuus	18
2.5.	'A well-ordered society' -käsite	23
2.6.	Oikeudenmukaisuusteoria ja poliittisuus	27
3.	Rawlsin kantilaisuus	31
3.1.	Kantin filosofiasta	31
3.2.	Rawlsin kantilaisia piirteitä	34
3.3.	Rawlsin konstruktivismi	43
4.	Kohti poliittista liberalismia	49
4.1.	'Primary goods'	49
4.2.	'the Rational' ja 'the Reasonable'	54
4.3.	'The idea of an overlapping consensus'	57
4.4.	Kansalaisuus ja 'public reason'	62
4.5.	Rawls ja 'the common aim'	73
5.	Poliittinen poliittisessa liberalismissa	78
5.1.	Poliittinen oikeudenmukaisuuden käsitys	78
5.2.	Poliittinen konstruktivismi ja 'reasonable' poliittisuus'	89
5.3.	'The political agenda'	95
6.	Lopuksi	102
6.1.	Oikeudenmukaisuusteoriasta poliittiseen liberalismiin: missä ollaan ?	102
6.2.	Poliittisen filosofian tehtävästä	108

John Rawlsin tuotanto
Muu kirjallisuus

1. Johdanto

Tutkielma etenee kahdella tasolla: toisaalta seurataan Rawlsin tuotantoa/tekstejä 1950-luvulta näihin päiviin. Erityisen mielenkiinnon kohteena on se, miten Rawls erilaisten vaiheiden kautta siirtyy kohti 'poliittista'. Tutkielman toisena tavoitteena on tulkita tätä Rawlsin poliittista. Rawlsin poliittisen lukeminen jakaantuu kahteen tasoon, joista ensimmäinen ja ilmeisin on tietysti se miten Rawls itse määrittää poliittisen teoriassaan. Tämän lisäksi pyrkimyksenäni on esittää tulkinta Rawlsin ajattelun ns. syvärakenteen poliittisesta. Tarkasti ottaen tulkinnan kohteena on Rawlsin keskeisimmät käsitteet, joista tavoitteena on lukea esiin poliittinen. Rawlsin kohdalla tämä projekti ei ole aivan yksinkertainen, sillä monissa kommentaareissa varsinkin *A Theory of Justice* -teos on luokiteltu moraalifilosofiseksi ja siten epäpoliittiseksi.

Tutkielman toinen tärkeä taustaoletus on ns. konfliktiperspektiivi politiikkaan. Poliitiikka ymmärretään siis vastuksen, vastustajien, erilaisten intressien välisen konfliktien ilmentymänä. Rawlsin poliittista tarkasteltaessa kiinnitän huomiota toisaalta politiikkasanaston käyttöön että toisaalta tiettyihin käsitteisiin, jotka vaikuttavat varsinaisen politiikkasanaston merkitykseen. Koska Rawlsin kohdalla politiikkasanasto tulee mukaan teorian kehittelyyn vasta 1980-luvun loppupuoliskolla, niin Rawlsin poliittinen tätä ennen täytyy tulkita esiin muista käsitteistä (alkutila, tietämättömyyden verho, a well-ordered society jne.).

Vaikka tutkielmassa siis käydään lävitse koko Rawlsin tuotanto, tarkoituksena ei ole keskittyä oikeudenmukaisuusteorian tai poliittisen liberalismiin sisällölliseen arviointiin siinä mielessä, että ottaisin kantaa siihen toimiiko Rawlsin teoria kaikilta osiltaan filosofisessa mielessä vai ei. Tosin Rawlsin poliittisen tulkittamisen yhteydessä tulee esiin muutamia irrallisia huomioita teorian filosofisesta toimivuudesta. Nämäkin huomiot tosin liittyvät kiinteästi Rawlsin siirtymiseen kohti poliittista liberalismia.

1.1. Käsitteistä

Rawlsin käyttämät käsitteet voidaan jakaa karkeasti ottaen kahteen pääryhmään: toisaalla on Rawlsin itsensä itsenäisesti muotoilemat käsitteet (esimerkiksi 'the veil of ignorance'²) ja toisaalta Rawls käyttää käsitteitä, joihin on jo keräytynyt ns. historiallista merkitystä. Jälkimmäisestä ehkä paras esimerkki on alkutilan käsite (the original position), jonka Rawls muotoilee uudelleen omaan käyttöönsä.

Rawlsin poliittista jäljitettäessä kyse ei siis ole puhtaasti käsitehistoriallisesta operaatiosta sen perinteissä mielessä. Tutkielman polttopisteessä on tietysti Rawlsin tapa käyttää poliittisen käsitteitä eri yhteyksissä. Mutta lähes yhtä tärkeä rooli Rawlsin poliittisuuden tulkitsemisessä on useilla muilla keskeisillä käsitteillä (esim. primary goods, the Rational, the Reasonable, the idea of an overlapping consensus, public reason). Näiden ns. toissijaisten käsitteiden merkitys on suuri, sillä niiden voidaan nähdä osaltaan muodostavan Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian/ poliittisen liberalismien taustalla olevan poliittisen käsityksen. Käytännön lukemis- ja tulkitsemisprojektin kannalta tämä lähestymistapa merkitsee sitä, että vaikkakin yksittäisillä käsitteiden muutoksilla ja painotuksilla on toki merkitystä, niin kuitenkin ei pidä unohtaa Rawlsin ajattelun kokonaisuutta ja sen tavoitteita. Tutkielman pyrkimyksenä on siis rakentaa tulkinnallinen synteesi toisaalta yksittäisten käsitteiden ja toisaalta kokonaisuuden tulkitsemisen kautta.

Kun lukija lähestyy ensikertaa Rawlsin tekstejä, hän väistämättä huomaa pian olevansa keskellä erilaisten käsitteiden viidakkoa. Oli hänellä kädessään mikä tahansa Rawlsin teksti, lukija ei voi välttyä sellaisilta termeiltä kuten 'a theory of justice', 'justice as fairness', 'the original position', 'two principles of justice', 'the veil of ignorance', 'constructivism'. Jos tämä lukija on vaikka tarttunut

---

² Tosin 'the veil of ignorance' käsitteen rawlsilainen alkuperä on suhteellista, sillä vaikka itse käsite on toki Rawlsin muotoilema niin sen taustalla oleva ajatusmalli on vanhempaa alkuperää.

Rawlsin uusimpaan kirjaan *Political Liberalism* (1993), niin lähes varmuudella voidaan sanoa, että pelkästään tätä kirjaa lukemalla ei voi päästä selville siitä mitä on rawlsilainen poliittinen liberalismi. Tämä 'lähestymisongelma' ei tietenkään ole ainutlaatuinen juuri Rawlsin kohdalla, pikemminkin yleinen, ainakin poliittisen filosofian piirissä. Mutta Rawlsin kohdalla tilanteen tekee tavallista erikoisemmaksi tämän keskeinen asema viimeisten parin vuosikymmenen ajan erityisesti keskusteluissa, joita on käyty liberalistien ja kommunitaristien välillä. Rawls on tavallaan joutunut asemaan, jossa hänen käsitteistönsä ja kielensä on määrittänyt koko keskustelun kieltä. Mulhall & Swift toteavat tästä seuraavasti:

"The commonplace observation that the publication of Rawls's *A Theory of Justice* was the single most important stimulus to the renaissance of political theory during the 1970s and 1980s ... , although the extent to which his theory established the terrain upon which subsequent political-theoretical battles were to be fought is clearly to the point. Both communitarian critics and defenders of versions of liberalism other than that offered by Rawls have formulated their positions in terms that make explicit reference to his theory, so that in many ways Rawls *did* define the agenda and continues to do so."³

Palatakseni edellä mainittuun lukijaan ja tämän 'lähestymisongelmaan', ei mielestäni ole liioiteltu todeta, että Rawlsin ajatusten ja tekstien ymmärtäminen vaatii tiettyä perustuntemusta hänen käyttämistään käsitteistä. Tällainen luonteva lähtökohta Rawlsin lähestymiselle on tämän tunnetuin teos *A Theory of Justice* (1971)⁴. Tässä kirjassaan Rawls, Mulhall & Swiftin mukaan tahtomattaankin tuli määritelleeksi agendan, jonka ympärille keskustelu on sittemmin pyörinyt. On kuitenkin muistettava, että tämä Rawlsin tavallaan dominoiva rooli koskettaa vain yhtä tiettyä keskustelua, nimittäin liberalistien ja kommunitaristien välistä dialogia ja sitäkin pääasiassa anglo-amerikkalaisen perinteen piirissä. Eli vaikka Rawls on ollut poliittisen filosofian piirissä keskeinen hahmo, ei kuitenkaan pidä sortua liioittelemaan tämän merkitystä

---

³ Mulhall & Swift, s. 1.

⁴ Suom. Pursiainen, *Oikeudenmukaisuusteoria*, WSOY, Juva 1988.

tai roolia koko poliittisen filosofian kentässä.

Rawls liikkuu siis tietyn keskustelun sisällä toisaalta sen määrittäjänä, mutta toisaalta myös sen armoilla. Tämä väite liittyy erityisesti Rawlsin 1970-luvun teksteihin, joissa tämä oli selvästi joutunut puolustuslinjalle ja oli 'pakotettu' kritiikin edessä tekemään tiettyjä tarkastuksia ja revisioiteja teoriaansa. Mutta eräässä mielessä voidaan sanoa, että Rawls selvisi tästä kiirastulestaan voittajana, sillä 1980-luvulla hän onnistui uudistumaan. 'Voittajuudella' tarkoitan tässä yhteydessä lähinnä sitä, että Rawls pystyi tarkastelemaan omaa teoriaansa kriittisesti ja myös muuttamaan aiempia kantojaan. 'Voittajuudella' en siis tässä yhteydessä ota lainkaan kantaa siihen onnistuiko Rawls poliittis-filosofisessa taistelussa selättämään vastustajansa uusilla argumenteillaan.

Mitkä kaikki seikat tulisi sitten ottaa huomioon Rawlsin tekstejä tarkasteltaessa? Ensiksikin tulee nähdä mihin traditioon Rawls selkeästi liittyy. Rawlshan toimii puhunnassa, joka voidaan määrittää kuuluvaksi utilitaristiseen traditioon. Hänen tavoitteenaanhan on esittää vaihtoehto utilitarismille, joten hän joutuu pakostakin lähtemään liikkeelle utilitarismin pohjalta määrittelemällä ensin asemansa suhteessa siihen. Ja vasta tämän jälkeen ja tältä pohjalta Rawls lähtee kehittämään omaa vaihtoehtoaan.⁵ Toisaalta filosofisessa mielessä Rawls assosioituu selkeästi sekä yhteiskuntasopimus traditioon (Locke, Rousseau, Kant) että toisaalta myös vahvasti kantilaiseen filosofiseen perintöön.

"My aim is to present a conception of justice which generalizes and carries to a higher level of abstraction the familiar theory of the social contract as found, say, in Locke, Rousseau, and Kant."⁶

Rawlsin kantilaisten piirteiden tiedostaminen ja tunnistaminen on tärkeää myös tämän työn kannalta, koska niiden avulla pyrin määrittämään Rawlsin

---

⁵ Ks. Rawls, 1971, ss. 22-27.

⁶ Rawls, 1971, s. 11.

tekstien sisäistä kontekstia, keskustelun linkkejä ja puhunnan luonnetta yleensä. Palaan tarkemmin tähän keskusteluun Rawlsin ja Kantin välisestä suhteesta työn kolmannessa luvussa.

1.2. Rakenteesta

Seuraavassa muutama sana jaottelusta eri lukujen välillä. Tutkielman toisen luvun tavoitteena on esittää Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian pääpiirteet. Ajallisesti toinen luku kattaa Rawlsin tuotannon *A Theory of Justice* n julkaisusta vuonna 1971 aina vuosikymmenen loppuun 'A Well-Ordered Society' artikkelin julkaisuun. Tätä ajanjaksoa määrittää oikeudenmukaisuusteorian tunnetuksi tuleminen sekä akateemisissa että muissakin piireissä. Rawls otti aktiivisesti osaa tähän käytyyn keskusteluun mm. kirjoittamalla useita artikkeleita, joissa hän puolusti teoriaansa⁷.

Kolmannessa luvussa paneudun Rawlsin ja Kantin väliseen yhteyteen. Rawlshan kirjoitti jo TJ:ssa teoriansa kantilaisesta luonteesta, mutta varsinaisesti vasta vuonna 1980 julkaistussa artikkelissa 'Kantian Constructivism in Moral Theory' Rawls tarkentaa ja vahvistaa tämän yhteyden. Tämän tutkielman kannalta kyseinen artikkeli on erittäin merkittävä, sillä se on eräänlainen käännekohta Rawlsin ajattelussa. Em. artikkelissa Rawls tekee ensimmäistä kertaa selvän pesäeron universalismiin ja asettaa teoriansa perustaksi moderneissa demokraattisissa yhteiskunnissa implisiittisesti vallalla olevat ajatukset oikeudenmukaisuudesta. Rawls kirjoittaa tästä seuraavasti:

"We want to settle a fundamental disagreement over the just form of basic institutions within a democratic society under modern conditions."⁸

Tämän lisäksi kolmannessa luvussa aion tarkastella Rawlsin ja Kantin välistä 'sukulaissieluisuutta' yleisellä tasolla. Pyrkimyksenäni on osoittaa keskeisimmät Rawlsin kantilaiset piirteet. Tämä on mielestäni tarpeellista, koska useasti

---

⁷ Rawls, 1974, 1975, 1978 ja 1979.

⁸ Rawls, 1980, s. 518.

Rawlsin kommentaarikirjallisuudessa viitataan tämän kantilaiseen perintöön ja sen vaikutuksiin mm. Rawlsin myöhempiin pyrkimyksiin politisoida oikeudenmukaisuuden käsitteensä. Työn rajauksen takia Rawlsin kantilaisuuden ns. syvempi merkitys koko Rawlsin teorian, erityisesti sen poliittisen aspektin kannalta olisi jo itsessään tutkielman arvoinen. Eli olen tietoisesti jättänyt Rawlsin fundamentaalitason kantilaisuuden sivulle tässä työssä ja olen keskittynyt pintakerroksen kantilaisuuden tutkimiseen käyttäen lähteinä lähinnä Rawlsin omia tekstejä, en niinkään Kantin..

Tutkielman neljäs luku keskittyy ajallisesti tarkastelemaan Rawlsin tuotantoa 1980-luvulta näihin päiviin. Käyn lävitse kaikki Rawlsin tuona ajanjaksona kirjoittamat artikkelit, erityisesti keskittyen siihen, miten Rawls pyrkii siirtymään kohti poliittista oikeudenmukaisuuden käsitystä. Tutkielman oletuksena on siis se, että Rawls tietoisesti (ei ajautuen, kuten esimerkiksi Thomas Pogge kirjassaan väittää) siirtyy poliittisen suuntaan⁹. Lisäksi olen kiinnostunut siitä, miten Rawls itse asiassa ymmärtää poliittisen - poliittisuuden toisaalta oikeudenmukaisuuden käsitteensä yhteydessä ja toisaalta yleensä. Siis millainen poliittisuuden käsitys on löydettävissä Rawlsin projektin syvärakenteesta. Viides luku jatkaa neljännen luvun linjoilla eli pyrin siinä syventämään Rawlsin poliittisuuden analyysia. Lähestyn Rawlsin poliittisuutta toisaalta tämän oman määritelmän kautta ja toisaalta muiden käsitteiden kautta (poliittinen konstruktivismi, 'reasonable'). Tämän lisäksi pyrin suhteuttamaan Rawlsin poliittisuuden poliittisen liberalismiin kokonaisuutena, tarkastellen sen roolia koko teorian toimivuuden kannalta.

Tutkielman kuudennessa ja viimeisessä luvussa tavoitteenani on koota yhteen työn tulokset eli arvioida Rawlsin liikkeitä 1950-luvulta näihin päiviin (oikeudenmukaisuusteoriasta poliittiseen liberalismiin). Samalla esitän kokoavat kommentit perusteluineen Rawlsin poliittisuuden tulkinnasta. Työn lopussa sivuan teemaa, joka on varjostanut Rawlsia aina oikeudenmukai-

---

⁹ Pogge kritisoi Rawlsia siitä, että tämä antoi liian helposti periksi kritiikin edessä ja luopui tietyistä oikeudenmukaisuusteorian alkuperäisistä argumenteista. Ks. Pogge, ss. 1-12.

suusteoriasta aina poliittiseen liberalismiin, nimittäin moraalifilosofian ja politiikan välistä suhdetta. Poliittisen filosofian tehtävistä on olemassa monia näkökulmia ja pohdinkin sitä onko Rawls määrittänyt poliittisen filosofian tehtävän liian tiukasti.

2. Oikeudenmukaisuusteoria

Tutkielman toisessa luvussa käyn lävitse Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian pääpiirteineen (alkutila, tietämättömyyden verho, periaatteiden valitsijat ja valinta, oikeudenmukaisuuden periaatteet, teorian yhteiskuntasopimusperusta jne). Ajallisesti tämä luku kattaa Rawls koko 1970-kirjallisen tuotannon A Theory of Justice (TJ) teoksen julkaisusta (1971), aina vuosikymmen loppuun artikkeliin 'A Well-Ordered Society'. Lisäksi mukana on kaksi tärkeää artikkelia 1950- ja 1960-luvuilta, joista tulen esittämään muutamia huomioita siitä, miten Rawls kehittää teoriaansa ja käsitteitään kohti oikeudenmukaisuusteoriaa.

2.1. Teorian pääpiirteet

Kukathasin & Pettitin mukaan Rawlsin oikeudenmukaisuusteoria on tutkimus siitä, mikä olisi toivottavaa/ haluttavaa sosiaalisten ja poliittisten organisaatioiden tasolla (politically desirable). Rawls pyrkii tarkentamaan ja saattamaan teorian asteella ne intuitiiviset tuntemukset oikeudenmukaisuudesta, joita hänen mukaansa meillä jokaisella on. Toisaalta, kun Rawls puolustaa kahta oikeudenmukaisuuden periaatettaan, hän pyrkii todistamaan että ne ovat myös mahdollisia (politically feasible).¹

"Rawls argued that his two principles represented a public conception of justice that we could expect to stay in place once put in place. They represented a value which was achievable rather than utopian."²

Rawls itse toteaa A Theory of Justice teoksen alussa, että hänen tavoitteenaan on oikeudenmukaisuusteoriassaan esittää oikeudenmukaisuuden käsite, joka yleistää ja nostaa korkeammalle abstraktion tasolle teorian yhteiskuntasopimuksesta (vrt. esimerkiksi Lockella, Rousseauilla ja Kantilla). Oikeudenmukaisuusteorian idean ydin on siinä, että oikeudenmukaisuuden periaatteet yhteis-

---

¹ Kukathas & Pettit, ss. 2-6.

² Kukathas & Pettit, ss. 8-9.

kunnan perusrakennetta varten ovat alkuperäisen, ihmisten välisen sopimuksen objekteina³. Oikeudenmukaisuuden periaatteet ovat sellaisia, jotka tulisivat aina valituiksi määrittelemään yhteisön perusrakenteita, silloin kun rationaaliset ihmiset suorittavat valinnan tasa-arvoisessa tilanteessa.⁴

Rawlsin kehittämä alkutila (the original position), jossa periaatteiden valinta tapahtuu on täysin hypoteettinen rakennelma. Kyseessä ei siis ole mikään historiallinen tapahtuma, vaan alkutilan rekonstruoinen tarkoituksena on Rawlsin mukaan johtaa tietyn oikeudenmukaisuuden käsitteen valintaan. Palaan myöhemmin tässä luvussa lähemmin siihen kuinka Rawls tarkalleen ottaen määrittää alkutilan käsitteensä (ks. luku 2.2.).

Rawlsille oikeudenmukaisuuden primaarinen subjekti on yhteiskunnassa vallalla olevat perustavanlaatuiset instituutiot (the major institutions or the basic structure). Näillä instituutioilla Rawls tarkoittaa mm. perustuslakia sekä niitä periaatteita, jotka määrittävät yhteiskunnan taloudellisia ja sosiaalisia suhteita. Em. instituutiot määrittävät siis konkreettisesti ihmisten oikeudet ja velvollisuudet. Lisäksi ne vaikuttavat jokaisen ihmisen elämään siten, että ne luovat raamit sille mitä kukin ihminen voi odottaa elämältään. Jokainen ihminen syntyy tiettyyn yhteiskunnalliseen 'asemaan'. Moraalisesta näkökulmasta katsottuna nämä yhteiskunnalliset 'asemat' ovat sattumanvaraisia (siis eivät ansaittuja). Kuitenkin nämä 'asemat' vaikuttavat siihen millaisia odotuksia elämältä kullakin yksilöllä on. Näin ymmärrettynä yhdessäkään yhteiskunnassa ei vallitse ihmisten välinen tasa-arvo, vaan periaatteessa jokaisen yhteiskunnan rakenne on tässä mielessä epätasa-arvoinen ja epäoikeu-

---

³ Tärkeätä tässä yhteydessä on pitää mielessä hypoteettisen ja ideaalisen yhteiskuntasopimuksen välinen ero. Hypoteettinen yhteiskuntasopimus kuvaa yleensä erityisesti määriteltyä tilaa (tai luonnontilaa 'state of nature' joka ei ole vielä saanut yhteisön muotoa), jonka vallitessa yksilöt sopivat niistä ehdoista jotka tulevat määrittämään tulevaa yhteiskuntaa. Ideaalista yhteiskuntasopimusta Lessnoff kuvaa seuraavasti:

"To invoke an ideal contract is to appeal to what individuals, ideally, ought to agree to, or what they would agree to if they were ideally moral beings." Lessnoff, 1986, s. 94.

⁴ Rawls, 1971, s. 11.

denmukainen.⁵ Näihin rakenteellisiin epätasa-arvoisuuksiin Rawls haluaa sosiaalisen oikeudenmukaisuuden periaatteidensa vaikuttavan ensimmäiseksi.

"The justice of a social scheme depends essentially on how fundamental rights and duties are assigned and on the economic opportunities and social conditions in the various sector of society."⁶

Rawls ei käsittele teoriassaan oikeudenmukaisuutta yleisesti, suhteessa sosiaalisiin käytäntöihin. Sen sijaan hän pyrkii kehittämään järkevän oikeudenmukaisuuden käsitteen sellaisen yhteiskunnan puitteisiin, joka on eristetty muista yhteiskunnista. Lisäksi Rawls olettaa, että hänen oikeudenmukaisuuden periaatteensa sääntelevät ns. hyvin järjestettyä yhteiskuntaa (a well-ordered society, ks. luku 2.5.). Tämä merkitsee sitä, että kaikki yhteisön jäsenet toimivat oikeudenmukaisesti ja huolehtivat omalta osaltaan yhteiskunnan instituutioiden vakaudesta. Rawlsille oikeudenmukaisuuden käsite on arvokas itsessään (yhteiskunnan perusrakenteen kannalta). Oikeudenmukaisuutta ei hänen mukaansa tulisi hylätä vaikei se aina toimisikaan tyydyttävästi.⁷

Oikeudenmukaisuuden periaatteet näin käsitettynä on itse asiassa sama asia kuin oikeudenmukaisuus reiluna pelinä (justice as fairness). Yksinkertaistetusti sanottuna tämä tarkoittaa sitä, että Rawlsin mukaan hänen oikeudenmukaisuuden periaatteensa ovat reiluja kaikille. Toisin sanoen, niiden ollessa voimassa kukaan ei siis voi valittaa että häntä kohdeltaisiin huonommin kuin jotakuta toista. Rawlsin teorian mukaan jokainen rationaalinen ja vapaa ihminen, joka suorittaa oikeudenmukaisuusperiaatteiden valinnan alkutilassa päätyy lopulta seuraaviin oikeudenmukaisuuden periaatteisiin:

"First Principle

Each person is to have the most extensive total system of equal basic liberties compatible with a similiar system of liberty for all.

Second Principle

---

⁵ Rawls, 1971, ss. 7-11.

⁶ Rawls, 1971, s. 7.

⁷ Rawls, 1971, ss. 8- 9.

Social and economic inequalities are to be arranged so that they are both:

- a) to the greatest benefit of the least advantaged, consistent with the just savings principle (the difference principle), and
- b) attached to offices and positions open to all under conditions of fair equality of opportunity."⁸

Lisäksi Rawls asettaa periaatteet järjestykseen (lexical order), ensimmäistä periaatteesta ei tule koskaan tinkiä toisen periaatteen eduksi lukuunottamatta tiettyjä poikkeustapauksia.

2.2. Alkutila ja tietämättömyyden verho

Alkutilan ja tietämättömyyden verhon käsitteiden alustavat ideat tulevat mukaan Rawlsin ajatteluun vasta tämän vuonna 1963 julkaistussa artikkelissa 'The Sense of Justice'. Tosin käsitteiden tarkka muoto on vielä hioutumaton, sillä alkutilasta hän puhuu nimellä 'an original position of equal liberty'. Kuitenkin sen tärkein ominaisuus eli hypoteettisuus on läsnä jo tässä vaiheessa. Tietämättömyyden verhosta Rawls kirjoittaa kyseissä artikkelissa nimellä 'an absence of information'. Samoin kuin alkutilan käsitteen yhteydessä niin tässäkin tapauksessa käsitteen ydin on jo muotoutunut samaksi kuin myöhemmin ilmestyneessä *A Theory of Justice* teoksessa. Rawls asetti siis jo tässä vaiheessa teorian kehittelyä oikeudenmukaisuuden periaatteiden valitsijat tietämättömyyden tilaan.⁹ Seuraavassa tarkemmin siitä, mitä Rawls tarkoittaa TJ:ssa kyseisillä käsitteillä.

Alkutilan käsitteellä (the original position) Rawls tarkoittaa tilannetta, jossa yksilöt valitsevat oikeudenmukaisuuden periaatteensa. Kuten aikaisemmin totesin ko. tilanne on täysin hypoteettinen. Käytännössä voidaan sanoa, että

---

⁸ Rawls, 1971, s. 302.

⁹ Rawls, 1963, ss. 300-305.

Rawls 'luo' alkutilan kahta oikeudenmukaisuuden periaatettaan silmällä pitäen. Hän määrittelee alkutilan siten, että jokainen rationaalinen ihminen sen vallitessa valitsee¹⁰ juuri hänen kaksi oikeudenmukaisuuden periaatettaan. Kun tavoitteena on valita oikeudenmukaisuuden periaatteet on, Rawlsin mukaan, välttämätöntä eliminoida kaikki valintaan vaikuttavat satunnaiset tekijät, esimerkiksi valitsijoiden oman edun tavoittelu muiden edun kustannuksella.¹¹

Tietämättömyyden verho alkutilassa takaa sen, että valitsijat eivät tiedä tiettyjä tosiasioita todellisuudesta, eli siitä yhteiskunnasta jossa he tulevat elämään valitsemiensa oikeudenmukaisuuden periaatteiden mukaan. Rawlsilla on selkeä pyrkimys määrittää tietämättömyyden verhon käsitteensä mahdollisimman tarkasti ja 'tiukasti', jottei tilaa jäisi spekuloinnille käsitteen merkityksestä. Tämän tarkkuuden taustalla on käsitteen keskeinen asema teorian kokonaisuuden kannalta (liittyen mm. siihen miksi alkutilan osapuolet päätyvät valinnassaan juuri Rawlsin oikeudenmukaisuuden käsitykseen).

"It is assumed, then, that the parties do not know certain kinds of particular facts. First of all, no one knows his place in society, his class position or social status; nor does he know his fortune in the distribution of natural assets and abilities, his intelligence and strength, and the like. Nor, again does anyone know his conception of the good, the particularities of his rational plan of life, or even the special features of his psychology such as aversion to risk or liability to optimism or pessimism. More than this, I assume that the parties do not know the particular circumstances of their own society. That is, they do not know its economic or political situation, or level of civilization and culture it has been able to achieve. The persons in the original position have no information as to which generation they belong."¹²

Miksi oikeudenmukaisuusteoria tarvitsee tietämättömyyden verhoa? Sen

---

¹⁰ Koska rationaalisesti katsottuna alkutilassa olevalla valitsijalla ei ole muuta rationaalisesti perusteltua vaihtoehtoa.

¹¹ Rawls, 1971, s. 12.

¹² Rawls, 1971, s. 137.

tarkoituksena on taata se, että jokainen ihminen joka on valitsemissa oikeudenmukaisuuden periaatteitaan on samanlaisessa tilanteessa. Lyhyesti ilmaistuna, tietämättömyyden verhon tehtävänä on taata se, että valintatilanne on oikeudenmukainen, reilu.

Valitsijat eivät kuitenkaan joudu tekemään päätöstään täysin tietämättöminä. Heillä on tiedossaan yleiset faktat yhteiskunnasta. He ymmärtävät poliittisia ja taloudellisia kysymyksiä, lisäksi he tietävät sosiaalisten organisaatioiden perustan ja ymmärtävät kuinka ihmismieli toimii. Rawlsin mukaan osapuolilla on halussa kaikki ne yleiset faktat, jotka vaikuttavat oikeudenmukaisuusperiaatteiden valintaan.¹³

Mutta miksi Rawls tarvitsee hypoteettista alkutilan käsitettä? Eikö juuri sen hypoteettisuus tuomitse sitä abstraktisuuteen, kauaksi todellisesta elämästä ja yhteiskunnasta? Rawls vastaa tähän vakavaan syytteesen seuraavasti:

"The initial situation is an attempt to represent and to unify the formal and general elements of our moral thought in a manageable and vivid construction in order to use these elements to determine which first principles of justice are most reasonable."¹⁴

Toisin sanoen, oikeudenmukaisuusteorian hypoteettisuus ei muodosta vakavaa ongelmaa teorialle, kun ymmärretään oikein sen tarkoitus. Teorian tavoitteena on muotoilla tilanne (the original position), jonka puitteissa meillä jokaisella on mahdollisuus arvioida milloin tahansa oikeudenmukaisuuden periaatteiden valintaa. Rawls korostaa sitä, että koska alkutilan rajoitusten seurauksena jokainen oikeudenmukaisuuden periaatteiden valitsija on samanlaisessa tilanteessa (equally rational and similarly situated), niin samat periaatteet tulisivat valituiksi vaikka valitsijana toimisi vain yksi henkilö.

---

¹³ Rawls, 1971, s. 137. Se, onko Rawlsin määrittämällä periaatteiden valitsijoilla tarpeeksi tietoa oikeudenmukaisuuden periaatteiden valitsemiseksi on mielenkiintoinen kysymys. Tämän työn teemaan kyseinen problematiikka ei kuitenkaan kuulu.

¹⁴ Rawls, 1978, s. 59.

Edellä on esitetty perusteluja joilla Rawls pyrkii oikeuttamaan alkutilan käsitteensä käyttämisen. Nämä perustelut voivat kuitenkin tuntua jossain määrin kaukaisilta, ei sellaisilta joihin juuri minä henkilökohtaisesti voisin sitoutua. Tämän 'heikkouden' takia Rawls esittääkin TJ:ssa toisen tavan oikeuttaa alkutilan käsite. Tavan, jonka mukaan arvioimme alkutilan eri tulkintoja sen mukaan miten hyvin ne vastaavat meidän syvimpiä ajatuksia.

"We can either modify the account of the initial situation or we can revise our existing judgements, for even the judgements we take provisionally as fixed points are liable to revision ... I assume that eventually we shall find a description of the initial situation that both expresses reasonable conditions and yields principles which match our considered judgements ... This state of affairs I refer to as reflective equilibrium."¹⁵

Rawls kirjoittaa, että tämän prosessin kautta päädyimme alkutilan käsitteeseen. Ja vaikkei hän itse asiassa etene teoriassaan tämän prosessin kautta, niin silti on siis mahdollista tulkita alkutilan käsite 'as the result of such a hypothetical course of reflection'.¹⁶ Alkutilan käsitteen legitimoiminen tällä tavalla meidän jokaisen arvionnin kautta on tärkeää Rawlsin projektille, koska sen avulla hän pyrkii osaltaan todistamaan meille ettei hänen oikeudenmukaisuuden periaatteensa perustu ainoastaan 'kylmiin' filosofisiin perusteluihin, vaan kaikkien ihmisten hyväksyttävissä oleviin 'considerations'hin eli

"... the conditions embodied in the description of the original position are one that we do in fact accept"¹⁷

Danielsin mukaan Rawls käyttää alkutilan käsitettään kahdessa eri roolissa: analyyttisessä ja oikeuttavassa. Alkutila voidaan ymmärtää analyyttisena siinä mielessä, että se auttaa ymmärtämään miten meidän jokaisen oikeudenmukaisuuden käsitys riippuu tietyistä formaalisista ehdoista, kuten yleisyyden (generality), julkisuuden (publicity) ja finaalisuuden (finality) sitoumuksista,

---

¹⁵ Rawls, 1971, s. 20.

¹⁶ Rawls, 1971, s. 21.

¹⁷ Rawls, 1971, s. 21.

jotka liittyvät oikeudenmukaisuuden periaatteisiin. Toiseksi, alkutilan analyttisyys ilmenee siinä, että se tarjoaa meille mallin, jonka avulla on mahdollistaysinkertaistaayhteisöllinen oikeudenmukaisuuden periaatteiden valinta. Sen avulla on mahdollista siis saattaa em. prosessi helpommin käsiteltäväksi ongelmaksi eli kysymykseksi rationaalisen yksilön valinnasta (the rational individual choice of principles). Kokonaan toinen puoli alkutilan käsitteestä löytyy siitä, että Rawls haluaa osoittaa alkutilassa tapahtuvan periaatteiden valinnan toimivan myös näiden periaatteiden oikeutuksena. Periaatteessa kysymys on siitä, että Rawls uskoo todistavansa ja vakuuttavansa lukijansa alkutilan oikeuttavasta roolista (as a justificatory device) sillä, että alkutilassa toimivia valitsijoita (moraalisia yksilöitä) kohdellaan reilusti.¹⁸

Edellä esitetty alkutilan tietämättömyyden verhon käsitteineen on ollut TJ:n julkaisusta lähtien ehkä yksi eniten kritiikkiä osakseen saanut osio Rawlsin oikeudenmukaisuusteoriassa.¹⁹

2.3. Tietämättömyyden verho: neutraalisuus vai puolueettomuus ?

Tavoitteleeko Rawls alkutilan muotoilussa neutraalisuutta vai puolueettomuutta? Miten hän ylipäättänsä ymmärtää näiden kahden välisen ero? Entä mitä vaikutuksia tällä problematiikalla on Rawlsin yksilön käsitteen kannalta? Perustavanlaatuinen taustaoletus koko Rawlsin projektissahan on se, että aina on kunnioitettava ihmisten vapautta, autonomiaa. Tämä ilmenee myös siinä miksi Rawls katsoo, että sopimusteoria on oikeutettu malli oikeudenmukaisuuden periaatteiden valitsemiselle. Lienee kuitenkin perusteltua kysyä, miksi toisten ihmisten kunnioittaminen ja toisaalta halu luoda yhteiskunta, joka perustuu vapaaehtoisuuteen, pitäisi nähdä oikeudenmukaisuuden lähteenä tai ilmaisuna. Nagelin mukaan kyse ei voikaan olla siitä, että sopimus jostakin

---

¹⁸ Daniels, s. xxxix.

¹⁹ Ks. esimerkiksi Ronald Dworkin 'The Original Position' in Daniels (ed.)

oikeuttaa sen mitä ollaan sovittu, vaan oikeutus nousee sopimuksesta itsestään. Eli sopimus voi olla oikeutuksen lähde, jos on jo hyväksytty se, että osapuolia kohdellaan tiettyjen sääntöjen mukaan ja että itse sopimus tuo nuo säännöt lopullisesti käytäntöön.²⁰

Alkutilan tavoitteena on asettaa kaikki osapuolet samanveroiseen asemaan ja siksi Rawls asettaa valitsijat tietämättömyyden verhon taakse. Rawls haluaa eliminoida ihmisten erilaisten hyvän elämän käsitysten vaikutukset periaatteiden valintaan ja näiden käsitysten tilalle Rawls asettaa valitsijoiden halun maksimoida heille tulevaisuuden yhteiskunnassa tulevat ensisijaiset hyvät. Vaikka ihmiset eivät tiedä henkilökohtaisia ominaisuuksiaan, asemaansa yhteiskunnassa jne, he kuitenkin haluavat näitä hyviä, mitkä tahansa heidän henkilökohtaiset ominaisuutensa sitten tulevat olemaankaan. Nagel kirjoittaa tästä

"I interpret him as saying that the principles of justice are objective and interpersonally recognizable in a way that conceptions of the good are not. The refusal to rank individual conceptions and the reliance on primary goods are intended to insure this objectivity."²¹

Nagelin pointti onkin siinä, että tilanne ei kuitenkaan ole samanlainen kaikkia kohtaan, koska ensisijaiset hyvät eivät koskaan ole samanarvoisia kaikille yksilöille. Nagel syyttää Rawlsia individualismista ja siitä että tämä jättää liian heppoisilla perusteluilla huomioimatta inhimilliset tekijät (kateus ym.), jotka vaikuttavat ihmisten päätöksiin.

"The original position seems to presuppose not just a neutral theory of the good, but a liberal, individualistic conception according to which the best that can be wished for someone is the unimpeded pursuit of his own path, provided it does not interfere with the rights of others."²²

---

²⁰ Nagel, s. 224.

²¹ Nagel, s. 228.

²² Nagel, s. 228.

On mahdollista myös väittää, että Rawlsin ensisijaisten hyvien järjestelmä rikkoo alkutilan neutraalisuuden. Eli alkutilassa valitut oikeudenmukaisuuden periaatteet eivät voi olla neutraaleja suhteessa erilaisiin käsityksiin hyvästä elämästä.²³ Tällaisen väitteen esittäjä näyttää kuitenkin sivuuttaneen erään tärkeän seikan, nimittäin sen tavoitteleeko Rawls alkutilan käsitteellään lainkaan neutraalisuutta. Rawls kirjoittaa seuraavassa, että hänen tavoitteenaan on alkutilan reiluus, puolueettomuus,²⁴ ei niinkään sen neutraalisuus.

"... the original position as a whole is not neutral between conceptions of the good in the sense that the principles of justice adopted permit them equally. Any definite agreement is bound to favor some conceptions over others. The most that can be expected, then, is that the original position be fair to the parties (conceived as moral persons).²⁵

Kyse on siis pienestä, mutta kuitenkin merkittävästä erosta. Rawls puhuu alkutilan reiluudesta (fairness), joka ei tarkoita samaa kuin neutraalisuus. Reiluuden käsitteen ydin on siinä, että kaikille moraalisisille yksilöille taataan yhtäläiset mahdollisuudet päätöksen tekoon eli oikeudenmukaisuuden periaatteiden valintaan. Läheskään täydellistä neutraalisuutta, kuten Rawls yllä olevassa sitaatissa toteaa, on mahdotonta saavuttaa, edes alkutilassa.

Tähän reiluusproblematiikkaan liittyy myös kysymys siitä, aiheuttaako ensisijaisten hyvien määritelmä sen, että alkutilassa valituksi tulevat oikeudenmukaisuuden periaatteet ovat individualistisia, vastakohtana yhteisöllisyydelle. Rawlshan määrittelee ensisijaiset sosiaaliset hyvät seuraavasti: vapaus ja mahdollisuudet, tulot ja varallisuus sekä itsekunnioituksen perusta on jaettava tasan, ellei se että jokin näistä hyvistä (tai kaikki) jakaantuu epätasaisesti, ole huonoimmassa asemassa olevien eduksi²⁶. Palaan tähän kysymykseen tarkem-

---

²³ Kulmavuori pro gradu tutkielmassaan.

²⁴ Käytän tässä työssä reiluuden ja puolueettomuuden käsitteitä toistensa synonyymeina.

²⁵ Rawls, 1975, s. 539.

²⁶ Rawls, 1971, s. 62.

min neljännessä ja viidennessä luvussa, jossa pyrin selvittämään hyvän (good) käsitteen takaa löytyvää problematiikkaa.

2.4. Valitsijoiden rationaalisuus ja universaalisuus

Millä tavoin Rawls katsoo alkutilan ja tietämättömyyden verhon ilmentävän oikeudenmukaisuuden perimmäistä ajatusta? Ensiksikin, voidaan sanoa että alkutila, jossa oikeudenmukaisuuden periaatteiden valitsijat ovat samanarvoisessa tilanteessa tietämättömyyden verhon takana viittaa selkeästi käsitykseen oikeudenmukaisuudesta, joka perustuu ajatukseen ihmisten tasaveroisuudesta. Yksilöiden henkilökohtaiset ominaisuudet tai asema ovat Rawlsin oikeudenmukaisuuden käsityksen kannalta irrelevantteja. Tämä perustuu ajatukseen, että se mihin yhteiskunnalliseen asemaan yksilö syntyy tai millaisia lahjoja hänellä on, on viime kädessä sattumanvaraista. Kukaan ei ole ansainnut niitä, ne ovat tulosta 'luonnon arvonnasta, lotosta'. Jos tämä näkökulma hyväksytään, niin samalla perustellaan väittämä, joka sanoo ettei näillä sattumanvaraisilla ominaisuuksia tule olla merkitystä kun päätetään oikeudenmukaisuuden periaatteista .

"In denying the people in the original position knowledge about their social location and their natural endowments, then, Rawls is trying to ensure that the principles to which they agree are not distorted by those chance inequalities that in the real world might be thought to bias distributive outcomes."²⁷

Oikeudenmukaisuusteoriassaan Rawls ei kytke alkutilassa toimivaa valitsijaa, yksilöä mihinkään tiettyyn kontekstiin, pikemminkin hän minimoi tietämättömyyden verholla kaikkien kontingenttien seikkojen vaikutuksen oikeudenmukaisuuden periaatteiden valitaan. Rawlsilainen yksilö alkutilassa ei siis ole aito persoona, vaan keinotekoinen valitsija, jonka rooli on tarkoin määritelty.

Miten alkutila ilmentää yksilön vapautta? Mulhallin & Swiftin tulkinnan

---

²⁷ Mulhall & Swift, ss. 4-5.

mukaan alkutila toteuttaa vapauden periaatetta, koska siinä yksilön käsitys hyvästä elämästä ei vaikuta oikeudenmukaisuuden periaatteiden valintaan. Mutta mitä tämä todella tarkoittaa? Edellä on puhuttu siitä kuinka tietämättömyyden verhon tehtävänä on tavallaan eristää periaatteiden valitsijat omista ominaisuuksistaan, jotta valintatilanne olisi kaikille sama. Tämä periaate koskee myös ihmisten käsityksiä hyvästä elämästä, sillä nämä käsitykset muotoutuvat jatkuvasti jokaisen yksilön henkilökohtaisten ominaisuuksien kautta. Ja koska näiden ominaisuuksien jakautuminen on viime kädessä sattumanvaraista, eikä siten millään tavalla 'oikeudenmukaista', on reilua että myös ihmisten käsitykset hyvästä elämästä jätetään alkutilan ulkopuolelle.²⁸ Eräässä mielessä kysymys on puolueettomuudesta ja siitä miten sen rooli nähdään teoriassa. Suuri osa Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian vetovoimasta perustuukin juuri tähän seikkaan: se ei ota suoranaisesti kantaa siihen mitä on hyvä elämä, vaan sen tarkoituksena on ainoastaan luoda reilut, oikeudenmukaiset puitteet hyvälle elämälle (riippumatta sen määritelmästä). Kokonaan toinen kysymys on se, onko Rawlsin teoria todella puolueeton suhteessa erilaisiin käsityksiin hyvästä elämästä. Tai pyrkiikö Rawls edes tähän.

"One way of thinking about the veil of ignorance is that it models the substantive moral claim that certain reasons should not be considered relevant to our thinking about justice."²⁹

Kyse ei kuitenkaan ole siitä, että Rawls teoriansa sisällä asettaisi järjestykseen hyvän elämä käsityksiä. Mutta on silti perusteltua väittää, että Rawls tekee jonkinlaisen moraalisen väitteen sulkemalla ko. käsitykset alkutilan ulkopuolelle. Tehdessään tämän Rawls samalla määrittää valitsijoiden vapauden kyvyksi 'to frame, revise and rationally pursue particular conceptions of the good'. Alkutilan vapaus ilmenee siis valitsijoiden ensisijaisena motivaationa puolustaa näitä kykyjään. Kyse on jokaisen yksilön vapaudesta ja kyvystä itse muodostaa, harkita ja tavoitella käsitystään hyvästä elämästä. Mulhall & Swift väittävätkin, että Rawls esittäessään alkutilan rajoituksineen hän samalla allekirjoittaa

---

²⁸ Mulhall & Swift, s. 5.

²⁹ Mulhall & Swift, s. 6.

väitteen, että kun kysymys on oikeudenmukaisuudesta, niin primaarisen tärkeää on ihmisten kyky tehdä omat valintansa, mitkä sitten ne ovatkaan.³⁰

Oikeudenmukaisuuden periaatteiden valitsijoiden rationaalisuuden Rawls tulkitsee tavallaan ahtaasti, talousteorian standardien mukaan. Kysymys siis kuuluu, miten osapuolet voivat päättää mitkä oikeudenmukaisuuden periaatteet olisivat heille kaikista edullisimpia, jos he eivät tiedä käsitystään hyvästä, päämääriään jne. Rawlsin vastaus on yksinkertainen: "...they would prefer more primary social goods rather than less"³¹. Rawls määrittelee ensisijaiset hyvät seuraavasti: ne ovat asioita joita rationaalinen ihminen haluaa, riippumatta siitä mitkä ovat yksilön yksityiset päämäärät.

"The primary social goods are rights and liberties, opportunities and powers, income and wealth."³²

Ensisijaiset hyvät määritellään siis suhteessa yhteiskuntaan. Ihmisten rationaalisuuteen liittyy myös se seikka, että ihmiset eivät kadehdi toisiaan. Ihmisiä kiinnostaa vain oman osuutensa maksimointi, ei se paljonko muut saavat.

Miten valitsijat alkutilassa suorittavat periaatteiden valinnan? Entä miksi he päätyvät juuri Rawlsin oikeudenmukaisuuden periaatteisiin? Rawlsin mukaan "the two principles would be chosen if the parties in the original position adopted the maximin strategy of choice under uncertainty."³³ Maximin eli minimin maksimointi strategia tarkoittaa sitä, että vaihtoehtoiset periaatehdotukset asetetaan paremmuusjärjestykseen niiden pahimpien mahdollisten seurausten mukaan (worst possible outcomes). Lopulta se periaate tulee valituksi, jonka pahin mahdollinen seuraus on muita periaatteita parempi. Rawlsin mukaan minimin maksimointi strategian valinta alkutilassa on ratio-

---

³⁰ Mulhall & Swift, s. 6.

³¹ Rawls, 1971, s.142.

³² Rawls, 1971, s. 92.

³³ Kukathas & Pettit, s. 39 ja ks. myös Rawls, 1971, s. 152.

naalista, koska oikeudenmukaisuus reiluudeksi käsitettynä takaa sen, että siinä huonoimmassa asemassa oleva ihminen on kuitenkin paremmassa asemassa kuin minkään muun periaatteen mukaan järjestetyssä yhteisössä.³⁴

Osapuolet, jotka valitsevat minimin maksimoinnin strategian oikeudenmukaisuuden periaatteiden valitsemiseksi tietävät, että he pystyvät noudattamaan periaatteita myös tulevaisuudessa (heiltä ei tulla vaatimaan sellaista mitä he eivät voisi missään nimessä hyväksyä). Näin ei ole esimerkiksi silloin kun valitsijat ovat hyväksyneet utilitaristiset oikeudenmukaisuuden periaatteet, koska utilitarismi voi vaatia tekemään tai hyväksymään sellaisia asioita joita me emme pidä oikeudenmukaisina (esim. orjuus). Lisäksi oikeudenmukaisuus reiluutena käsitettynä luo itse itselleen perustan, koska valitut oikeudenmukaisuuden periaatteet ovat itse asiassa jokaisen omia periaatteita. Siten jokaisen etu on otettu huomioon; jokaisen vapaus on turvattu ja lisäksi 'the difference principle' takaa sen, että jokainen hyötyy sosiaalisesta yhteistoiminnasta. Ja viimeiseksi, Rawlsin oikeudenmukaisuuden käsitteen kautta tulee julki jokaisen ihmisen kunnioitus toista ihmistä kohtaan. Tämä korostuu erityisesti ensimmäisessä oikeudenmukaisuuden periaatteessa, jossa sanotaan että kaikilla tulee olla yhtäläinen vapaus. Näin ollen oikeudenmukaisuuden käsite vahvistaa ihmisen oman arvon tunnetta, koska se takaa kaikkien välisen tasa-arvon.³⁵

Miten alkutilan käsite ilmentää oikeudenmukaisuusteorian universalistista luonnetta? Tätä kysymystä tulee mielestäni lähestyä alkutilan käsitteen ymmärtämisen kautta, lähtien niistä muodollisista oikean käsityksen rajoituksista, jotka määrittävät alkutilassa valittavia oikeudenmukaisuuden periaatteita.

Ensimmäiseksi, periaatteiden tulee olla muodoltaan yleisiä, ilman spesifisiä formulointeja, jotka voisivat rajoittaa niiden soveltamista käytäntöön. Yleisyys

---

³⁴ Rawls, 1971, s. 153 ja ks. myös Kukathas & Pettit, ss. 39- 45.

³⁵ Kukathas & Pettit, ss. 45- 46 ja Rawls, 1971, ss. 176-179.

on tärkeää myös siksi, että alkutilassa tapahtuvassa periaatteiden valinnassa valitsijoilla ei ole erityistä koskevaa tietoa hallussaan, näin ollen myös valituksi tulevat periaatteet tulee muotoilla yleisesti. Periaatteiden tulee olla sovellettavissa kaikkina aikoina, kaikille yksilöille, niiden tulee olla siis eräässä mielessä ajattomia. Tämä Rawlsin asettama toinen rajoitus ilmentää sitä kuinka hän ei ajattele kirjoittavansa oikeudenmukaisuusteoriaansa jollekin tietylle, esimerkiksi juuri nyt olemassaolevalle yhteiskunnalle. Sen sijaan hänen tavoitteenaan on muotoilla ajatuksensa oikeudenmukaisuusteoriaksi, Kantin hengen mukaisesti, jokaista moraalista yksilöä koskevaksi moraaliseksi ohjenuoraksi.³⁶

Kolmas rajoitus nousee suoraan Rawlsin teorian yhteiskuntasopimusluonteesta ja se on periaatteiden julkisuusehto.

"The point of the publicity condition is to have the parties evaluate the conceptions of justice as publicly acknowledged and fully effective moral constitutions of social life. The publicity condition is clearly implicit in Kant's doctrine of the categorical imperative insofar as it requires us to act in accordance with principles that one would be willing as a rational being to enact as law for a kingdom of ends."³⁷

Kantin kategorisen imperatiivin sisältöhän kuuluu seuraavasti: toimi vain sen periaatteen mukaan, jonka haluaisit tulevan yleiseksi laiksi. Rawlsin kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että julkisuusehto antaa kaikille asianosaisille mahdollisuuden arvioida oikeudenmukaisuuden periaatteita ja niiden toteutumista sosiaalisten instituutioiden toiminnassa. Ja jotta tämä arviointi olisi mahdollista, tulee kaikilla olla riittävästi tietoa oikeudenmukaisuuden periaatteista ja niiden merkityksestä.

---

³⁶ Tässä yhteydessä Rawls korostaa, että nämä kaksi rajoitusta (yleisyys ja universaalisuus) eivät suinkaan merkitse samaa asiaa. Tästä esimerkkinä hän kirjoittaa seuraavasti: egoismi, yksinvaltiuden muodossa täyttää universaalisuuden ehdot, mutta ei yleisyyden vaatimuksia. Toisaalta on myös mahdollista, että yleiset ehdot eivät toteuta universaalisuuden ehtoja (kuten esim. hiusten väriin perustuvat ihmisten arvoluokitukset). Rawls, 1971, s. 132.

³⁷ Rawls, 1971, s. 133.

Neljännän rajoituksen mukaan oikean (right) käsityksen tulee asettaa kilpailevat vaatimukset tärkeysjärjestykseen. Tämä liittyy kysymykseen miten tulisi suhtautua erilaisiin vaatimuksiin, joita epäilemättä tullaan esittämään vedoten oikeudenmukaisuuden periaatteisiin. Rawls jättää tämän kysymyksen pohdinnan suhteellisen vähälle ja toteaa ainoastaan 'the ordering should in general be transitive'. Viides ja viimeinen ehto, jonka Rawls asettaa, on finaalisuuden vaatimus. Oikeudenmukaisuuden periaatteet tulee siis nähdä kaiken järjenkäytön viimeisenä perusteena.

"There are no higher standards to which arguments in support of claims can be addressed; reasoning succesfully from these principles is conclusive."³⁸

2.5. 'A Well-Ordered Society' -käsite

'A well-ordered society' -käsite on Rawlsille ennen kaikkea työkalu, jonka avulla hän pyrkii muotoilemaan oikeudenmukaisuuden periaatteet. Oikeudenmukaisuuden periaatteiden ja 'a well-ordered society' -käsitteen määrittämisessä Rawls lähtee liikkeelle 'meidän kaikkien' jokapäiväisistä ajatuksista koskien oikeudenmukaista yhteiskuntaa.

"To accept the principles that represent a conception of justice is at the same time to accept an ideal of the person; and in acting from these principles we realize such an ideal. Let us begin, then, by trying to describe the kind of person we might want to be and the form of society we might wish to live in and to shape our interests and character. In this way we arrive at the notion of a well-ordered society."³⁹

Tällaisessa yhteiskunnassa oikeudenmukaisuus on sosiaalisten instituutioiden ensisijainen hyve. Rawls kirjoittaa

"Therefore in a just society the liberties of equal citizenship are taken as settled; the rights secured by justice are not subject to political bargaining ... an injustice is tolerable only when it is necessary to avoid an even greater

---

³⁸ Rawls, 1971, s. 135.

³⁹ Rawls, 1979, s. 6.

injustice."⁴⁰

'A well-ordered society' -käsite on Rawlsille siis apuväline, jonka avulla hän pyrkii osoittamaan, että hänen oikeudenmukaisuuden periaatteet vastaavat meidän jokaisen intuitiivista käsitystä oikeudenmukaisuudesta. 'A well-ordered society' käsitteen merkitys koko Rawlsin teorialle on tärkeä, kuten myös tälle työlle. Seuraavaksi esitänkin käsitteen tärkeimmät ominaisuudet niinkuin Rawls esittää ne TJ:ssa.

Rawls määrittelee 'a well-ordered society'n siten, että sen ensisijaisena tarkoituksena on edistää jäseniensä hyvinvointia ja että sen toimintaa määrittää yhteinen, julkinen oikeudenmukaisuuden käsitys. Tämä tarkoittaa sitä, että jokainen yhteiskunnan jäsen hyväksyy ja tietää, että yhteiskunnan muut jäsenet hyväksyvät samat oikeudenmukaisuuden periaatteet. Lisäksi kansalaiset tietävät, että yhteiskunnan perusinstituutiot täyttävät nämä oikeudenmukaisuuden asettamat ehdot. Yksi erittäin tärkeä tekijä Rawlsin 'a well-ordered society' -käsitteen yhteydessä on se, että em. yhteiskuntaa ei määritä yksikään tietty käsitys hyvästä elämästä, vaan jokaisella ihmisellä on vapaus ja oikeus päättää itse mitä hyvä elämä pitää sisällään juuri hänen kohdallaan. Tämän seikan huomioiminen on tärkeää, koska se liittyy läheisesti seuraavaan kysymykseen: jos yhteiskuntaa ei määritä mikään yhteisen hyvän käsite, niin miten kansalaiset voivat tuntea yhteenkuuluvuutta ja veljeyttä.

"Among individuals with disparate aims and purposes a shared conception of justice establishes the bonds of civic friendship; the general desire for justice limits the pursuit of other ends. One may think of a public conception of justice as constituting the fundamental character of a well-ordered human association."⁴¹

'Justice as fairness', oikeudenmukaisuuden käsitys on siis tarkoitettu yhteensopivaksi tämän 'a well-ordered society' -käsitteen kanssa. Rawls tietoisesti

---

⁴⁰ Rawls, 1971, s. 4.

⁴¹ Rawls, 1971, s. 5. Lisää huomioita tästä Rawlsin 'civic friendship'stä mm. luvussa 2.6.

rakentaa hypoteettista systeemiä, jonka tarkoituksena on toimia testinä hänen kahdelle oikeudenmukaisuuden periaatteelleen. Lisäksi Rawls pyrkii tämän käsitteen avulla osoittamaan, kuinka 'justice as fairness generates its own support' ja tekee siten sen mukaan hallitusta yhteiskunnasta stabiilimman kuin muista yhteiskunnista.

Rawls kirjoitti 1970-luvulla useita artikkeleita, näillä artikkeleilla oli erilaisia 'tehtäviä', tarkoituseriä. Esimerkiksi vuonna 1974 *The Quarterly Journal of Economics*issa julkaistu artikkeli 'Reply to Alexander and Musgrave' oli nimensä mukaisesti suora vastaus Alexanderin ja Musgravin esittämään oikeudenmukaisuusteorian kritiikkiin. Artikkelin alussa Rawls palaa siihen miten hän ymmärtää oikeudenmukaisuusteoriaansa tavoitteen.

"The aim of a theory of justice is to clarify and to organize our considered judgements about the justice and injustice of social forms. Thus, any account of these judgements, when fully presented, expresses an underlying conception of human society, that is, a conception of the person, of the relations between persons, and of the general structure and ends of social cooperation."⁴²

Rawls ilmaisee tässä sitaatissa selkeästi mikä hänen tavoitteensa on; hän pyrkii esittämään teorian, jonka avulla me voisimme käsitellä ajatuksiamme oikeudenmukaisuudesta siinä yhteiskunnassa jossa asumme. Kysymys kuuluukin: mitä on oikeudenmukaisuus, mitä on epäoikeudenmukaisuus? Rawls kirjoittaa, että jotta pystyisimme vastaamaan näihin kysymyksiin meidän tulee ensin määrittää miten ymmärrämme yhteiskunnan, ihmisten väliset suhteet, ihmisluonnon, yhteistoiminnan tavoitteet jne. Erilaisia käsityksiä näistä kysymyksistä on varmaankin yhtä monta kuin on arvioit-sijoitakin, joten suoraa vastausta on mahdotonta saada. Rawlsin tavoitteena onkin 'justice as fairness'in avulla tuoda yhteen erilaiset käsitykset hyvästä, oikeudenmukaisesta yhteiskunnasta. Ja näiden summa on 'the notion of a well-ordered society'. Seuraavassa 12 kohtaa, joilla Rawls määrittää 'a well-ordered' yhteiskuntaa:

---

⁴² Rawls, 1974, s. 633.

1. Everyone accepts, and knows that others accept, the same principles (the same conception) of justice.
2. Basic social institutions and their arrangement into one scheme (the basic structure of society) satisfy, and are with reason believed by everyone to satisfy these principles.
3. The public conception of justice is founded on reasonable beliefs that have been established by generally accepted methods of inquiry.
4. They each have, and view themselves as having, a sense of justice (the content of which is defined by the principles of the public conception) that is normally effective (the desire to act on this conception determines their conduct for the most part).
5. They each have, and view themselves as having, fundamental aims and interests (a conception of their good) in the name of which it is legitimate to make claims on one another in the design of their institutions.
6. They each have, and view themselves as having, a right to equal respect and consideration in determining the principles by which the basic structure of their society is to be regulated.
7. Basic social institutions generate an effective supporting sense of justice.
8. Conditions of moderate scarcity exist.
9. There is a divergence of fundamental interests and ends, and a variety of opposing and incompatible basic beliefs.
10. The scheme of basic institutions is a more or less self-sufficient and productive scheme of social cooperation for mutual benefit.
11. The role of principles of justice (the public conception) is to assign rights and duties in the basic structure of society and to specify the manner in which it is appropriate for institutions to influence the overall distribution of benefits and burdens.
12. The members of a well-ordered society take the basic structure of society (that is, basic social institutions and their arrangement into one scheme) as the primary subject of justice (as that to which principles of justice are in the first instance to apply).⁴³
- publicity
- free and equal moral persons
- stability
- conditions of justice
- the role and subject of justice

---

⁴³ Rawls, 1974, ss. 634-636.

Näiden olosuhteiden vallitessa 'a well-ordered society'n kansalaiset eivät voi olla välinpitämättömiä sen suhteen kuinka ensisijaiset sosiaaliset hyvät jakaantuvat heidän kesken. Tosin sanoen, yhteiskunta tarvitsee periaatteet, joiden mukaan määritetään, toisaalta kansalaisten oikeudet ja velvollisuudet, että toisaalta instituutioiden vaikutukset sosiaalisen yhteistoiminnan tulosten jakaantumiseen. 'A well-ordered society'ssa oikeudenmukaisuuden periaatteet tulevat määrittämään juuri näitä asioita, eli yhteiskunnan perusrakennetta.

Rawls näkee 'a well-ordered society' -käsitteen eräänlaisena mallina, jonka avulla on mahdollista muotoilla formaali ja abstrakti käsitys tasapainoisesta oikeudenmukaisesta yhteiskunnasta.

"... to think of a pluralistic society, divided along religious, ethnic, or cultural lines, in which the various groups and associations have managed to reach a consensus on a scheme of principles to govern their political institutions and to regulate the basic structure of society. Although there is public agreement on this framework and citizens are attached to it, they have profound differences about other things."⁴⁴

Rawls korostaa siis sitä, että vaikka kansalaiset sopivat oikeudenmukaisuuden periaatteista yhteiskunnan perusrakennetta varten, he eivät kuitenkaan ajattele kaikista asioista samalla tavalla, yhteiskunta säilyy edelleen pluralistisena (ihmisillä on erilaisia hyvän elämän käsityksiä). Tämä sama argumentti säilyy keskeisenä Rawls ajattelussa myös 1980- ja 1990-luvuilla, kuten tutkielman myöhemmistä luvuista käy ilmi.

2.6. Oikeudenmukaisuusteoria ja poliittisuus

Millaista on poliittisuus oikeudenmukaisuusteoriassa? Onko sitä lainkaan? Entä onko teorian toimija poliittinen kansalainen vai moraalinen yksilö? Se, että Rawlsin oikeudenmukaisuusteoria rakentuu moraaliselle diskurssille,

---

⁴⁴ Rawls, 1974, s. 636.

aiheuttaa tiettyjä vaikeuksia teorian mahdollisen poliittisen aspektin määrittämisessä. Rawlshan asettaa TJ:n alussa tavoitteekseen muotoilla moraalinen oikeudenmukaisuuden käsitys yhteiskunnan perusrakennetta varten.⁴⁵

"It is a theory of the moral sentiments (to recall an eighteenth century title) setting out the principles governing our moral powers, or more specifically, our sense of justice."⁴⁶

Lienee siis aiheellista pohtia sitä, onko oikeudenmukaisuusteoriaa ylipäättänsä mahdollista lähestyä poliittisen näkökulmasta, johtuen sen moraalifilosofisesta perustuksesta. Wallachin mukaan 'political understanding or the clause of social justice' ei ole juurikaan edistynyt liberalistien (Rawls, Dworkin) tai kommunitaristien (Sandel, Rorty, MacIntyre) toimesta. Syyksi tähän hän näkee näiden teoreettisten lähtökohtien perustaavanlaatuisen apoliittisuuden. Kukaan heistä ei ole nähnyt omaa projektiaan osana poliittista teoriaa tai poliittista kritiikkiä. He eivät Wallachin mukaan edes toimi poliittisen alueella vaan jossain aivan muualla. Seurauksena tästä apoliittisuudesta on Wallachin mukaan se, että

"It leads both to misunderstand the nature of the political realm and the political experience of citizenship - the proper relationship between political theory and traditional practices, in general, and political theory and political deliberation, in particular."⁴⁷

Wallachin kanssa samoilla linjoilla on Barber, jonka mukaan Rawlsin oikeudenmukaisuusteoria on sekä apoliittinen että ahistoriallinen. Hänen mukaansa raskauttavinta Rawlsin teoriassa on sen sisältämä kuilu normatiivisen oikeudenmukaisuusteorian ja historiallisen todellisuuden välillä.

"Terms suggestive of modern man's political dilemmas - racism, alienation, nationalism, socialization, indoctrination - are hardly to be found; nor does the material face of politics characterized by power, command, authority and

---

⁴⁵ Rawls, 1971, ss. 3-53.

⁴⁶ Rawls, 1971, s. 51.

⁴⁷ Wallach, s. 582.

sanction (as against the ideal face described by legitimacy, obligation and justice) show itself."⁴⁸

Barberin mielestä Rawls ei selviä kuiville historiattomuudestaan ja epäpoliittisuudestaan vetoamalla siihen, että hänen pyrkimyksenään on muotoilla teoreettinen rekonstruktio oikeudenmukaisuudesta. Barberin mukaan osaltaan Rawlsin ongelmat johtuvat siitä, ettei tämä ole osannut määrittää millaista todellisuutta varten hän rakentaa oikeudenmukaisuusteoriaansa.⁴⁹

TJ:ssa Rawls tuntuu tekevän selvän eron moraalisen ja poliittisen välille sijoittamalla oikeudenmukaisuuden nimenomaan moraalisen alueelle. Wallachin mukaan tämä ilmentää Rawlsin käsitystä politiikasta 'as imperfections of practical life'. Poliittikka 'alistetaan' TJ:ssa moraalille eli puhtaalle menetelmälliselle oikeudenmukaisuudelle (pure procedural justice).⁵⁰ Rawlsin yksilö TJ:ssa on ennen kaikkea moraalinen, rationaalinen toimija alkutilassa, jonka arvot ovat lähtöisin 'yhteisestä intuitiosta'. Tällä valitsijalla ei ole selkeää historiallista yhtymäkohtaa johonkin tiettyyn yhteiskuntaan tai aikakauteen. Sama historiattomuus tai ylihistoriallisuus leimaa myös oikeudenmukaisuuden primaarista subjektia eli yhteiskunnan perusrakennetta.

Artikkelissaan 'Basic Structure as Subject' Rawls korostaa, että sopimus oikeudenmukaisuuden periaatteista on tarkoitettu tehtäväksi nimenomaan yhteiskunnan jäsenien, kansalaisten kesken, "not as individuals who hold some particular position or role within it."⁵¹ Rawls siis painottaa tässä yhteydessä,

---

⁴⁸ Barber, 1975, s. 310.

⁴⁹ Barber, 1975, s. 314. Rawlsin 'todellisuuksien välisestä ristiriidasta Barber kirjoittaa: "On the one hand, it is a reality that manifests instinctively vieruuous inclinations in congruence with and thus coloborative of the procedural principles of justce established by the original position. On the other hand, it is a reality very much like our own where the sublime verities of the original position are forever confronted by competition, conflict, inequality, war and even slavery." ibid.

⁵⁰ Rawls, 1971, ss. 88-89.

⁵¹ Rawls, 1978, s. 47.

että kyse on nimenomaan kansalaisista jotka tekevät sopimuksen. Mutta mitä Rawlsin kansalaisuuden käsitys pitää sisällään? Se ei tässäkään artikkelissa, kuten ei myöskään TJ:ssa, ole missään nimessä poliittinen käsitys. Sen sijaan, kuten yllä olevasta sitaatista käy ilmi, Rawls käyttää kansalaisuuden käsitettä määritelmällisenä apuvälineenä, jonka avulla hän pyrkii rajoittamaan erilais-ten tulkintojen mahdollisuutta miten sopimuksen osapuolet, periaatteiden valitsijat voitaisiin ymmärtää. Ja tärkeää on huomata, kuinka Rawls sitoo tämän käsitteensä tiukasti alkutilan ja tietämättömyyden verhon käsitteisiin, asettamalla kansalaiset keskenään tasaveroiseen asemaan. Kansalaisen käsitteellä Rawls osoittaa tasa-arvoiseen joukkoon ihmisiä, mutta yksilön käsite sen sijaan voidaan nähdä implisiittisesti pitävän sisällään potentiaalisen eriarvoisuuden. Rawls viittaa sillä selkeästi yksilöiden erilaisiin asemiin, tavoitteisiin (hyvän elämän käsityksiin) yhteiskunnassa.

Mutta mitä voitaisiin sanoa oikeudenmukaisuusteorian suhteesta poliittisuu-teen? Barber kuvaa sitä seuraavasti:

"... Rawls apparently set out to show that the politics of liberal justice could be grounded in the prepolitical rationality of abstractly conceived individuals existing in a hypothetical 'original position' whose primary feature was that it was purged of everything remotely suggestive of politics, social psychology, morals, and history"⁵²

Barberin tulkinnan mukaan Rawlsin tavoitteena oli oikeudenmukaisuusteorian-sa avulla osoittaa, että (moraali) filosofia voi toimia perustana poliittiselle oikeudenmukaisuudelle. Barber toteaaakin, että A Theory of Justice teoksessa kulminoituu ja samalla nousee korkeimmalle tasolle (liberaalisen) filosofian yritys valloittaa politiikka. Rawls halusi osoittaa, että lähtemällä liikkeelle lähtökohdista, joita luonnehti ennenkaikkea 'prepolitical' abstrakti rationaali-suus, oli mahdollista luoda perusta liberaaliselle oikeudenmukaisuudelle.⁵³

---

⁵² Barber, 1988, s. 55.

⁵³ Barber, 1988, ss. 54-57.

3. Rawlsin kantilaisuus

Tässä luvussa aion tarkastella sitä millä tavalla Rawls perustaa oikeudenmukaisuusteorianensa kantilaiselle pohjalle. Aluksi käyn tiivistetysti lävitse Kantin filosofian pääpiirteet lävitse, lähinnä sen pohjalta mikä on relevantti suhteessa Rawlsiin. Sen jälkeen pyrin luomaan katsauksen siitä, miten Rawlsin kantilaisuus näkyy TJ:ssa ja eritoten sen yksilökäsityksen syvärakenteessa. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan Rawlsin kantilaista konstruktivismia, jonka pääpiirteet Rawls esittää artikkelissaan 'Kantian Constructivism in Moral Theory'. Tärkeää on tässä yhteydessä muistaa se, että tarkoitukseni ei ole esittää kattavaa näkemystä Kantin poliittisesta filosofiasta. Sen sijaan tavoitteenani on lukea Rawlsin teksteistä se miten hän itse määrittää teoriansa kantilaiseksi. Tavoitteenani on selvittää miten ja millä tavalla Rawls käyttää Kantia hyväkseen ja kuinka hän itse määrittää konstruktivisminsa kantilaiseksi.

3.1. Kantin filosofiasta

Mitkä seikat määrittävät Kantin filosofiaa? Ensimmäinen ja tärkein huomio on se, että Kantin poliittinen filosofia liittyy kiinteästi hänen moraalifilosofiaansa. Toisin sanoen, Kantin poliittista filosofiaa ei voi ymmärtää erillään hänen moraalifilosofiastaan. Kantin ensisijaisena tavoitteena oli muotoilla

"...a metaphysics of political right totally independent of empirical considerations. That is to say, he tries to establish a relationship between the a priori concept of pure practical reason and the concepts of political and legal right".¹

Kyse on siis universaalista 'standardista' ja vastauksesta kysymyksiin mikä on oikein ja mikä väärin. Kategorinen imperatiivi asettaa siis lopulliset ja ratkaisevat rajat myös poliittiselle filosofialle.

---

¹ Medina, s. 63.

Medina kirjoittaa, että Kantin mukaan moraalit olisi säilyttää aina poliittisessa toiminnassa riippumatta lainkaan onko siitä hyviä vai huonoja seurauksia esimerkiksi valtaapitävälle eliitille. Kategorista imperatiivia ei saa koskaan ohittaa poliittisessa päätöksenteossa, jos näin tapahtuu tehdyt ratkaisut ovat joko moraalisesti epäoikeudenmukaisia tai vääriä. Kantilainen politiikka pohjaa siis moraalisiin a priori periaatteille, joten empiiriset seikat ovat silloin vailla merkitystä. Eli politiikka ja oikeussysteemi ovat Kantille vain keinoja päästä oikeaan ja samalla oikeudenmukaiseen tilaan, jossa ihmiset kohdataan päämäärinä itsessään.² Käytännöllinen imperatiivihan käskee meitä seuraavasti: "Handle so, dass du die Menschheit, sowohl in deiner Person als in der Person eines jeden anderen, jederzeit zugleich als zweck, niemals bloss als Mittel brauchst."³

Entä millainen on Kantin ihmiskäsitys? Medina kirjoittaa, että Kant soveltaa poliittisessa filosofiassaan kiistanalaista dualistista ihmiskäsitystä. Sen mukaan ihminen (phenomenal being) ei ole vapaa, koska jokainen ihminen on luonnonlakien alainen, mutta toisaalta ihminen rationaalisenä olentona (noumenal being) on määritelmänsä mukaisesti vapaa, koska jokaisen ihmisen toimintaa ohjaa ainoastaan järki. Tämä viittaa siihen, että ihmisellä on sekä aktiivinen järki että passiivinen ja tämä dikotomia on taas keskeinen Kantin vapauden käsitteen kannalta. Kant määrittää positiivisen vapauden kyvyksi toimia universaalisen moraalilain eli kategorisen imperatiivin mukaisesti. Negatiivista toimintaa määrittää sen sijaan ainoastaan halu. Kantilaisen ihmiskäsityksen mukaan ihmiset ovat toisaalta sosiaalisia (rationaalisia) ja toisaalta epäsosiaalisia (irrationaalisia). Ja Kantille ainoa moraalisesti hyväksyttävä vapaus voi toteutua yhteiskunnassa, jossa on hallitsija joka toimii moraalilain puitteissa. Hän hyväksyy laillisen pakottamisen yhteiskunnassa, jos se johtaa suurempaan vapauteen kaikille. Toisaalta se on myös välttämätöntä jotta vapaus yhteiskunnassa voidaan säilyttää.⁴

---

² Medina, s. 64.

³ Kant, s.52.

⁴ Medina, ss. 65-67.

Lisäksi Kantin yksilökäsityksen lukuun voidaan laskea Rawlsin kuten myös muidenkin liberalistien tunnus eli 'the categorical priority of the right over the good'. Kantin mukaan jokaisella ihmisellä on järki ja kyky käyttää sitä vapaasti. Toisin sanoen, jokaisella yksilöllä on kyky toimia autonomisesti. Ja tämä kyky on tärkeämpi kuin ne tulokset, joita sillä saavutetaan.⁵

Rawlsin Kantin ajatuksiin pohjautuvat yksilökäsitys on syynä siihen, että esimerkiksi Sandel määrittää Rawlsin deontologiseksi liberalistiksi, jolle primaarisia ovat ennen kaikkea oikeudenmukaisuus (justice) ja oikeudet (rights). Sandelin mukaan Rawls yrittää välttää Kantin kohtaamia ongelmia:

"The original position tries to provide what Kant's transcendental argument cannot - a foundation for the right that is prior to the good, but still situated in the world."⁶

Edellä on esitelty hyvin yleisellä tasolla Kantin filosofian muutamia keskeisiä piirteitä ja tältä pohjalta siirryn seuraavaksi tarkastelemaan moraalien ja politiikan välistä suhdetta Kantin ajattelussa. Kantin poliittisesta filosofiasta on olemassa monia hyvinkin erilaisia tulkintoja ja näkemyksiä. Tämä on ollut mahdollista, koska Kant ei koskaan laatinut systemaattista esitystä poliittisen filosofian alalta. Hänen teksteissään esiintyy huomattavastikin toisistaan poikkeavia näkemyksiä moraalien ja politiikan välisestä suhteesta. Kotkavirran mukaan ehkä hedelmällisintä on lähestyä Kantin poliittista filosofiaa häntä paljon kiinnostaneen luonnon tarkoituksenmukaisuuden kannalta.

"Juuri luonnon tarkoituksenmukaisuus ('kaitselmus') tekee Kantin mukaan mahdolliseksi löytää historiallisten tapahtumien kaaoksesta 'johtolangan' kokonaisuuteen. Samaten poliittinen toiminta perustuu sellaisiin käytännöllisen järkevyyden tai ymmärtäväisyyden periaatteisiin, jotka eivät varsinaisesti ole käsitteellisiä eivätkä moraalisia, vaan hahmottuvat refleksiivisesti itse historiallis-poliittisessa välimaailmassa."⁷

---

⁵ Mulhall & Swift, s. 43.

⁶ Sandel, 1984, s. 87.

⁷ Kotkavirta, s. 137.

Miten tulisi ymmärtää edellä mainittu välimailman käsite? Kantin lähtökohdiana on edellä sivuttu luonnon tarkoituksenmukaisuus, joka tarkoittaa sitä, että luoto ei tee (tahdo) mitään turhaa. Ihmisen kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että ihminen kulkee kohti tarkoituksenmukaisuuttaan kehittämällä järjen käyttöönsä. Tosin sanoen, luonto on luonut ihmisen olennoksi joka perustaa toimintansa järkeen, ei vaistoihin. Entä miten yhteisöt, yhteiskunnat liittyvät tähän kuvioon? Kotkavirran tulkinnan mukaan Kant näkee ihmisen ristiriitaisena olentona, jota toisaalta määrittää kaipuu liittyä yhteisöön ja toisaalta muista eristäytymisen vietti. Ja tämä yhdistelmä saa ihmiset liikkeelle 'luomaan' historiaa ja kulttuuriaan. Kun tähän yhdistyy vielä se, että liikkeellä ollessaan ihmiset ajautuvat väistämättä ristiriitoihin toistensa kanssa, niin on välttämätöntä, että yhteiskunnallista elämää pitää jollain tavalla ohjata.⁸

Mikä sitten on ihmisen perimmäinen päämäärä? Kantin mukaan perimmäistä päämäärää on mahdotonta määrittää, sillä se on moraalisuuden vallassa.

"Moraalisuus taas voi perustua yksinomaan puhtaaseen järkeen, joka määräämällä tahtoa muuttuu käytännölliseksi ja tekee tahdosta hyvän ... Moraalinen toiminta on vapaata luonnollisista mieltymyksistä. Se tapahtuu velvollisuudesta, kunnioituksesta moraalilakia kohtaan, jonka ihminen itse itselleen säätää. Juuri säätämänsä lain kautta ihminen saattaa olla paitsi vapaa mieltymyksistään myös vapaa positiivisesti, moraalinen subjekti."⁹

Entä miten tämä moraalikäsitys vaikuttaa Kantin käsitykseen politiikasta? Lainaan seuraavassa hieman pidemmän pätkän Kantia, jossa hän mielestäni varsin selkeästi määrittää suhdettaan politiikkaan.

"Freilich, wenn es keine Freiheit und darauf gegründetes moralisches Gesetz gibt, sondern alles, was geschieht oder geschehen kann, blosser Mechanismus der Natur ist, so ist Politik (als Kunst, diesen zur Regierung der Menschen zu benutzen) die ganze praktische Weisheit, und der Rechtsbegriff ein sachleerer Gedanke. Findet man diesen aber doch unumgänglich nötig mit der Politik zu verbinden, ja ihn gar zur einschränkenden Bedingung der letztern zu

---

⁸ Kotkavirta, ss. 138-140.

⁹ Kotkavirta, s. 141.

erheben, so muss die Vereinbarkeit beider eingeräumt werden. Ich kan mir nun zwar einen moralischen Politiker, d.i. einen, der die Prinzipien der Staatsklugheit so nimmt, dass sie mit der Moral zusammen bestehen können, aber nicht einen politischen Moralisten denken, der sich eine Moral so schmiedet, wie es der Vorteil des Staatsmanns sich zuträglich findet."¹⁰

Kant siis katsoo, että oikeus on olennainen osa oikeaa (siis moraalista) politiikkaa. Toisin sanoen, todellinen politiikka perustuu oikeuteen eli viime kädessä moraaliiin. Kantille politiikka on siis sovellettua oikeusoppia. Kant havainnollistaa moraaliiin ja politiikan välistä suhdetta esittämällä moraalisen poliitikon ja poliittisen moralistin mallit. Kantin hahmottama moraalinen poliitikko on poliitikko, joka pyrkii joka tilanteessa toimimaan oikeuden periaatteiden mukaisesti. Poliittinen moralisti sen sijaan kääntää oikeuden ja moraaliiin aina niin, että ne hyödyttävät mahdollisimman paljon häntä itseään, ei kansalaisia.¹¹

Teorian tasolla Kant on siis sitä mieltä, että moraaliiin ja politiikan välillä ei ole mitään ristiriitaa. Ja tämän todistamiseksi hän esittää moraalisen poliitikon, jonka valtioviisaus perustuu moraaliiin ja on siten kestävä. Käytännön elämässä tilanne ei kuitenkaan ole Kantin mukaan näin suotuisa, sillä ihmiset ovat luonnostaan taipuvaisia itsekkyyteen ja rikkomaan moraaliiin asettamia periaatteita. Viime kädessä Kant kuitenkin tuntuu uskovan moraalisen politiikan mahdollisuuteen käytännönkin elämässä, sillä hän kirjoittaa tästä esseessään *Zum ewigen Frieden* seuraavasti:

"... die reine Rechtsprinzipien haben objektive Realität, d.i. sie lassen sich ausführen; und darnach müsse auch von Seiten des Volkes im Staate, und weiterhin von Seiten der Staaten gegen einander, gehandelt werden; die empirische Politik mag auch dagegen einwenden, was sie wolle."¹²

---

¹⁰ Kant, XI, ss. 232-233.

¹¹ Kant, XI, ss. 228-234 ja *Kotkavirta*, ss. 140-14.

¹² Kant, XI, s. 243..

Tämän Kantin poliittisen käsityksen tarkastelun loppuksi haluan vielä lyhyesti huomioida yhden aiheeseen liittyvän seikan. Kant nimittäin liittää moraalisen politiikan hyvin selkeästi ja tiukasti yhteen julkisuuden vaatimuksen kanssa. Hän painottaa sitä, että kaiken poliittisen toiminnan tulee olla luonteeltaan julkista. Kantin mukaan 'todellinen' moraalinen poliittinen toiminta tarvitsee aina tuekseen, julkisuutta jotta se voisi saavuttaa tarkoituksensa. Ja tällä tarkoituksella Kant tarkoittaa kansalaisten ja poliittisen toiminnan välistä sopusointua, sillä tämän sopusoinnun saavuttaminen on politiikan varsinainen tehtävä.¹³

3.2. Rawlsin kantilaisia piirteitä

Rawlsin tietämättömyyden verho voidaan nähdä toimivan pohjana kantilaiselle tulkinnalle positiivisesta vapaudesta (riippumattomuutena tunteiden, himojen vallasta). Tämä tulkinta perustuu siihen, että alkutilassa tapahtuva oikeudenmukaisuuden periaatteiden valinta suoritetaan rationaalisin, ei emotionaalisin tai empiirisin perustein. Tässä, toisin sanoen, toteutuu kantilainen päämäärä positiivisesta vapaudesta, kyky toimia universaalisten lakien mukaan (pure practical reason).¹⁴

Entä mitä muita kantilaisia piirteitä Rawlsin teorialla on? Kuten edellä todettiin Rawls seuraa Kantin jälkiä siinä mielessä, että hänen teoriansa "...recognizes the priority of liberty and a right to equal respect and consideration."¹⁵ Rawls ei kuitenkaan jaa Kantin käsitystä poliittisesta velvollisuudesta, sillä hänen mukaansa ihmisien velvollisuus totella tietyn hallinnon käskyjä lakkaa silloin kun kyseinen hallinto lakkaa olemasta oikeudenmukainen. TJ:ssa onkin kokonainen luku omistettu tämän pohdinnalle.¹⁶

---

¹³ Kant, XI, s. 250.

¹⁴ Medina, s. 92.

¹⁵ Medina, s. 93.

¹⁶ Rawls, 1971, chapter VI.

Rawls kirjoittaa TJ:ssa universaalisuudesta näin "... principles are to be universal in application. They must hold for everyone in virtue of their being moral persons"¹⁷. Asia ei kuitenkaan ole näin yksinkertainen, sillä tärkeää on huomata mihin tämä universaalisuuden vaatimus perustuu. Rawls selvittää tätä seikkaa TJ:n luvussa 'The Kantian Interpretation of Justice as Fairness'. Rawls perustaa tämän tulkintansa Kantin autonomian käsitteeseen. Kantin idea on, että moraaliset periaatteet ovat rationaalisen valinnan kohteina.

Rawlsin alkutilan käsite vastaa siis Kantin vaatimusta, että periaatteiden valinnan tulee tapahtua tilassa, jossa valitsijat voidaan määritellä vapaiksi, tasa-arvoisiksi ja rationaalisiksi. Ja yksittäinen periaatteiden valitsija on autonominen, koska hän yksin päättää mitkä periaatteet takaavat hänelle sen, että häntä tulevaisuudessakin kohdellaan vapaana, tasa-arvoisena ja rationaalisenä ihmisenä. Moraalisten periaatteiden valintaan ei saa vaikuttaa yksilöiden henkilökohtaiset käsitykset ja siksi Rawls asettaa valitsijat tietämättömyyden verhon taakse. Tämä idea erilaisten hyvän elämän käsitysten eliminoinnista periaatteiden valinnan yhteydessä voidaan katsoa oleva myös lähtöisin Kantilta, tarkemmin sanottuna hänen kategorisesta imperatiivissaan¹⁸. Rawls kirjoittaa tästä seikasta seuraavasti:

"For by a categorical imperative Kant understands a principle of conduct that applies to a person in virtue of his nature as a free and equal rational person. The validity of the principle does not presuppose that one has a particular desire or aim."¹⁹

Imperatiivi käskee meitä siis ajattelemaan toimintaamme sen kautta sopisiko toimintamme periaatteet yleiseksi, universaaliksi periaatteeksi. Jos esimerkiksi olen jossain itse aiheuttamassani ikävässä tilanteessa ja ajattelen, että selviäisin siitä helpoiten valehtelemalla ettei syy ollut minun vaan jonkun

---

¹⁷ Rawls, 1971, s. 132.

¹⁸ "handle nur nach derjenigen Maxime, durch die du zugleich wollen kannst, dass sie ein allgemeines Gesetz werde." Kant, s. 42.

¹⁹ Rawls, 1971, s. 253.

toisen. Jos tällaista toimintaperiaatetta punnitaan kategorisen imperatiivin valossa, niin selvää on ettei kukaan voi toivoa että valehtelemisesta tulisi yleinen laki. Johtopäätös on se, että tämän takia en ole moraalisesti oikeutettu valehtelemaan päästäkseni pulasta.

Rawls on tietoinen 'transcendental'ismin vaaroista, jotka liittyvät kantilaiseen lähestymistapaan.

"The problem is this: in order to work out a Kantian conception of justice it seems desirable to detach the structure of Kant's doctrine from its background in transcendental idealism and to give it a procedural interpretation by means of the construction of the original position."²⁰

Rawlsin vastalääke idealismiin on siis alkutilan käsite, jolla hän pyrkii välttämään ne ongelmat, jotka kohtasivat hänen edeltäjiään (Rawls mainitsee Hobbesin ja Locken) yhteiskuntasopimusteorioiden kehittämisessä. Lockella luonnontila (state of nature) vastaa Rawlsin alkutilan käsitettä ja sen vallitessa ihmiset työnsä kautta hankkivat omaisuutta ("he hath mixed his labour with it, and joined to it something that is his own, and thereby makes it his property"). Ja koska luonnontilassa ei ole sääntöjä tai oikeutta, ihmiset luonnostaan haluavat muodostaa yhteisön suojelemaan omaisuuttaan.²¹ Lockelainen yhteiskuntasopimus solmitaan siis tilassa, jossa on jo syntynyt jako ihmisten välillä omistajiin ja ei-omistajiin. Poliittiset oikeudet kuuluvat automaattisesti omaisuuden haltijoille, koska yhteiskunnan funktiona on suojella omaisuutta. Rawlsin näkökulmasta lockelainen yhteiskuntasopimus altistuu liiaksi historian armoille. Rawlsin takaa ajama ajatus tulee hyvin esille seuraavanlaisessa ajatuskokeessa: jos Locken mallia sovelletaan, siten että yhteiskuntasopimus solmitaan välittömästi ihmisen 'luomisen' jälkeen. Yhdellekään ihmiselle ei ole siis vielä kertynyt omaisuutta, eikä siten kenelläkään voi olla poliittisia oikeuksia.

"From a Kantian viewpoint, Locke's doctrine improperly subjects the social

---

²⁰ Rawls, 1978, ss. 66-67.

²¹ Locke, ss. 10-24.

relationships of moral persons to historical and social contingencies that are external to, and eventually undermine, their freedom and equality. The constraints that Locke imposes on the as-if historical process are not strong enough to characterize a conception of background justice acceptable to free and moral persons."²²

Rawls siis katsoo, että alkutilan historiattomuus on välttämätön ehto sille, että solmittava yhteiskuntasopimus kohtelee kaikkia ihmisiä vapaina ja tasa-arvoisina moraalisisina yksilöinä.

Edellä on jo hieman käyty lävitse sitä, miten Kantin kategorisen imperatiivin idea ilmentyy Rawlsin alkutilan käsitteessä. Seuraavaksi tarkastelen Wolffia apuna käyttäen sitä millaisia ongelmia tästä yhdistelmästä syntyy. Wolffin pääargumentin mukaan Kant johtaa Rawlsin kanssaan umpikujan, sillä seuraavaa ongelmaa ei voida ohittaa: kategorisesta imperatiivista on mahdotonta johtaa konkreettisia toimintasääntöjä. Onko sitten Rawlsin jo edellä mainittu vastaus tähän ongelmaan, historiaton alkutilan käsite, riittävä vai ei? Miten Rawls pystyy välttämään ns. kantilaisen ongelman, eli miten historiattomassa alkutilassa olevat osapuolet pystyvät valitsemaan oikeudenmukaisuuden periaatteet yhteiskuntaa varten, joka kuitenkin tulee olemaan historiallinen. Mihin he perustavat päätöksensä, kun he eivät tiedä mitään siitä kontekstista, jossa periaatteita tullaan soveltamaan. Rawls pyrkii välttämään abstraktiuden 'primary goods' käsitteen käyttöönottamisella.

"The argument for the two principles of justice does not assume that the parties have particular ends, but only that they desire certain primary goods. These are things that it is rational to what whatever else one wants."²³

Rawls määrittelee käsitteen seuraavasti: ne ovat asioita joita rationaalinen ihminen haluaa, riippumatta siitä mitkä ovat yksilön yksityiset päämäärät.²⁴ Jä-

---

²² Rawls, 1978, s. 68.

²³ Rawls, 1971, s. 253.

²⁴ "The primary social goods are rights and liberties, opportunities and powers, income and wealth." Rawls, 1971, s. 92.

tän kuitenkin arvioimatta sen miten Rawls tässä onnistuu, sillä ehkä kuitenkin tärkeintä Kantin ja Rawlsin välisessä yhteydessä on huomata oikeudenmukaisuuden periaatteiden valitsijoiden määrittäminen alkutilassa Kantin hengen mukaisesti vapaiksi, tasa-arvoisiksi ja rationaalisiksi, eli autonomisiksi²⁵.

Wolff kirjoittaa, että Kant ja Rawls muistuttuvat toisiaan myös siinä, että molemmat ovat ns. systeemin rakentajia. Rawlsilla tämä piirre ilmenee TJ:n kohdalla siten, että tämä viittaa jatkuvasti kirjansa eri kohtiin samalla kun pyrkii viemään teoriaa eteenpäin. Toisin sanoen, Rawls haluaa sitoa jokaisen teoriansa yksityiskohdan kokonaisuuteen (interconnectedness). Tässä samassa hengessä myös Kant korosti teoriansa arkkitehtuurista kokonaisrakennetta.

"... he was forever claiming that the thorough-going unity and completeness of his system was one of the principal arguments for its truth."²⁶

Kun mietitään miten Rawlsin alkutila ja tietämättömyyden verho liittyvät kantilaiseen perintöön, niin Wolffin mukaan seuraavanlainen selitys esitetään usein ensimmäiseksi: alkutilan ja tietämättömyyden verhon viittaavat Kantin noumenaalisen ja fenomenaalisen agentin käsitteisiin. Rawls operoi niiden mukaisessa hengessä asettamalla periaatteiden valitsijat tilanteeseen, joka määrittää heidät tavallaan noumenaalisiksi agenteiksi. Alkutilassa toimivat valitsijat ovat siis kykeneviä rationaaliseen harkintaan ilman tietoa partikulaareista (vastakohtana fenomenaalisille agenteille, joiden toimintaa määrittävät 'desire and will of ...'). Wolff kirjoittaa, että todellisuudessa Kantin ja Rawlsin välinen suhde on huomattavasti monimutkaisempi.²⁷

Wolff aloittaa tämän suhteen perusteellisemmän tarkastelun alkutilan käsitteen kantilaisen tulkinnan tarkastelusta ja nimenomaan siitä, miten Kantin autonomian käsite ja kategorinen imperatiivi näkyvät sen muotoilussa. Rawls itse korostaa TJ:ssä, että hänen käsityksensä mukaan Kantin tarkoituk-

---

²⁵ Wolff, s. 115.

²⁶ Wolff, s. 104.

²⁷ Wolff, s. 106.

sena on toisaalta syventää ja toisaalta oikeuttaa Rousseau'n idea siitä, että vapaus tarkoittaa toimimista itse säätämienne lakien mukaisesti. Ja tämä idea johtaa Rawlsin mukaan sekä vastavuoroisen kunnioituksen että itsetunnon kohentumiseen.

"The original position may be viewed, then, as a procedural interpretation of Kant's conception of autonomy and the categorical imperative."²⁸

Tällä alkutilan asetelmalla Rawls väittää siis välttävänsä Kantin vaikeudet eli pystyvänsä antamaan autonomian käsitteelle ja kategoriselle imperatiiville tiettyä konkreettisuutta. Em. periaatteet eivät alkutilan menetelmällisen konstruktion ansiosta ole enään puhtaasti 'transcendental', irrallaan inhimillisestä ulottuvuudesta.²⁹ Wolff ei kuitenkaan ole täysin vakuuttunut tämän rakennelman toimivuudesta, eikä siitä että Rawls onnistuisi välttämään Kantin transsendentaalisuuden ansan. Wolff esittääkin kaksi ongelmaa, joihin Rawls hänen mukaansa törmää yrittäessään rakentaa alkutilan käsitettä kategorisen imperatiivin hengen mukaisesti. Ensiksikin, ongelmallista on se miten

"... self-interested creatures such as ourselves can adopt and adhere to a principle of practical reason that eschews all reference to the objects of our interests."³⁰

Toiseksi, Wolff ihmettelee sitä miten puhtaan formaalisen käytännöllisen järjen käsite voi tuottaa substantiivisia johtopäätöksiä merkityksellisten moraalisten periaatteiden muodossa. Kantin autonomian käsite tarkoittaa sitä, että yksilön rationaalisen järjen avulla (siis ilman partikulaarisen vaikutusta) laatimat lait oman toimintansa säätämiseksi ovat samalla universaalisti päteviä. Eli yhden rationaalisen olennon laatimat lait pätevät välttämättömästi kaikkien rationaalisten olentojen kohdalla. Tämä siksi, koska erot rationaalisten olentojen välillä syntyvät tahdosta (content of will) tai halusta (desire), ei puhtaasta käytännöllis-

---

²⁸ Rawls, 1971, s. 256.

²⁹ Rawls, 1971, s. 256.

³⁰ Wolff, s. 113.

sestä järjestä.³¹ Wolffin mukaan Rawls siis seuraa tätä Kantin ajatuskulkua ja näkee alkutilan osapuolet noumenaalisina toimijoina. Wolffin mukaan tämä asetelma johtaa Rawlsin ongelmiin:

"But when the parties in the original position are deprived of any knowledge of themselves as particular agents, they are also deprived of the basis for rational deliberation, *just as Kant's noumenal agents are*. So long as a rational agent attends only to the pure form of practical reason, he cannot possibly arrive at substantive conclusions concerning the principles of right action."³²

Vastaavan tilanteen välttämiseksi Rawls sallii alkutilan osapuolille tiedon siitä, että he ovat rationaalisesti 'self-interested'. Lisäksi osapuolilla on perustieto siitä, kuinka yhteiskunta toimii sekä tieto siitä, että jokaisella yksilöllä on oma käsityksensä siitä mitä hyvä elämä merkitsee juuri hänelle. Koska he eivät kuitenkaan tiedä mitään partikulaarista, eivätkä siten yksityiskohtia hyvän elämän käsityksistään, he tietävät ainoastaan preferoivansa enemmän ensisijaisia hyviä (primary goods) valitessaan oikeudenmukaisuuden periaatteita. Rawls on siis sitä mieltä, että näiden toimenpiteiden johdosta hän pystyy välttämään ns. kantilaisen ansan ja johtamaan konkreettisia johtopäätöksiä alkutilan käsitteen avulla.³³

"... these principles expresses our nature as free and equal rational persons. No longer are these notions purely transcendent and lacking explicable connections with human conduct, for the procedural conception of the original position allows us to make these ties."³⁴

Wolff on sitä mieltä, että Rawlsin oikeudenmukaisuusteoria alkutilan ja tietämättömyyden verhon käsitteineen, on kuitenkin kaikesta huolimatta vailla lopullista todistusvoimaa tai oikeutusta. Wolff perustelee väitteensä sillä, että alkutilan käsite kohottautuu kohden universalismia, sillä se on riisuttu

---

³¹ Wolff, s. 113.

³² Wolff, s. 114.

³³ Wolff, ss. 115-116.

³⁴ Rawls, 1971, s. 256.

kaikista inhimillisen elämän piirteistä.

"The result is a model of a choice problem that is not sufficiently determined to admit of solution, and neither historical nor human enough to bear a useful relationship to the real issues of social theory."³⁵

Tähän mennessä on käsitelty Rawlsin kantilaisuutta *A Theory of Justice* teoksessa. Tämä tarkastelu ei ole tarkoitettu kattavaksi Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian kantilaisten piirteiden määrittämiseksi, vaan tavoitteena on ollut luoda tietty yleiskäsitys näistä piirteistä, jotta olisi mahdollista ymmärtää miksi Rawls myöhemmin teki tiettyjä muutoksia liittyen teorensa kantilaiseen luonteeseen. Tärkeää on myös muistaa, että Rawlsin teoria ei kaikilta osiltaan ole kantilainen vaan sisältää huomattavia eroavaisuuksia Kantiin verrattuna³⁶.

Monet Rawlsin TJ:ssa esittämät ideat kohtasivat siis runsaasti kritiikkiä ja yksi ehkä eniten kritisoiduista asioista oli teorian abstraktisuus siinä mielessä, että oikeudenmukaisuusteoria erottaa yksilön kaikesta sosiaalisesta, inhimillisestä. Saman suuntaista kritiikkiä on kohdistunut myös Rawlsin tapaan määrittää yhteiskunnan käsite. Kukathasin & Pettin mukaan Rawls piti tätä kritiikkiä aiheettomana. Rawls korostikin 1970-luvun artikkeleissaan sitä yhteiskunnan merkitystä yksilön elämään ei missään teorian osassa unohdettu tai syrjäytetty.

"So, what is (and has always been) at issue for Rawls is 'background justice' in already existing societies."³⁷

3.3. Rawlsin konstruktivismi

Vuonna 1980 julkaistussa artikkelissaan 'Kantin Constructivism in Moral Theory' Rawls jatkaa osaksi samojen teemojen käsittelemistä kuin 1970-luvun

---

³⁵ Wolff, s. 179.

³⁶ Esim. Rawls, 1971, ss. 256-257.

³⁷ Kukathas & Pettit, s. 123.

artikkeleissaan (oikeudenmukaisuusteorian väitetty irrallisuus todellisista yhteiskunnista). Samalla Rawls kuitenkin palaa uudelleen edellä jo mainittuihin teemoihin eli yksilön autonomisuuteen ja alkutilan määritelmään. Kantilaista konstruktivismia käsittelevässä artikkelissaan Rawls haluaa tarkentaa sitä, mitä hän TJ:ssä tarkoitti kirjoittaessaan, että hän asettaa teorian asteelle meidän jokaisen intuitiiviset tuntemukset oikeudenmukaisuudesta. Tarkennus koskee nimenomaan sitä, että puhuessaan 'meistä' Rawls tarkoittaa modernin demokraattisen yhteiskunnan kansalaisia. Oikeudenmukaisuusteoria ei siten ole tarkoitettu päteväksi kaikkina aikoina tai kaikissa yhteiskunnissa, ainoastaan tietyssä kontekstissa. Rawls kirjoittaakin oikeudenmukaisuuden käsitteen oikeutuksesta seuraavasti:

"What justifies a conception of justice is not its being true to an order antecedent to and given to us, but its congruence with our deeper understanding of ourselves and our aspirations, and our realization that, given our history and the traditions embedded in our public life, it is the most reasonable doctrine for us."³⁸

Rawls puhuu myös 'our political' kulttuurin umpikujasta, jolla hän tarkoittaa kahden demokraattisen tradition välistä konfliktia. Toisaalla on ollut Lockeen assosioitunut traditio, joka on korostanut vapauksia ja toisaalla traditio, joka on julistanut enemmän tasa-arvon puolesta, nojautuen Rousseauin teksteihin. Rawlsin mukaan meidän tulisi löytää sopiva tapa yhdistää nämä kaksi traditiota, jonka kautta niiden keskinäinen prioriteetti määrittyisi ennen kaikkea yhteiskunnassa implisiittisesti läsnäolevien arvojen kautta.³⁹ Rawlsin oma vastaus tähän umpikujaan on 'justice as fairness'.

"Justice as fairness tries to uncover the fundamental ideas (common in latent sense) of freedom and equality, of ideal social cooperation and of the person, by formulating what I shall call 'model-conceptions'."⁴⁰

---

³⁸ Rawls, 1980, s. 519.

³⁹ Rawls, 1980, ss. 519-520.

⁴⁰ Rawls, 1980, s. 520.

Rawls asettaa siis lähtökohdaksi kaksi mallikäsitettä. Näistä ensimmäinen on 'a well-ordered society' käsite, jonka sisältö on käyty läpi luvussa 2.5. Toinen Rawlsin mallikäsite on 'moral person', joka määrittyy kahden ominaisuuden kautta. Toisaalta jokaisella ihmisellä ymmärretään olevan sekä oikeudenmukaisuuden taju⁴¹ että kyky muodostaa henkilökohtainen käsitys siitä, mitä on hyvä elämä juuri hänen kohdallaan. Lisäksi jokainen ihminen on kykenevä toisaalta korjaamaan tarvittaessa tätä käsitystään että rationaalisesti tavoittelemaan sitä. Tämä 'moral person' mallikäsite kytkeytyy artikkelissa 'Kantin Constructivism in Moral Theory' kantilaiseen yksilön ideaan huomattavasti yksiselitteisemmin kuin TJ:ssa.⁴²

Kolmas mallikäsite on 'the original position', joka tulee ymmärtää tavallaan suhteessa kahteen edellä esiteltyyn käsitteeseen, sillä se toimii välittäjänä niiden kesken. Alkutila on

"a device which serves to draw out the principles of justice appropriate for a polity which (implicitly) holds these models of the person and of the well-ordered society."⁴³

Sekä alkutilassa voimassa olevat rajoitukset (veli of ignorance) että tapa jolla periaatteiden valitsijat on määritelty, kuvaavat Rawlsin mukaan sitä tapaa jolla vapaus ja yksilöiden välinen tasa-arvo ymmärretään modernissa demokraattisessa yhteiskunnassa⁴⁴. Oikeudenmukaisuuden periaatteiden valinta tapahtuu siis alkutilassa. Ja koska alkutila on reilu edellä esiteltyjen määritelmien perusteella, niin seurauksena tästä on se, että riippumatta siitä mikä periaate tuleekin valituksi niin se on välttämättä reilu. Tästä johtuu nimitys 'justice as fairness'. Oikeudenmukaisuus määrittyy siis puhtaasti prosessin kautta, ei etukäteen annettujen kriteerien mukaisesti. Rawls nimittää tätä

---

⁴¹ Tämä viittaa kykyyn ymmärtää, soveltaa ja toimia oikeudenmukaisuuden periaatteiden mukaisesti. Ks. Rawls, 1980, s. 525.

⁴² Rawls, 1980, ss. 517-528 ja Arneson, 1990, s. 438.

⁴³ Kukathas & Pettit, s. 128.

⁴⁴ Rawls, 1980, ss. 525-526.

menettelyä puhtaaksi menetelmälliseksi oikeudenmukaisuudeksi (pure procedural justice).

Edellä esitetystä voidaan tehdä seuraava yhteenveto: oikeudenmukaisuuden periaatteiden valitsijoiden rationaalinen autonomia alkutilassa tarkoittaa siis sitä, että heidän valintaansa ei vaikuta mikään annettu oikeudenmukaisuuden kriteeri. Mutta sen sijaan valintaan kyllä vaikuttavat "their concern to advance their determinate but unknown final ends"⁴⁵. Tämä saattaa kuulostaa ristiriitaiselta, sillä miten on mahdollista samanaikaisesti olla sekä tietämätön omasta käsityksestään hyvästä elämästä että edistää tätä käsitystä. Rawls ratkaisee tämän pattitilanteen täyden autonomian (full autonomy) käsitteen avulla.

"this notion is realized only by citizens of a well-ordered society in the course of their daily lives, the essential features of it must nevertheless be represented in a suitable manner in the original position."⁴⁶

Rawls määrittää täyden autonomian käsitteensä kahden huomion avulla, jotka koskevat sosiaalista yhteistoimintaa. Ensimmäinen huomio liittyy reilun yhteistoiminnan ehtoihin, jotka ovat vastavuoroisuus ja molemminpuolisuus. Kaikkien toimijoiden täytyy olla siis samojen ehtojen alaisina. Rawls kutsuu tätä yhteistoiminnan elementtiä 'the Reasonable'. Toinen elementti on jo edellä esille tullut 'the Rational', joka viittaa alkutilassa olevien yksilöiden haluun ja kykyyn "exercise their morals powers and to secure the advancement of their conception of the good"⁴⁷.

'The Reasonable' määrittää alkutilaa ja toimii siten viitekehysenä/ kontekstina, jossa oikeudenmukaisuuden periaatteiden valinta tapahtuu. Sen ja 'the Rational'in välinen suhde on siis seuraava:

"The Reasonable presupposes the Rational, because, without conceptions of the good that move members of the group, there is no point to social coopera-

---

⁴⁵ Rawls, 1980, s. 528.

⁴⁶ Rawls, 1980, s. 528.

⁴⁷ Rawls, 1980, s. 528.

tion nor to notions of right and justice ... The Reasonable subordinates the Rational because its principles limit, and in a Kantian doctrine absolutely, the final ends **that** can be pursued."⁴⁸

Entä mikä sitten tekee näiden käsitteiden suhteesta niin tärkeän Rawlsin teorialle? Kyse on siitä, että tällä konstruktiolla Rawls mielestään onnistuu välttämään sen, että alkutilan rajoitukset olisivat sen ulkopuolelta tuotuja, abstrakteja. Oikeudenmukaisuus reiluutena ymmärrettynä pitää siis sisällään sen, että kohtuullisuus määrittää rationaalista. Ja tämä suhde on viime kädessä lähtöisin siitä, että yksilöt määritetään vapaiksi ja tasa-arvoisiksi.⁴⁹

Rawlsin kantilaisen yksilön käsitteen tavoitteena samaan aikaan sekä kuvata että edustaa yksilöiden julkista identiteettiä modernin demokraattisen yhteiskunnan puitteissa.

"All of us have various identities ... Rawls's focus is upon our 'public identity' from standpoint of social justice. Of course discourse concerning what is politically just represents but one dimension of our moral experience and identity, though it is obviously fundamental to the structure of society and social peace or disorder."⁵⁰

Rawls siis tekee erottelun julkisen (poliittisen) ja yksityisen identiteetin välillä keskittyen jälkimmäiseen. Rawls myöntää, että yksilöillä on sitoumuksia ja hyvän elämän käsityksiä joita ilman he eivät voi edes ajatella elämäänsä. Samalla Rawls kuitenkin korostaa, ettei näillä sitoumuksilla ole välttämättä vaikutusta yksilön käsitteeseen ja siihen liittyvään yhteisön oikeudenmukaisuuden käsitykseen. Rawls tuntuu olevan tietoinen tämän näkökulman aiheuttamasta ongelmasta julkisen ja yksityisen minän välillä, sillä hän toteaa ilman lisäselityksiä ettei tämä näennäinen ristiriita aiheuta ongelmia jos vain

---

⁴⁸ Rawls, 1980, s. 530.

⁴⁹ Rawls, 1980, s. 532.

⁵⁰ Doppelt, s. 818.

kokonaisuus toimii.⁵¹

Lopuksi vielä lyhyt kertaus siitä miten Kant liittyy edellä läpi käytyyn. Rawls katsoo, että hänen alkutilan käsitteensä on analoginen Kantin ajatuksiin verrattuna. Se pitää hänen mukaansa sisällään Kantin sekä autonomian käsitteen että kategorisen imperatiivin. Jätän tässä arvioimatta onnistuuko Rawls todella tässä yrityksessään vai ei. Monet Rawlsin kriitikot ovat sitä mieltä, että Rawlsin yritys kehittää teoriaansa Kantin hengessä jää vain yritykseksi⁵². Tärkeää on muistaa ettei Rawls puhuessaan teoriansa kantilaisuudesta tarkoita, että oikeudenmukaisuusteoria todella kaikilta osiltaan etenisi Kantin hengessä. Pikemminkin kantilaisuus Rawlsilla viittaa teorian henkeen.

---

⁵¹ Rawls, 1980, s. 545.

⁵² Ks. esim. Brown, ss. 77-81.

4. Kohti poliittista liberalismia

Tässä neljännessä luvussa aion tarkastella sitä mitä seurauksia Rawlsin ns. kantilaisesta käännteestä oli tai oli tuleva. Tarkoitin tällä sitä yleistä suunnan muutosta, joka on havaittavissa Rawlsin teksteissä 1980 ja 1990-luvuilla verrattuna tämän 1970-luvun teksteihin. Seuraan siis Rawlsin liikkeitä käymällä lävitse tämän vuoden 1980 jälkeen ilmestyneet tekstit. Tavoitteenani on muodostaa tulkinta siitä miten ja miksi Rawls ajautuu tai siirtyy kohti poliittista (liberalismia).

Koska luvun tarkoituksena on lähestyä Rawlsin 1980-luvun tekstejä tietystä näkökulmasta, eli siitä kuinka ne voidaan ymmärtää siirtymisenä kohti poliittista, on mielestäni tärkeää tarkastella Rawlsin ajattelun kokonaisuutta ja sen mahdollista politisoitumista, eikä ainoastaan niitä osia siitä joissa Rawls itse varsinaisesti 'julistaa' politisoituneensa. Käytännössä tämä lähestymistapa merkitsee sitä, että tarkastelen tiettyjä keskeisiä käsitteitä (primary goods, the Rational, the Reasonable, the idea of an overlapping consensus, public reason)¹. Lisäksi aion sivuta liberalismi/ kommunitarismi keskustelua Rawlsin kautta, lähinnä liittyen 'the Common Aim' -teemaan. Luvussa lävitse käytyjen käsitteiden ja teemojen ensisijaisena tarkoituksena on luoda pohjaa viidennen luvun tarkemmalle ja samalla myös kokonaisvaltaisemmalle Rawlsin poliittisen tulkinnalle.

4.1. 'Primary goods'

Rawls pohtii alkutilan ja yksilön käsitteensä (the concept of the person) välistä riippuvuussuhdetta artikkelissaan 'The Basic Liberties and Their Priority' (1982a). Laajemmassa mielessä kyse on siitä, onko teorian sisällä

---

¹ Siitä, miksi juuri nämä käsitteet ovat keskeisiä Rawlsin siirtymisessä kohti poliittista liberalismia katso esim. Rawls, 1993, ss. xv-xvii.

oleva käsitys vapaudesta koherentti. Rawls esittää em. artikkelissaan puolustuksensa H. L. A. Hartin väitteelle², että TJ:ssa on vakavia puutteita liittyen perusvapauksiin (basic liberties) ja niiden primaarisuuteen. Rawls palaa oikeudenmukaisuusteoriaansa tavoitteeseen eli pyrkimykseen muotoilla oikeudenmukaisuuden käsitys poliittista ja sosiaalista yhteistoimintaa varten. Tavoite, joka on hänen mukaansa yhteneväinen modernin demokraattisen yhteiskunnan syvärakenteessa ilmenevien oikeudenmukaisuuskäsityksien kanssa.

"The point of doing this is to see whether we can resolve the impasse in our recent political history; namely, that there is no agreement on the way basic social institutions should be arranged if they are to conform to the freedom and equality of citizens as persons. Thus, from the start the conception of the person is regarded as part of a conception of political and social justice."³

Tämä tarkoittaa sitä, että yksilön käsite oikeudenmukaisuusteorian yhteydessä kertoo pohjimmiltaan siitä, miten kansalaiset ymmärtävät roolinsa suhteessa yhteiskunnan perusrakenteeseen. Samalla tämä merkitsee sitä, että käsitystä oikeudenmukaisuudesta ei voida muotoilla ilman, että siihen sisällytettäisiin käsitys yksilöstä (the concept of the person).

Rawlshan perustaa teorianensa käsitykselle, jonka mukaan kansalaiset ovat vapaita ja tasa-arvoisia yksilöitä. Tällä premissillä Rawls sitoo itsensä tiukasti liberalistiseen traditioon Rousseauin, Millin ja Kantin hengessä. Lisäksi Rawls esittää tähän kytkentään perustuen oikeudenmukaisuuden ongelman, joka koskee siis näin käsitettyjen kansalaisten välisen yhteistoiminnan reiluja ehtoja. Oleellista on myös se, että filosofiset, uskonnolliset ja moraaliset

---

² Ks. esimerkiksi H. L. A. Hart 'Rawls on Liberty and its Priority', jossa Hart pyrkii kyseenalaistamaan Rawlsin periaatteen, jonka mukaan vapautta voidaan rajoittaa ainoastaan vapauden itsensä takia (liberty is only to be restricted for the sake of liberty itself).

³ Rawls, 1982a, s. 14.

kaikenkattavat doktriinit pidetään myös tämän vaiheen ulkopuolella⁴. Näiden sijaan perustus haetaan implisiittisesti julkisessa poliittisessa kulttuurissa ilmenevistä reilun yhteistoiminnan ideoista. Ja tämän lähtökohdan Rawls määrittelee poliittiseksi erotukseksi edellä mainituista doktriineista.⁵ Rawlsin mukaan on siis mahdollista valita kahdesta erilaisesta lähestymistavasta:

"... we can present a political view either by starting explicitly from within a general and comprehensive doctrine, or we can start from fundamental intuitive ideas regarded as latent in the public political culture."⁶

Tällä tiukalla erottelulla Rawls pyrkii tarkoituksenmukaisesti oikeuttamaan oman lähtökohtansa. Kokonaan toinen kysymys on se, kuinka uskottava tällainen argumentointi ylipäätensä on.

Alkutilan toimivuuden kannalta 'primary goods' -käsitteen merkitys on erittäin tärkeä. Tietämättömyyden verho alkutilassa aiheuttaa sen, että Rawls välttämättä tarvitsee jotain 'konkreettista', jotta alkutila ei olisi liian abstrakti. Toisin sanoen, ilman ensisijaisten hyvien käsitettä oikeudenmukaisuuden periaatteiden valitsijat eivät pystyisi tekemään rationaalista valintaa eri vaihtoehtojen välillä.

'Primary goods' -käsitteen taustalla on toinenkin syy, nimittäin 'the fact of

---

⁴ Rawlsin selvitys siitä, miten hän ymmärtää yleiset (general) ja kaikenkattavat (comprehensive) moraaliset käsitykset:

"I think of a moral conception as general when it applies to a wide range of subjects of appraisal (in the limit of all subjects universally), and as comprehensive when it includes conceptions of what is of value in human life, ideals of personal virtue and character, and the like, that are to inform much of our conduct (in the limit of our life as a whole). Many religious and philosophical doctrines tend to be general and fully comprehensive." Rawls, 1987, s. 3, viite 4

⁵ Rawls, 1987, s. 7; Rawls, 1989, s. 240; Rawls, 1985, ss. 223-226 ja Rawls, 1993, ss. 11-15.

⁶ Rawls, 1987, s. 8.

pluralism⁷. Tämä käsite voidaan nähdä viittaavan neljään seikkaan, joiden Rawls olettaa vallitsevan modernissa demokraattisessa yhteiskunnassa. Ensimmäiseksi, tällaisissa yhteiskunnissa vallitsee kaikenkattavien uskonnollisten, filosofisten ja moraalisten käsitysten moninaisuus⁸. Toiseksi, ainoastaan valtiovallan pakkovalta voi saada aikaan tilan, jossa kansalaiset tunnustavat yhtä ja samaa kaiken kattavaa doktriinia. Kolmanneksi, kestävä ja tasapainoinen demokratia vaatii tuekseen kansalaisten enemmistön vapaaehtoisien tuen. Ja viimeiseksi,

"... the political culture of a reasonably stable democratic society normally contains, at least implicitly, certain fundamental intuitive ideas from which it is possible to work up a political conception of justice suitable for a constitutional regime."⁹

Jotta olisi mahdollista muotoilla poliittinen oikeudenmukaisuuden käsitys tarvitaan jokin keino, jonka avulla voitaisiin mitata sosiaalisen yhteistoiminnan tuloksia ja rasiitteita. Ja koska yhteiskunnassa vallitsee erilaisten hyvän elämän käsitysten moninaisuus, tämän mittarin tulee olla mahdollisimman puolueeton eri käsitysten välillä. Rawls ratkaisee tilanteen muotoilemalla 'primary goods' -käsitteen. Seuraavassa lista hyvistä, jotka Rawls määrittää primaarisiksi:

- a. basic rights and liberties, also given by a list;
- b. freedom of movement and free choice of occupation against background of diverse opportunities;
- c. powers and prerogatives of offices and positions of responsibility in the political and economic institutions of the basic structure;
- d. income and wealth; and finally,

---

⁷ Arneson, 1990, s. 447.

⁸ Rawls olettaa tämän tilan pysyväksi, ei vain yhdeksi historian vaiheeksi. Perusteluna hän esittää "under the political and social conditions that the basic rights and liberties of free institutions secure, a diversity of conflicting and irreconcilable comprehensive doctrines will emerge, if such diversity does not already exist." Rawls, 1989, s. 235 ja ks. myös Rawls, 1993, s. 36.

⁹ Rawls, 1989, s. 235.

e. the social bases of self-respect.¹⁰

Tämä lista tuskin on kaikkien Rawlsin lukijoiden hyväksyttävissä ja siitä onkin esitetty monenlaisia arvioita, mutta tämän tutkielman kannalta ei ole olennaista antautua pohtimaan em. listan tarkempia perusteluja¹¹. Sen sijaan mielenkiintoisempaa on pohtia Arnesonin väitettä, jonka mukaan Rawls joutuu 'primary goods' -käsitettä muotoillessaan tekemään eron yksityisen ja julkisen välille.

"In private life, individuals may identify themselves unreservedly with particular conceptions of the good, but in the public realm, they agree not to make sectarian claims that cannot in principle be justified to all. ... In short, each citizen measures her share of the benefits and burdens of social cooperation by the yardstick of primary goods. Details aside, the basic idea of primary goods is necessary to liberal theory, according to Rawls."¹²

Palaan tähän yksityinen/ julkinen problematiikkaan tarkemmin vielä tämän luvun lopulla sekä viidennessä luvussa.

'Primary goods' -käsite on monen muun Rawlsin keskeisen käsitteen lailla kietoutunut usealla eri tavalla teoriakokonaisuuden osaksi siten, että lukijalle voi tuottaa vaikeuksia eritellä näitä yhteyksiä ja verkostoja. Vaikka edellä mainitut kaksi seikkaa ehkä implisiittisesti pitävät kolmannen 'primary goods' aspektin sisällään, on sen eksplikoiminen mielestäni tärkeää. Rawls pyrki 'primary goods' -käsitteellään luomaan "standard of interpersonal comparison for purposes of distributive justice"¹³. Tällä voidaan nähdä olevan konkreetti-

---

¹⁰ Rawls, 1993, s. 181 ja Rawls, 1982b, s. 162. Perusoikeudet ja vapaudet (kohta a) Rawls listaa seuraavasti: "freedom of thought and liberty of conscience; freedom of association; and the freedom defined by the liberty and integrity of person, as well as by the rule of law; and finally the political liberties." Rawls, 1982b, s. 162.

¹¹ Lisää perusteluja ks. esim. Rawls, 1993, ss. 75-77.

¹² Arneson, 1990, s. 447.

¹³ Arneson, 1990, s. 439.

nen implikaatio: yksinkertaisesti on kyse siitä, että em. käsitteen avulla on mahdollista arvioida kansalaisten asemaa (sekä yksilökohtaisesti että suhteessa toisiin kansalaisiin). Tämän työn teeman ulkopuolella on mielenkiintoinen kysymys siitä, onko 'primary goods' -käsite hyväksyttävissä oleva perusta kansalaisten sosiaalisten ja taloudellisten asemien keskinäiseen vertailuun. Eli asettaako se erilaiset hyvän elämän käsitykset samanlaiseen asemaan vai kohtelee se tiettyjä hyvän elämän käsityksiä eri tavalla kuin toisia. Onko 'primary goods' -käsite reilu, puolueeton erilaisten hyvän elämän käsitysten välillä?

4.2. 'the Rational' ja 'the Reasonable'

Luvussa kolme kävin yleisellä tasolla lävitse käsitteiden 'the Rational' ja 'the Reasonable' aseman Rawlsin teoriassa, joten en palaa niihin seikkoihin, vaan keskityn siihen mikä rooli näillä käsitteillä on poliittisen muotoutumisessa Rawlsin teoriassa. Kyse on nimenomaan siitä, kuinka Rawls itse määrittää poliittisuutta näiden käsitteiden kautta.

Kuten luvussa kolme totesin, 'the Rational' ja 'the Reasonable' käsitteet identifioituvat selkeästi Rawlsin ns. kantilaiseen vaiheeseen ja siten myös hänen yksilön käsitykseensä.

"... a Kantian doctrine joins the content of justice with a certain conception of the person; and this conception regards persons as both free and equal, as capable of acting both reasonably and rationally, and therefore as capable of taking part in social cooperation among persons so conceived."¹⁴

Tästä vuoden 1980 artikkelin sitaatista on huomattavissa se, kuinka Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian politisointi ei ole vielä täysin muotoutunut, sillä hän puhuu edelleen ainoastaan yksilöistä (persons) ottamassa osaa sosiaaliseen yhteistoimintaan. Sekä poliittisuus (siis poliittinen liberalismi 'myöhem-

---

¹⁴ Rawls, 1980, s. 518.

män' Rawlsin tapaan) että kansalaisuus ovat edelleen poissa näyttämöltä.

'The Reasonable' viittaa yksilöiden oikeudenmukaisuuden tajuun eli kykyyn kunnioittaa sosiaalisen kanssakäymisen reiluja ehtoja¹⁵. 'The Rational' sen sijaan tarkoittaa "acting solely from our capacity to be rational and from the determinate conception of the good we have at any given time"¹⁶. 'The Reasonable'n ja 'the Rational'n avulla Rawls määrittää yksilöiden toimintaa alkutilassa tietämättömyyden verhon takana. Täyden autonomian käsite (full autonomy) sen sijaan määrittää yksilöiden toimintaa oikeudenmukaisuuden periaatteiden valitsemisen jälkeen eli 'a well-ordered society'ssa. Täysi autonomia ei viittaa ainoastaan kykyyn toimia rationaalisesti, vaan lisäksi se tarkoittaa kykyä kunnioittaa reilun yhteistoiminnan periaatteita eli oikeudenmukaisuuden periaatteita. Rawls kirjoittaa tästä seuraavasti:

"It is equal citizens in a well-ordered society who are fully autonomous because they freely accept the constraints of the Reasonable, and in so doing their political life reflects that conception of the person which takes as fundamental their capacity for social cooperation. It is the full autonomy of active citizens which expresses the political ideal to be realized in the social world."¹⁷

Sitaatissa voidaan nähdä kaksi tasoa; suoraan tekstistä luettavissa oleva ja toisaalta rivien välistä löydettävä implisiittinen lausunto poliittisesta. Ensiksi-kin, Rawls asettaa kaiken poliittisen toiminnan perusehdoksi sen, että jokainen ihminen on vapaa ja tasa-arvoinen olento. Lisäksi poliittista määrittää ensisijaisesti kohtuullisuus (the Reasonable). Tässä kohdin esimerkiksi Barber näyttää olevan pitkälti samoilla linjoilla Rawlsin kanssa, sillä myös hän määrittää kohtuulliset valinnat julkisiksi, koska ne perustuvat toisaalta perspektiivin laajuuteen ja toisaalta siihen, että yksityiset tavoitteet muotoil-

---

¹⁵ Alkutilassa nämä ehdot tarkoittavat tietämättömyyden verhon asettamia rajoituksia, joiden alaisuudessa oikeudenmukaisuuden periaatteista sovi-taan.

¹⁶ Rawls, 1982a, s. 20.

¹⁷ Rawls, 1982a, s. 20.

laan uudelleen yleisiksi ja julkisiksi tavoitteiksi.

"To be reasonable is therefore not to deny Self, but to place Self in the context of Other and to inform it with a sense of its dependence on the civic polity."¹⁸

Mielestäni tämä sitaatti Barberilta ilmaisee hyvin sen ajatuksen, jota Rawls näyttää ajavan takaa kuitenkin pystymättä ilmaisemaan sitä selkeästi. Eli sen, että kohtuullisuus poliittisuuden yhteydessä tulee ymmärtää toisten huomioon ottamisena, heidän asemansa ymmärtämisenä ja sellaisten päätösten tekemisenä, jotka ovat sosiaalisia, yhteisiä ja ennen kaikkea sellaisia, että koko polity voi elää niiden kanssa.

Toiseksi, Rawls kytkee selvästi täyden rationaalisuuden ajatuksensa poliittisuuteen. Poliittisuus ilmenee tai on sallittua ainoastaan tässä 'viitekehyksessä'. Poliittisuutta määrittää toisaalta yksilöiden rationaalisuus (näiden kyky rationaalisiin päätöksiin) ja toisaalta se, että jokainen pyrkii edistämään omien hyvän elämän käsityksiään samalla kuitenkin kunnioittaen yhteisesti sovittuja yhteistoiminnan ehtoja (oikeudenmukaisuuden periaatteet). Rawlsilaisen poliittisen ideaalin toteutumiseen liittyy lisäksi eräs seikka, joka usein jää huomaamatta. Kuten yllä olevasta Rawls -sitaatista käy ilmi, se mikä viime kädessä ilmaisee poliittisen idean sosiaalisessa yhteisössä on 'the full autonomy of active citizens'. Mielenkiintoisin näistä termeistä on 'active' kansalaisen käsitteen yhteydessä, johtuen sen epätavallisuudesta Rawlsin puhuessa kansalaisuudesta. Paneudun tähän aiheeseen tarkemmin tutkielman lopulla yrityksessäni politisoida rawlsilainen kansalainen (luku 5.5.).

Tämä Rawlsin käsitys poliittisesta ei kuitenkaan ole täysin ongelmaton. Se nimittäin nojautuessaan vahvasti rationaaliseen täyden autonomian käsitteeseen samalla loittonee inhimillisyydestä ja kontingenttisuudesta. Lisäksi koko teoriassa keskeisellä sijalla oleva ajatus kohtuullisuudesta (the Reasonable) on todellisuudessa epärealistinen jättämällä huomiotta ihmisille ominaisen

---

¹⁸ Barber, 1984, s. 128.

kontingenttisuuden. Eli sen, että ihmiset eivät läheskään aina toimi rationaalisesti tai kohtuullisesti kaikki mahdolliset seikat huomioon ottaen.

Tosin tämä kritiikki voi tuntua teorian vääristelemiseltä, sillä Rawlshan operoi ideaalitulassa 'a well-ordered societyssa', joka on määritelty tietyllä tavalla oikeudenmukaisuuden periaatteiden oikeutuksen arviointia varten. Mutta tästä asetelmasta huolimatta, edellä esittämäni kritiikki on mielestäni paikallaan, sillä jos teoria oikeudenmukaisuudesta pitää sisällään kestävämmän idean poliittisuudesta, niin sillä on väistämättä vaikutuksia koko teorian toimivuuteen.

4.3. 'The idea of an overlapping consensus'

Rawls perustaa idean kaikenkattavasta konsensuksesta (the idea of an overlapping consensus) siihen, että nykyinen demokraattinen järjestys pohjaa perinteeseen, jonka juuret on jäljitettävissä kolmen vuosisadan taakse. Voidaan siis olettaa, että nykyisin olemassa olevat poliittiset instituutiot ainakin jossain määrin toteuttavat demokratian ihanteita ja arvoja.

"This opens the way to elaborate the idea of an overlapping consensus on a political conception of justice: such a consensus, as we shall see, is moral both in its object and grounds, and so is distinct from a consensus, inevitably fragile, founded solely on self- or group-interest, even when ordered by a well-framed constitution. The idea of overlapping consensus enables us to understand how a constitutional regime characterized by the fact of pluralism might, despite its deep divisions, achieve stability and social unity by the public recognition of a reasonable political conception of justice.¹⁹

Rawlsin lähtökohta 'an overlapping consensus' idean taustalla on seuraava: modernin demokraattisen yhteiskunnan historialliset ja sosiaaliset olosuhteet 'pakottavat' meidät (kansalaiset) ymmärtämään oikeudenmukaisuuden

---

¹⁹ Rawls, 1987, s. 2.

periaatteet poliittisia instituutioita varten tietyllä tavalla. Tämä tarkoittaa sitä, että on otettava huomioon vallitsevat olosuhteet, premissit kun käydään muotoilemaan em. käsitettä.

Poliittisen oikeudenmukaisuuden käsitteen ensimmäinen piirre on se, että se on muotoiltu tiettyä subjektia varten eli yhteiskunnan poliittisia, sosiaalisia ja taloudellisia instituutioita silmällä pitäen. Samaan aikaan ei kuitenkaan pidä unohtaa, että em. käsite on samalla myös tietysti luonteeltaan moraalinen. Toiseksi, poliittinen oikeudenmukaisuuden käsite ei ole tarkoitettu kaikenkattavaksi moraaliseksi doktriiniksi. Se ei pyri kattamaan koko inhimillisen elämän kirjoa, vaan ainoastaan yhteiskunnan perusrakenteen ja sen toiminnot. Tämä piirre on, Rawlsin mukaan, käytännön sanelema, sillä ei ole mahdollista että yksi kaiken kattava doktriini olisi kaikkien ihmisten hyväksyttävissä. Tämä mahdollisuus kariutuu viimeistään 'fact of pluralism'-iin.²⁰

Kuinka voi olla mahdollista, että poliittinen oikeudenmukaisuuden käsitys pystyy ilmentämään arvoja, jotka toisaalta kohtuullisen suotuisissa olosuhteissa tekevät demokratiasta mahdollisen ja jotka toisaalta pystyvät 'ylittämään' muut arvot? Rawlsin vastaus tähän vaikeaan kysymykseen pohjaa siihen, että "the most reasonable political conception of justice for a democratic regime will be, broadly speaking, liberal."²¹ Tällä Rawls tarkoittaa sitä, että tietyt perustavanlaatuiset kysymykset, kuten esimerkiksi perusoikeudet, ovat yksinkertaisesti pois poliittiselta agendalta. Kysymys on siis niin olennaisista arvoista, (pohjimmiltaan kaikkien ihmisten yhtäläisestä ihmisarvosta) ettei niistä voi olla rationaalisin perustein erimieltä.²²

Scheffler muistuttaa siitä, että 'overlapping consensus' ei Rawlsilla tarkoita

---

²⁰ Rawls, 1987, ss. 3-4; Rawls, 1989, ss. 239-241 ja esim. Rawls, 1993, ss. 154-158.

²¹ Rawls, 1987, s. 17.

²² Lisää tästä teemasta luvussa 5.3.

ainoastaan konsensusta oikeudenmukaisuuden periaatteista; vaan kyse on itse asiassa paljon laajemmasta konsensuksesta.²³

"... the consensus goes down to the fundamental ideas within which justice as fairness is worked out. It supposes agreement deep enough to reach such ideas as those of society as a fair system of cooperation and of citizens as reasonable and rational, and free and equal."²⁴

Rawls siis ulottaa konsensuksen vaatimuksen yhteiskunnan perusrakenteiden tasolla, sillä itse 'overlapping consensus' poliittisesta oikeudenmukaisuuden käsityksestä on mahdollinen vain jos sen perusta on kaikkien yhteiskunnan jäsenien hyväksyttävissä. Siis koko Rawlsin projektin toimimisen ehtona on se, että yhteiskuntaa määrittää tietyt implisiittisesti läsnä olevat ajatukset demokratiasta ja reilun yhteistoiminnan ehdoista.²⁵

Jotta demokratia toimisi, tarvitaan Rawlsin mukaan ns. poliittisen yhteistoiminnan hyveitä (virtues of political cooperation). Näillä hyveillä Rawls tarkoittaa mm. suvaitsevaisuutta, konsensushenkeä, kohtuullisuutta ja reiluuutta.

"When these virtues are widespread in society and sustain its political conception of justice, they constitute a very great public good, part of society's political capital."²⁶

Rawlsin käyttämä termi 'yhteiskunnan poliittinen pääoma' (society's political capital) on lähemmän tarkastelun arvoinen. Rawls on sitä mieltä, että nämä hyveet ovat hitaan kehityksen tulosta ja että ne eivät ainoastaan riipu vallitsevista poliittisista ja sosiaalisista olosuhteista, vaan myös kansalaisten yhteisistä kokemuksista. Rawls tuntuu viittaavan tässä eräänlaiseen kansakunnan kollektiiviseen muistiin, sen kokemuksiin ja tapoihin hoitaa asioita.

---

²³ Scheffler, s. 9.

²⁴ Rawls, 1993, s. 149.

²⁵ Scheffler, s. 9.

²⁶ Rawls, 1987, s. 17.

Mutta vaikka menneisyyden kokemuksilla on tärkeä rooli yhteiskunnan poliittisen pääoman rakentumisessa, niin se kuitenkin tarvitsee tuekseen jatkuvaa rakennustyötä nykyhetkessä. Se on kuin uudistuva luonnonvara, joka uudistuakseen ja pysyäkseen hengissä tarvitsee osakseen huolenpitoa ja työtä.

Kun tätä Rawlsin käsitettä lähestyy pyrkimyksenään ymmärtää paremmin tämän kokonaisvaltaista poliittisen käsitystä, ei mitään varsinaisesti uutta ole löydettävissä. 'Society's political capital' käsitteestä on luettavissa jo aiemminkin esille tullut näkemys poliittisesta eräänlaisena kerrostuneena rakennelmana. Toisin sanoen, Rawls selkeästi jakaa poliittisen ainakin kahteen tasoon: toisaalta on olemassa ns. aidot poliittiset kysymykset kuten tasa-arvo, oikeudenmukaisuus, sosiaalisten hyvien jakoperiaatteet jne. ja toisaalta on olemassa ns. käytännön poliittiset kysymykset, jotka ovat yksinkertaisempia ja konkreettisempia luonteeltaan kuin edelliset (esim. julkinen rakentaminen, peruskoulutuksen taso/ maksullisuus).

Aidot poliittiset asiat Rawls asettaa primaariseen asemaan, jopa niin korkealle, että ne itse asiassa poistuvat käytännön poliittiselta agendalta. Ne ovat liian 'arvokkaita' asioita alistettaviksi poliittisen päätöksentekoon. Lisäksi ne ovat asioita, joista kaikkien rationaalisesti ja kohtuullisesti ajattelevien ihmisten tulee olla samaa mieltä. Eli vaikka periaatteessa kyse on poliittisista kysymyksistä, em. asiat eivät kuitenkaan lopulta ole poliittisia. Ne voisi jopa tulkita eräänlaisiksi 'ikuisiksi totuuksiksi', koska Rawls puhuu näistä arvoista muuttumattomina ja pysyvinä.

"... that questions are not removed from the political agenda, so to speak, solely because they are a source of conflict. Rather, we appeal to a political conception of justice to distinguish between those questions that can be reasonably removed from the political agenda and those that cannot, all the while aiming for an overlapping consensus. Some questions still on the agenda will be controversial, at least to some degree; this is normal with

political issues."²⁷

Tällaisen näkemyksen vakava ongelma on kuitenkin siitä, että sen kollektiivinen hyväksyntä edellyttää käytännössä liberalismien periaatteiden hyväksymistä. Ja tämähän merkitsisi eräänlaista 'yhden opin' hegemoniaa, joka taas on liberalismien oppien vastaista. Päätyykö Rawls siis umpikujaan vastustaes- saan yhden doktriinin hegemoniaa, mutta samalla edellyttäessään konsensus- ta (liberalismin hengen mukaista) oikeudenmukaisuuden periaatteista?

Vaikkakin tarkoitukseni on tässä tutkielmassa keskittyä Rawlsin poliittisen ymmärtämiseen ja tulkintaan, joudun pakostakin huomiomaan tämän teorian ehkä vakavimman ongelman, joka ei niinkään ole lähtöisin tämän poliittisen käsitteestä vaan vieläkin syvemmillä eli teorian filosofisesta syvärakenteesta. Tätä teorian syvärakennetta on vaikea kuvata yksinkertaisesti ja lyhyesti, johtuen teorian monikerroksellisuudesta. Mutta Rawlsin teorian rakenteen ydin voidaan mielestäni määrittää seuraavasti: Rawls on deontologinen systeeminrakentaja ja hän perustaa teoriansa sille ajatukselle, että on mahdotonta muotoilla kaikenkattavaa filosofista, uskonnollista tai moraalista doktriinia, jonka kaikki yksilöt voisivat hyväksyä. Yksinkertaistetusti kyse on siitä, ettei yksi teoria voi kattaa kaikkia elämän osa-alueita. Rawlsin mukaan meidän tulee tyytyä vähempää eli poliittisen alueeseen, eli siihen mitkä ovat julkisten sosiaalisten ja taloudellisten instituutioiden toimintaperiaatteet. Yhteiskunnan ei tule missään nimessä esittää kaikkea inhimillistä toimintaa määrittävää hyvän elämän määritelmää.

Ja juuri tämän argumentin vuoksi esimerkiksi monet kommunitaristit (Sandel, MacIntyre) ovat syyttäneet Rawlsia individualismista, joka hylkää yhteisöllisyyden ja siten viime kädessä myös pirstoo koko yhteisön olemassa- olon perustuksen. Rawls kuitenkin kiistää jyrkästi nämä syytökset ja artikke- lissaan 'The Idea of an Overlapping Consensus' hän kirjoittaa asiasta seuraa- vasti:

---

²⁷ Rawls, 1987, s.13 ja lisää aiheesta luvussa 5.3.

"I should add that in the well-ordered society of justice as fairness citizens share a common aim, and one that has high priority; namely, the aim of political justice, that is, the aim of ensuring that political and social institutions are just, and of giving justice to persons generally, as what citizens need for themselves and want for another. It is not true, then, that on a liberal view citizens have no fundamental common aims."²⁸

Kokonaan toinen kysymys on sitten se, riittääkö rawlsilainen 'oikeudenmukaisuuden jano' sitomaan kansalaiset yhdeksi yhteisöksi, kansakunnaksi vai tarvitaanko siihen muitakin yhteisiä arvoja. Tämä on siis se filosofinen syvärakenne, joka on Rawlsin poliittisen käsityksen taustalla ja joka osaltaan on 'syypää' moniin sen ongelmakohtiin. Kuten esimerkiksi edellä esitettyyn kuvioon, jossa Rawlsin poliittinen jakaantuu kahteen osioon, 'aitoihin' ja 'käytännön' poliittisiin kysymyksiin.

Lopuksi, on ehkä hyvä muistaa Rawlsin projektin premissit ja tavoitteet, sillä muuten tämä tuntuu joskus jopa liian helpolta tuomitsevan kritiikin kohteelta. Eli kuten Korobkin toteaa:

"... the overlapping consensus is part of an ideal theory, which focuses on the decisions of persons under ideal conditions. Rawls asks whether, in a well-ordered society, reasonable persons would endorse a certain political conception of justice."²⁹

4.4. Kansalaisuus ja 'public reason'

Edellä on jo puhuttu siitä, että Rawlsin mukaan jokaisella yksilöllä on kaksi ominaisuutta eli oikeudenmukaisuuden taju ja käsitys hyvästä elämästä. Lisäksi Rawls korostaa sitä, että hänelle yksilö on henkilö, joka pystyy olemaan kansalainen eli ottamaan osaa yhteisön elämään.

---

²⁸ Rawls, 1987, s. 10, viite 17.

²⁹ Korobnik, s. 1911.

"... as the concept of someone who can take part in, or who can play a role in, social life, and hence exercise and respect its various rights and duties. Thus, we say that a person is someone who can be a citizen, that is, a normal and fully cooperating member of society over a complete life."³⁰

Kyse on siis moraalisesta normatiivisesta yksilökäsityksestä, jonka perusta löytyy ns. tavallisesta yksilön olemuksen ymmärtämisestä eli yksilö käsitteeseen ajattelun, tahdon ja vastuullisuuden käsitteiden kautta. Lisäksi Rawls yhdistää tähän yksilökäsitteeseensä poliittisen oikeudenmukaisuuden käsitteensä, erotuksena kaikenkattavasta hyvän elämän käsityksestä.

"It is in effect a political conception of the person, and given the aims of justice as fairness, a conception suitable for the basis of democratic citizenship. As a normative conception, it is to be distinguished from an account of human nature given by natural science and social theory and it has a different role in justice as fairness."³¹

Rawls tarkoittaa poliittista yksilökäsitystään erittelemällä sen kolme piirrettä, joilla hän katsoo todistavansa kansalaisten vapauden ja samalla myös poliittisuuden. Ensimmäiseksi, kansalaiset ovat vapaita, koska he käsittävät itsensä ja muut kykeneviksi muodostamaan oman käsityksensä hyvästä elämästä. Ja tähän liittyen he pystyvät halutessaan muuttamaan hyvän elämän käsitystään. Toiseksi, kansalaiset katsovat olevansa oikeutettuja esittämään vaatimuksia yhteiskunnan perusinstituutioiden toimintaperiaatteista siten, että ne paremmin vastaisivat heidän käsitystään hyvästä elämästä. Rawls korostaa tässä yhteydessä sitä, että kuvatessaan kansalaisten vapautta, hän itse asiassa kuvaa sitä miten kansalaiset ymmärtävät oman roolinsa silloin kun demokraattisessa yhteiskunnassa nousee esiin kysymyksiä poliittisesta oikeudenmukaisuudesta. Kolmanneksi, Rawls kuvaa kansalaiset kykeneviksi rajoittamaan omia vaatimuksiaan oikeudenmukaisuuden suhteen, vaatimuk-

---

³⁰ Rawls, 1993, s. 18.

³¹ Rawls, 1993, s. 18, viite 20.

siin jotka ovat poliittisen oikeudenmukaisuuden periaatteiden puitteissa.³²

Samalla kansalaiset joutuvat ottamaan vastuuta tavoitteistaan, sillä

"they can adjust their ends so that those ends can be pursued by the means they can reasonably expect to acquire in return for what they can reasonably expect to contribute. The idea of responsibility for ends is implicit in the public political culture and discernible in its practices."³³

Miten Rawlsin poliittiset kansalaiset voivat päästä yhteisymmärrykseen poliittisen oikeudenmukaisuuden periaatteista, kun demokraattista yhteiskuntaa määrittää erilaisten kaiken kattavien hyvän elämän käsitysten moninaisuus? Rawlsin mukaan väärä tapa (ja väärällä tavalla poliittinen) lähestyä mahdollista ratkaisua olisi yrittää hahmottaa eräänlainen keskimääräinen kaiken kattavan hyvän käsitys. Tällä tavalla muotoiltu yleinen poliittinen oikeudenmukaisuuden käsitys ei olisi riippumaton hyvän elämän käsityksistä. Se ei olisi 'a freestanding view'. Eikä siten myöskään takaisi todellista stabiili-
teettia yhteiskuntaan.³⁴

Pitkällä tähtäimellä hyödyllisempi lähtökohta on pyrkiä ensin muodostamaan kaikkien kansalaisten hyväksymä lista ensisijaisista hyvistä (primary goods).

"The thought is not that primary goods are fair to comprehensive conceptions of the good associated with such doctrines, by striking a fair balance among them, but rather fair to free and equal citizens as those persons who have those conceptions."³⁵

Ideana on siis se, että kansalaiset valitsisivat sellaisen listan ensisijaisista hyvistä, joka ei perustuisi yhteenkään kaiken kattavaan doktriiniin hyvästä elämästä. Perusta olisi tämän sijaan pluralistisessa demokraattisessa yhteiskunnassa vallitsevat fundamentaaliset ajatukset yksilöstä ja oikeudenmukai-

---

³² Rawls, 1993, ss. 29- 34.

³³ Rawls, 1993, s. 34.

³⁴ Rawls, 1993, ss. 39-40.

³⁵ Rawls, 1993, s. 40.

suudesta Tältä perustalta kansalaisten olisi siten, Rawlsin mukaan, mahdollista saavuttaa 'an overlapping consensus' poliittisen oikeudenmukaisuuden periaatteista.³⁶

Kehittäessään poliittista liberalismiaan Rawls rakentaa vertauskuvallisesti venettä, jonka hän pyrkii samaan mahdollisimman veden pitäväksi. Ongelmana on kuitenkin se, että uusia ja vanhojakin vuotokohtia ilmaantuu koko ajan. Tämä ilmiö on tyypillinen kaikille ns. konstruktion rakentajille, joihin Rawls myös selkeästi lukeutuu. Hyvä esimerkki tällaisesta tapahtumaketjusta on käsite 'free public reason' tai myöhemmin pelkästään 'public reason'. Em. käsitettä ei suoranaisesti ole vielä TJ:ssa, mutta sen eräänlainen esiaste ainakin Rawlsin mukaan sieltä on löydettävissä. Ensiksi kuitenkin siihen, miten Rawls määrittää tämän käsitteen poliittisen liberalisminsa yhteydessä.

"Public reason is characteristic of a democratic people: it is the reason of its citizens, of those sharing the status of equal citizenship ... Public reason, then, is public in three ways: as the reason of citizens as such, it is the reason of the public; its subject is the good of the public and matters of fundamental justice: and its nature and content is public, being given by the ideals and principles expressed by society's conception of political justice, and conducted open to view on that basis."³⁷

Em. sitaatti itsessään perustelee mielestäni erinomaisesti sen, miksi 'public reason' käsitteen tarkastelu on tarpeen tutkittaessa rawlsilaista kansalaisuutta.

Poliittisen oikeudenmukaisuuden käsitteen yksi tärkeimmistä aspekteista ilmenee 'free public reason' käsitteen kautta. Kyse on siitä, kuinka poliittisen oikeudenmukaisuuden käsitteen vaikutuksia ja soveltamista tulisi arvioida. Kuka asettaa ja mikä on se standardi, joka määrittää miten poliittista oikeudenmukaisuuden käsitettä tulee kussakin tilanteessa soveltaa? Rawlsin

---

³⁶ Kyseisestä tapahtumasarjasta määrittää 'a well-ordered society'n olosuhteet (ks. 2.5. ja 4.5.)

³⁷ Rawls, 1993, s. 213.

vastaus on 'free public reason'. Rawls kuvaa sitä seuraavasti:

"... to limit ourselves to the shared methods of, and the public knowledge available to, common sense, and the procedures and conclusions of science when these are not controversial. It is these shared methods and this common knowledge that allows us to speak of public reason."³⁸

Em. kuvaus jättää kuitenkin aika paljon vielä avoimeksi, kuten esimerkiksi ketä tarkalleen ottaen ovat toimijoita tässä yhteydessä tai mitä kysymyksiä 'free public reason' koskettaa. Political Liberalism kirjassaan Rawls kuitenkin esittää huomattavasti tarkentuneen kuvauksen 'public reason'ista. Tämän tutkielman teeman kannalta erityisen mielenkiintoista on se, kuinka Rawls PL:ssa määrittää 'public reason'ia kansalaisen ja kansalaisuuden käsitteiden kautta. Ja tämä liittyy läheisesti edellä esitettyyn 'an overlapping consensus' problematiikkaan.

Poliittisella yhteisöllä, kuten millä tahansa rationaalisella agentilla, on Rawlsin mukaan tietty tapa muotoilla ja asettaa tavoitteita, tärkeysjärjestyksiä ja tehdä päätöksiä.

"The way a political society does this is its reason; its ability to do these things is also its reason, though in a different sense: it is an intellectual and moral power, rooted in the capacity of its human members."³⁹

Lisäksi Rawls tekee eron 'public' ja 'nonpublic reason'in välille. 'Public reason' kytkeytyy välittömästi demokratiaan ja sen kansalaisiin (idea tasa-arvoisesta kansalaisuudesta).

"Public reason, then, is public in three ways: as the reason of citizens as such, it is the reason of the public; its subject is the good of the public and matters of fundamental justice; and its nature and content is public, being given by the ideals and principles expressed by society's conception of

---

³⁸ Rawls, 1987, s. 8.

³⁹ Rawls, 1993, ss. 212-213.

political justice, and conducted open to view on that basis."⁴⁰

'Public reason' käsite ei ole mikään uusi idea ja Rawls viittaaakin mm. Kantin esseeseen 'Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung?'⁴¹. Vaikka Kantin erottelu yksityisen ja julkisen järjen välillä eroaa Rawlsin vastaavasta, niin sieltä on kuitenkin löydettävissä myös samankaltaisuuksia. Hieman yksinkertaistetusti ilmaistuna sekä Kant että Rawls asettavat vapaan järjen käytön tärkeyden erittäin korkealle. Kant pitää tätä vapautta kansalaisten henkisen kehityksen elinehtona. Rawlsilla kyse on pikemminkin jo olemassa olevasta olotilasta. Tässä mielessä molemmat ovat aikakautensa tuotteita: Kant perustaa ajatuksensa valistuksen filosofiaan, kun taas Rawls moderniin demokraattiseen filosofiseen perintöön. Tämä selittää sen miksi Rawls korostaa sitä, että 'public reason' on nimenomaan demokraattisen yhteiskunnan ominaisuus. Se on kansalaisten 'reason'. Erityisesti sellaisten kansalaisten, joilla on tasa-arvoinen kansalaisuuden status.⁴² Ja Rawlsin tapauksessa on selvää, että tämä tasa-arvoisen kansalaisuuden idea viittaa modernissa demokraattisessa yhteiskunnassa latentisti läsnäoleviin ajatuksiin yhteistoiminnan reiluista ehdoista.

Seuraavaksi tarkemmin siitä miksi 'public reason' käsite on mielenkiintoinen tämän tutkielman teeman kannalta. Kuten edellä mainittiin, 'public reason' käsite on itse asiassa suhteellisen tuore ilmiö Rawlsin tuotannossa, sillä TJ:sta sitä ei löydy. Sen sijaan Political Liberalism teoksessa Rawls on kirjoittanut siitä kokonaisen luennon (lecture) verran. Vaikka em. käsitettä ei siis kirjaimellisesti ottaen löydy TJ:sta, niin se on kuitenkin tulkittavissa käsitteen alkulähteeksi. TJ:ssa Rawls pohtii sitä, millä perusteilla on mahdollista legitimitiksi rajoittaa kansalaisten vapautta.

"Locke and Rousseau limited liberty on the basis of what they supposed were clear and evident consequences for the public order. If Catholics and atheists

---

⁴⁰ Rawls, 1993, s. 213.

⁴¹ Kant, XI, ss. 53-61.

⁴² Rawls, 1993, s. 213.

were not to be tolerated it was because it seemed evident that such persons could not be relied upon to observe the bonds of civil society."⁴³

Rawls jatkaa, että jos Locken ja Rousseau'n historiallinen kokemus ja tietämys olisi ollut suurempaa, he olisivat todennäköisesti huomanneet olevansa väärässä rajoittaessaan vapautta uskonnollisin perustein.

"For when the denial of liberty is justified by an appeal to public order as evidenced by common sense, it is always possible to urge that the limits have been drawn incorrectly, that experience does not in fact justify the restriction."⁴⁴

Rawlsin edellisessä sitaatissa käyttämä ilmaisu 'could not be relied upon to observe the bonds of civil society' viittaa mielestäni siihen mitä hän PL:ssa kutsuu nimellä 'public reason'. Locke ja Rousseau rajoittivat toisuskoisten vapautta sillä perusteella, ettei näihin voitu luottaa täyttävän kansalaisen velvollisuutensa. Heidät määritettiin poliittisen yhteisön ulkopuolelle, koska he eivät jakaneet samaa 'public reason'ia. Toisin sanoen, ne ihmiset jotka eivät mahtuneet yhteiskunnan määrittelemän kansalaisen määritelmän sisälle suljettiin armotta sen ulkopuolella. Ja tässä tapauksessa tämä kansalaisen määritelmä piti olennaisena osanaan sisällään tiukan uskonnollisen ulottuvuuden. Rawls tietenkin tuomitsee Locken ja Rousseau'n rajoitukset perusteettomiksi, mutta samalla hän kuitenkin ymmärtää näiden perustelut vapauden rajoituksille sen aikakauden (rationaalisina) tuotteina. Kyse on siitä, ettei Locken ja Rousseau'n aikana ollut sellaista julkista poliittista kulttuuria tai tietämystä, joka olisi painottanut tasa-arvoista kansalaisuutta myös uskon asioiden suhteen.

Siis implisiittisesti TJ:ssa on läsnä ajatus 'public reason'ista, joka kuvaa yhteisön, kansalaisten "way of formulating its plans, of putting its ends in an

---

⁴³ Rawls, 1971, s. 216.

⁴⁴ Rawls, 1971, s. 216.

order of priority and of making its decisions accordingly"⁴⁵ Väärinkäsitysten välttämiseksi on ehkä tarpeen tarkentaa sitä, mitkä poliittiset kysymykset kuuluvat 'public reason'in piiriin. Rawls painottaa sitä, että sen piiriin ei kuulu kaikki poliittiset kysymykset, vaan ainoastaan perustavanlaatuiset sellaiset. Tällä hän tarkoittaa kysymyksiä, jotka koskevat äänioikeutta, uskonnonvapautta, tasa-arvoisuutta virkojen täytössä jne.⁴⁶

Millaisia kommentteja 'public reason'in yhteydestä kansalaisuuden käsitteeseen PL teoksesta on löydettävissä? Ensinnäkin Rawls korostaa sitä, että 'public reason' vaikuttaa kansalaisten toimintaan ainoastaan "when they engage in political advocacy in the public forum"⁴⁷. Lisäksi Rawls erottaa useita erityistapauksia (virkamiehet, korkein oikeus), joissa 'public reason' toimii tietyllä erityisellä tavalla. Keskityn kuitenkin ainoastaan kansalaisen tapaukseen tässä yhteydessä.

Rawls esittää tärkeän kysymyksen, joka tuo esille 'public reason' käsitteeseen liittyvän ilmeisen paradoksin.

"why should citizens in discussing and voting on the most fundamental political questions honor the limits of public reason? How can it be either reasonable or rational, when basic matters are at stake, for citizens to appeal only to a public conception of justice and not to the whole truth as they see it? Surely, the most fundamental questions should be settled by appealing to the most important truths, yet these may far transcend public reason!"⁴⁸

Rawls aloittaa paradoksin purkamisen viittaamalla kahteen aiemmin määrit-

---

⁴⁵ Rawls, 1993, s. 212.

⁴⁶ Wolgast muistuttaa aiheellisesti siitä, että ristiriidat ovat enemmän kuin todennäköisiä näiden kysymysten yhteydessä.

"On some of these issues one expects to find sharp division; fulsome debate is then necessary inevitable with actively participating citizens, and necessary for the evolution of long-term support for a policy." Wolgast, s. 1938.

⁴⁷ Rawls, 1993, s. 215. Julkinen (public) - yksityinen (private) erottelu toimii siis myös tällä tasolla.

⁴⁸ Rawls, 1993, s. 216.

telemäänsä piirteeseen poliittisen ja demokraattisen kansalaisen välisessä suhteessa. Kyse on ihmisten välisestä suhteesta sellaisen yhteiskunnan perusrakenteen tasolla, johon ihmiset syntyvät ja elävät tavallisesti koko elämänsä. Toiseksi, demokraattinen poliittinen valta on pakottavaa (coercive) julkista valtaa, jota käyttävät vapaat ja tasa-arvoiset kansalaiset kollektiivina.

Miksi sitten kansalaisten tulisi kunnioittaa 'public reason'in rajoitteita käyttäessään poliittista valtaansa? Kyse on Rawlsin mukaan poliittisen vallan legitimitetistä: liberaalin demokraattisen vallan tulee olla legitiimistä, oikeutettua valtaa. Ja tämä asettaa kansalaisuudelle moraalisen, ei legaalisena, vaatimuksen, jota Rawls kutsuu nimellä "the duty of civility - to be able to explain to one another on those fundamental questions how the principles and policies they advocate and vote for can be supported by the political values of public reason"⁴⁹.

Tässä yhteydessä tulee muistaa, että Rawlsin kommentit kansalaisuudesta suhteessa 'public reason'iin toimivat ainoastaan ideaalitasolla, ei reaali maailmassa. Rawls määrittää eräänlaista demokraattisen kansalaisuuden ideaalia (the ideal of democratic citizenship). Tällaista kansalaisuutta määrittävät 'reasonable' ja 'rational' sekä erilaisten kaikenkattavien uskonnollisten, filosofisten ja moraalisten doktriinien olemassaolon hyväksyminen.

Mutta miten tämä auttaa meitä ratkaisemaan edellä mainitun paradoksin eli miksi kansalaiset kunnioittaisivat 'public reason'in rajoituksia tehdessään poliittisia päätöksiä. Rawlsin vastaus on seuraavanlainen: kun poliittinen oikeudenmukaisuuden käsitys on saanut taakseen 'an overlapping consensus' kaikilta tahoilta, niin ristiriita katoaa.

"The union of the duty of civility with the great values of the political yields the ideal of citizens governing themselves in ways that each thinks the others might reasonably be expected to accept; and this ideal in turn is

---

⁴⁹ Rawls, 1993, s. 217.

supported by the comprehensive doctrines reasonable persons affirm. Citizens affirm the ideal of public reason, not as a result of political compromise, as in a *modus vivendi*, but from within their own reasonable doctrines."⁵⁰

Tällaisen konsensuksen vahvuus nousee siitä, että kansalaiset hyväksyvät sen omista lähtökohdistaan käsin. Tällöin heiltä ei periaatteessa voida vaatia sellaisia asioita, joita he eivät hyväksyisi. Eli konsensuksella pitäisi olla Rawlsin mukaan vakaa pohja.

Mutta konsensuksen pohjan vakaus voidaan asettaa kyseenalaiseksi, sillä se perustuu vahvasti 'reasonable' käsitteen voimaan. Rawls näyttää ajattelevan, että 'reasonableness' voidaan erottaa niistä arvoista, joista kansalaiset ovat eri mieltä. Se siis seisoisi erillään mm. moraalisisista ja uskonnollisista kysymyksistä. Mutta eikö ole enemmän kuin todennäköistä, että kansalaisten keskuudessa on erilaisia käsityksiä, määritelmiä tälle 'kohtuullisuudelle'?⁵¹

Toinen huomio Rawlsin tavasta käyttää 'public reason' käsitettä liittyy siihen, kuinka tämä sen avulla asettaa

"guidelines and criteria that are to specify the modes of reasoning that may be used and the types of considerations that may be appealed to in discussing and resolving political questions in a society regulated by the principles of justice."⁵²

Käytännössähän tämä merkitsee sitä, että 'public reason' määrittää millaista on korrekti poliittinen argumentointi. Edellä esitetyn lisäksi Rawls liittyy 'public reason'in käsitteensä poliittisen liberalisminsa osaksi sisällyttämällä sen poliittisen oikeudenmukaisuuden käsitteeseensä. Tämä tarkoittaa sitä, että poliittinen oikeudenmukaisuuden käsitys koostuu kahdesta osasta: ensiksikin, substantiaalisista oikeudenmukaisuuden periaatteista ja toisen

---

⁵⁰ Rawls, 1993, s. 218.

⁵¹ Wolgast, s. 1941.

⁵² Scheffler, s. 15 ja ks. myös Rawls, 1993, ss. 224-226.

osan muodostavat 'principles of reasoning', joiden mukaan kansalaiset päättävät toimivatko substantiaaliset oikeudenmukaisuuden periaatteet käytännössä heitä tyydyttävällä tavalla. Rawlsille 'public reason'illa on siis poliittinen arvo sinänsä. Ja näihin poliittisiin arvoihin Rawls laskee lisäksi tietyt poliittiset hyveet kuten 'reasonableness'in ja 'a readiness to honor the (moral) duty of civility'n.⁵³

Mikä sitten on loppujen lopuksi 'public reason'in merkitys Rawlsin poliittiselle liberalismille? Rawls vastaa:

"This means in justice as fairness that the parties in the original position, in adopting principles of justice for the basic structure, must also adopt guidelines and criteria of public reason for applying those norms."⁵⁴

Rawls kuitenkin korostaa, ettei 'justice as fairness'in asemaa tulisi tässä yhteydessä ymmärtää väärin, sillä se on hänen ehdotuksensa vapaiden ja tasa-arvoisten kansalaisten poliittiseksi oikeudenmukaisuuden periaatteeksi.⁵⁵ Schefflerin mukaan tässä kuviossa on jotakin outoa, sillä alkutilan osapuolilla ei ole mahdollisuutta päätyä oikeudenmukaisuuden periaatteiden valinnasaan poliittiseen käsitykseen. Poliittinen oikeudenmukaisuuden käsityshän on sidottu tiettyyn kontekstiin, moderniin demokraattiseen yhteiskuntaan, sen poliittiseen kulttuuriin. Ja alkutilassa olevien osapuolien tavoitteenahan on ainoastaan maksimoida heidän oma osuutensa 'primary goods'eista. Toinen Schefflerin esiin nostama heikkous on hänen mukaansa siinä, että Rawls sitoo kansalaisten käyttäytymisen liian tiukasti 'public reason'iin. Rawlsin mukaan 'public reason' määrittää kansalaisten poliittista (julkista) toimintaa sen jokaisella osa-alueella (esim. äänestyskäyttäytymistä). Kansalaisten henkilökohtaiset hyvän elämän käsitykset (comprehensive doctrines) jäävät siis Rawlsin mukaan taustalle, kun pöydällä on yhteiskunnan perusrakennetta koskevia kysymyksiä. Ristiriita yksityisen ja julkisen välillä näyttää siis

---

⁵³ Rawls, 1993, s. 223.

⁵⁴ Rawls, 1993, s. 225.

⁵⁵ Rawls, 1993, s. 226.

ilmeiseltä.⁵⁶

4.5. Rawls ja 'the common aim'

Aina 1980-luvun alkuvuosista lähtien yksi poliittisen filosofian keskeisimmistä diskursseista on käyty liberalistien ja kommunitaristien välillä. Keskustelun juuret tosin voidaan jäljittää jopa poliittisen filosofian alkulähteille saakka. Kommunitaristien filosofian taustalla voidaankin nähdä hegeliläinen ajatusmaailma, jonka mukaan ihminen ja hänen käsityksensä hyvästä elämästä ovat välttämättömästi sidoksissa kuhunkin aikakauteen ja sen ajatusmaailmaan. Toisaalta kommunitaristit vaalivat myös artistotelista perinnettä, joka korostaa yhteisön merkitystä hyvän elämän määrittäjänä.⁵⁷

'The value of self-determination' on ollut yksi keskeisimmistä kiistan aiheuttajista liberalistien ja kommunitaristien välillä. Liberalistit, kuten myös Rawlsinkin, puolustavat ihmisen oikeutta päättää itse siitä, mitä on juuri hänelle hyvä elämä. Poliittisen filosofian termein kyse on siitä, tulisiko yhteiskunnalla olla yhteinen hyvän elämän käsitys vaiko ei. Rawls korostaa sitä, että jokaisella yksilöllä on kaksi moraalista ominaisuutta. Näistä ensimmäinen on oikeudenmukaisuuden taju eli kyky ymmärtää, soveltaa ja toimia reilujen yhteistoiminnan ehtojen mukaan elämässään. Toiseksi, jokaisella yksilöllä on oma henkilökohtainen käsitys siitä mitä on hyvä elämä.

Kommunitaristeista erityisesti Micheal Sandel on hyökännyt rajusti Rawlsin yksilökäsitystä vastaan. Hänen mukaansa koko liberalistisen filosofian perustus horjuu vakavasti, koska se perustuu kestävämmällä metafysiselle perustukselle, jonka mukaan kykymme valita päämäärämme on tärkeämpi kuin itse päämäärät. Ja tämä johtaa Sandelin mukaan automaattisesti siihen,

---

⁵⁶ Scheffler, ss. 15-16 ja ks. myös Rawls, 1993, s. 215.

⁵⁷ Esimerkiksi Gutmann, ss. 308-309.

että 'the right is prior to the good'.⁵⁸

Amy Gutmann esittää artikkelissaan 'Communitarian Critics of Liberalism' mielestäni erittäin hyvän yhteenvedon Sandelin argumenteista liberalismia ja erityisesti Rawlsia vastaan. Gutmannin mukaan Sandelin pääargumentit voidaan jakaa kolmeen osaan. Ensimmäinen Sandelin väite kuuluu siten, että oikeuksiin perustuva politiikka asettaa oikeudenmukaisuuden absoluuttisesti primaarisiksi suhteessa ihmisten käsityksiin hyvästä elämästä. Ja lisäksi tämän hyväksyminen merkitsee samalla sen hyväksymistä, että yksilöiden identiteetit "can be established prior to the good". Näiden argumenttien kautta Sandel päätyy Gutmannin mukaan johtopäätökseen, että koska identiteettimme muodostuu hyvän elämän käsityksistämme, ei oikeudenmukaisuus voi olla primaarinen suhteessa hyvän elämän käsityksiin.⁵⁹

Gutmannin mukaan jokainen näistä kolmesta argumentista voidaan asettaa kyseenalaiseksi. Ensimmäiseksi hän toteaa, että on täysin oikeutettua hyväksyä 'the politics of rights not because justice is prior to the good, but because our search for the good requires society to protect our right to certain basic freedoms and welfare goods'. Lisäksi oikeudenmukaisuuden primaarisuus suhteessa käsityksiin hyvästä elämästä voidaan oikeuttaa sillä perusteella, että se on yksinkertaisesti reiluin tapa jakaa kansalaisuudesta seuraavat oikeudet ja velvollisuudet ihmisten kesken, jotka eivät kuitenkaan jaa samaa hyvän elämän käsitystä. Kolmanneksi Gutmann toteaa, ettei identiteettimme voi täysin kokonaan muodostua hyvän elämän käsityksistämme, sillä jos näin olisi emme voisi esittää itsellemme seuraavanlaista kysymystä: minkälaiseksi ihmiseksi minä haluan tulla? Gutmannin mukaan edellä esitetyt argumentit todistavat, ettei Sandelin väite liberalististen oikeuksien perusteettomuudesta ole kovinkaan vahvalla pohjalla.⁶⁰

---

⁵⁸ Sandel, 1984, s. 88.

⁵⁹ Gutmann, s. 123, viite 14.

⁶⁰ Gutmann, s. 123, viite 14.

Yleisellä tasolla kommunitaristit syyttävät liberalisteja yhteisöllisyyden perustusten hajottamisesta, koska nämä eivät hyväksy ajatusta yhteisöllisestä yhteisestä hyvästä (the good of the society). Kommunitaristien mukaan liberalistisessa yhteiskunnassa elää vain yksilöitä, ei kansalaisia, jotka tuntisivat yhteisöllisyyttä ja joilla olisi yhteisiä päämääriä. Rawlsin mukaan tällainen tulkinta liberalistien kannasta on virheellinen, sillä liberalistit hylkäävät ajatuksen yhteisöstä ainoastaan siinä tapauksessa, jos se merkitsee yhteisöä joka perustuu yhteen kaiken kattavaan (comprehensive) käsitykseen hyvästä. Rawlsille oleellista on se, että kansalaisten yhteiset tavoitteet rajoittuvat poliittisen alueeseen. Toisin sanoen, kansalaiset kannattavat samoja poliittisen toiminnan periaatteita, oikeudenmukaisia instituutioita ym.⁶¹

Vaikka edellä on käyty lävitse sitä problematiikkaa, joka liittyy 'the priority of right' asetelmaan, tarvitaan vielä lisää perusteluja miksi Rawls näkee sen aseman niin tärkeänä. 'The priority of right' asetelmaa ei voi täysin ymmärtää, jos jättää huomioimatta seuraavan erottelun:

"... the distinction between a political conception of justice and a comprehensive religious, philosophical, or moral doctrine."⁶²

Rawls haluaa siis määrittää poliittisen teorian sen sovellusalan mukaan eli hänen poliittinen oikeudenmukaisuuden käsitteensä on poliittinen, koska sen toiminta rajoittuu poliittisen alueeseen. Tämä rajoitus pätee myös hyvän käsityksiin eli 'the ideas included must be political ideas'. Rawls asettaakin seuraavat rajoitukset mahdollisille hyvän käsityksille. Ensimmäiseksi niiden tulee olla sellaisia, että kansalaiset vapaina ja tasa-arvoisina tukevat niitä. Toiseksi, hyvän ideat eivät saa edellyttää mitään kaiken kattavaa doktriinia.⁶³

---

⁶¹ Rawls, 1988, ss. 269, 271 ja viite 28.

⁶² Rawls, 1988, s. 252 ja ks. luku 4, viite 4 Rawlsin tavasta käyttää käsitettä 'comprehensive'.

⁶³ Ks. mm. Rawls, 1988, ss. 252-253; Rawls, 1989, ss. 239-245 ja Rawls, 1993, ss. 11-15.

"In justice as fairness this restriction is expressed by the priority of right. In its general form, this priority means that admissible ideas of the good must respect the limits of, and serve a role within, the political conception of justice."⁶⁴

Kysymys siis kuuluu, mistä poliittinen oikeudenmukaisuuden käsite voisi löytää 'a shared idea of citizen's good', joka ei perustuisi yhteenkään kaiken kattavaan doktriiniin. Rawls puhuu kansalaisten, ei yksilöiden hyvästä. Tämän eron huomioiminen on koko poliittisen oikeudenmukaisuuden käsitteen kannalta erittäin tärkeää, sillä jos Rawls ei onnistu vakuuttamaan meitä siitä, että hän todella puhuu kansalaisten hyvästä, niin samalla hän myös ajautuu määrittämään poliittisen liberalisminsa kaiken kattavaksi doktriiniksi, joka puolestaan vesittäisi koko hänen poliittisen oikeudenmukaisuuden käsitteensä filosofisen perustuksen.

Miten sitten Rawls konkreettisesti pyrkii määrittämään kansalaisten hyvän ideoita? Rawlsin vastaus tähän ongelmaan on 'primary goods' käsite.

"The answer rests on identifying a partial similarity in the structure of citizens' permissible conceptions of the good once they are regarded as free and equal persons."⁶⁵

Rawls on pyrkinyt määrittämään nämä ensisijaiset hyvät siten, että ne osaltaan tukevat poliittisen oikeudenmukaisuuden käsitteen tavoitetta saavuttaa 'an overlapping consensus'.

Minkälaisen matkan Rawls on kulkenut A Theory of Justice ja Political Liberalism teosten välillä? Yksi vastaus tähän kysymykseen on se, että poliittisessa liberalismissaan Rawls vihdoin myöntää sen todeksi mitä esimerkiksi Nagel esitti jo 1970-luvulla TJ:n julkaisun jälkeen. Nagel kirjoitti tuolloin

---

⁶⁴ Rawls, 1988, s. 253.

⁶⁵ Rawls, 1988, s. 256.

"The original position seems to presuppose not just a neutral theory of the good, but a liberal, individualistic conception according to which the best that can be wished for someone is the unimpeded pursuit of his own path, provided it does not interfere with the rights of others."⁶⁶

Nykyisin Rawls ei enää puhu puolueettomuudesta, vaan myöntää tai itse asiassa nimeää teoriansa poliittiseksi liberalismiksi, joka perustuu liberalistisille arvoille: vapaudelle ja tasa-arvolle. Rawls tosin korostaa edelleen, että hänen poliittinen oikeudenmukaisuuden käsityksensä ei pidä sisällään mitään kaiken kattavaa käsitystä hyvästä elämästä. Eli 'the political conception of justice' ei ole yhtä kuin 'a conception of the good'. On siis erotettava kaksi asiaa: doktriini, joka pitää sisällään käsityksen hyvästä elämästä ja doktriini, joka ei pidä sisällään käsitystä hyvästä elämästä, mutta jonka periaatteet silti perustuvat liberalistisiin arvoihin.

---

⁶⁶ Nagel, s. 228.

5. Poliittinen poliittisessa liberalismissa

Edellisessä luvussa lähestyin Rawlsin siirtymistä poliittisen suuntaan muutamien tämän avainkäsitteiden analysoinnin kautta. Näiden käsitteiden tarkastelu toimii taustana myös tämän viidennen luvun tarkemmalle Rawlsin poliittisen tulkitsemiselle. Pyrkimykseni on toisaalta Rawlsin omien tekstien kautta, että toisaalta muutamien keskeisten kommentaattorien avulla, tarkastella sitä millainen on Rawlsin käsitys poliittisuudesta ja sen alueesta.

5.1. Poliittinen oikeudenmukaisuuden käsitys

Edellä on käyty muutamien käsitteiden avulla lävitse sitä, miten Rawls siirtyy vaiheittain kohti poliittista teoriassaan ja miten tämä aiheuttaa tiettyjä muutoksia hänen teoriaansa Oikeudenmukaisuusteorian tilalla on nyt poliittinen liberalismi, jonka tehtävän ja luonteen Rawls määrittää seuraavasti:

"... three conditions seem to be sufficient for society to be a fair and stable system of cooperation between free and equal citizens who are deeply divided by the reasonable comprehensive doctrines they affirm. First, the basic structure of society is regulated by a political conception of justice; second, this political conception is the focus of an overlapping consensus of reasonable comprehensive doctrines; and third, public discussion, when constitutional essentials and questions of basic justice are at stake, is conducted in terms of the political conception of justice"¹

Rawls toteaa myös, että vaikka poliittinen liberalismi käsitteenä ei ole uusi, niin silti hänen tapansa käyttää sitä on loppujen lopuksi aika harvinainen². Mitä siis itse asiassa Rawls tarkoittaa poliittisella oikeudenmukaisuuden käsityksellään?

---

¹ Rawls, 1993, s. 44.

² Rawls, 1995, s. 133, viite 1. Rawls kirjoittaa, että Charles Larmore ja Judith Shklar käyttävät termiä samaan tapaan.

TJ:ssa esitetty oikeudenmukaisuuden käsitys, 'justice as fairness', on edelleen Rawlsin teorian (poliittisen liberalismien) kulmakivi. 'Justice as fairness'in kaksi oikeudenmukaisuuden periaatetta on tarkoitettu määrittämään sitä, miten yhteiskunnan perusinstituutioiden tulee toteuttaa vapauden ja tasa-arvon ideaaleja. Seuraavassa kaksi oikeudenmukaisuuden periaatetta niinkuin ne on esitetty Political Liberalism teoksessa:

- a. Each person has an equal claim to a fully adequate scheme of equal basic rights and liberties, which scheme is compatible with the same scheme for all; and in this scheme the equal political liberties, and only those liberties, are to be guaranteed their fair value.
- b. Social and economic inequalities are to satisfy two conditions: first, they are to be attached to positions and offices open to all under conditions of fair equality of opportunity; and second, they are to be the greatest benefit of the least advantaged members of society.³

Periaatteiden alkuperäinen idea on siis säilynyt ennallaan, tosin muutoksiakin on tehty⁴. Tämän työn kannalta mielenkiintoisin muutos on epäilemättä se, että nyt Rawls puhuu nimeltä poliittisista vapauksista (equal political liberties). Tämä muutos viittaa Rawlsin yleiseen siirtymiseen poliittiseen liberalismiin, joka tarkoittaa tietyn historiallisen tilanteen hyväksymistä teorian perustaksi. Eli se, että Rawls julistaa teoriansa nousevan modernissa demokraattisessa yhteiskunnassa implisiittisesti läsnäolevista ajatuksista oikeudenmukaisuudesta, nostaa automaattisesti poliittiset vapaudet ja tasa-arvon etualalle. Rawlsin tapauksessa tämä väite ei tarvitse pitkiä lisäselvityksiä, sillä PL:n johdannossa Rawls kirjoittaa poliittisen liberalismien historiasta. Hän asettaa poliittisen liberalismien ja valistuksen ajatukset rinnakkain pyrkien osoittamaan niiden hengen heimolaisuuden. Samoin kuin valistus, niin tavallaan myös poliittinen liberalismi, nousee suvaitsevaisuudesta (toleration). Valistuksen aikana kyse oli uskonnollisesta suvaitsevaisuudesta, poliittisissa liberalismissa tarkkaan

---

³ Rawls, 1993, ss. 5-6. Oikeudenmukaisuuden kaksi periaatetta on esitelty aiemmin kappaleessa 2.1.

⁴ Rawls perustelee muutoksia artikkelissaan 'The Basic Liberties and Their Priority', 1982a, ss. 46-55.

ottaen kyse on pluralismin hyväksymisestä pysyvänä olotilana modernissa demokraattisessa yhteiskunnassa (fact of pluralism).⁵

Tällaisesta taustasta lähtien Rawls määrittää poliittisen liberalismiin poliittisen 'justice as fairness'in roolin ja tehtävän seuraavasti:

"The aim of justice as fairness is, then, practical: it presents itself as a conception of justice that may be shared by citizens as a basis of reasoned, informed, and willing political agreement. It expresses their shared and public political reason."⁶

Rawls siis muotoilee teoriansa luonteen uudelleen verrattuna alkuperäiseen oikeudenmukaisuusteoriaan. TJ:ssa esitetyn oikeudenmukaisuuden käsityksen ja poliittisen oikeudenmukaisuuden käsityksen välisestä eroista hän kirjoittaa:

"In Theory (A Theory of Justice) a moral doctrine of justice general in scope is not distinguished from a strictly political conception of justice. Nothing is made of the contrast between comprehensive philosophical and moral doctrines and conceptions limited to the domain of the political. In the lectures in this volume, however, these distinctions and related ideas are fundamental."⁷

Rawls jakaa perustelunsa oikeudenmukaisuuden käsityksensä poliittisesta luonteesta kolmeen kategoriaan. Näistä ensimmäisessä Rawls korostaa sitä, että teoria on tarkoitettu vain tiettyä subjektia varten, eli yhteiskunnan perusrakennetta varten. Tämä rajoitus merkitsee sitä, että oikeudenmukaisu-

---

⁵ Rawls, 1993, ss. xviii-xxx. Rawlsin mukaan valistus aatteena nousi siitä pohjasta, jonka uskonpuhdistus loi sitä ennen. Uskonpuhdistus symboloi keski-aikaisen kristillisyyden hajaannuksen alkua, joka ei kuitenkaan vielä merkinnyt suvaitsevaisuutta.

"Even the earlier proponents of toleration saw the division of Christendom as a disaster, though a disaster that had to be accepted in view of the alternative of unending religious civil war. Thus, the historical origin of political liberalism (and liberalism in more generally) is the Reformation and its aftermath, with the long controversies over religious toleration in the sixteenth and seventeenth centuries." Rawls, 1993, s. xxiv.

⁶ Rawls, 1993, s. 9.

⁷ Rawls, 1993, s. xv.

den periaatteet eivät ole tarkoitettu toimimaan kaikissa yhteiskunnan inhimillisissä tilanteissa. Periaatteet on suunnattu määrittämään modernin demokraattisen yhteiskunnan perusinstituutioita, sen taloutta ja sosiaalisia järjestelmiä. Rawlsin mukaan teorian subjekti on ns. poliittisen alue, joka pitää sisällään poliittisen toiminnan lisäksi taloudellisen ja sosiaalisen aspektin.⁸

Toinen Rawlsin erittelemä erityispiirre oikeudenmukaisuuden käsityksestään on se, että sen hyväksyminen ei tarkoita minkään kaikenkattavan uskonnollisen, filosofisen tai moraalisen ajatusmaailman tai mallin hyväksymistä. Poliittinen oikeudenmukaisuuden käsitys seisoo siis Rawlsin mukaan omilla jaloillaan, nojaamatta edes osaksikaan yhteenkään kaikenkattavaan käsitykseen hyvästä elämästä. Oikeudenmukaisuuden käsityksen itsenäisyys on Rawlsille erittäin tärkeä, sillä jos sen perustelemine ei onnistu on koko teoriarakennelma epäuskottavalla pohjalla, varsinkin sen 'so called' poliittisuus. Poliittisuus nousee Rawlsin mukaan hänen teoriassaan siitä, ettei se ole riippuvainen yhdestäkään kaiken kattavasta hyvän elämän käsityksestä.

Kolmanneksi Rawls perustelee teoriansa poliittista luonnetta sillä, että hänen käyttämänsä metodi on poliittinen. Toisin sanoen, Rawls sanoo muotoilevansa oikeudenmukaisuuden käsitteensä lähtien niistä ajatuksista, jotka ovat implisiittisesti läsnä modernissa demokraattisessa yhteiskunnassa, erityisesti sen poliittisessa kulttuurissa. Rawlsin teoria ei siis ole tarkoitettu toimivaksi kaikissa yhteiskunnissa tai kaikkina aikoina universaalisti.⁹

Seuraavaksi aion tarkastella näitä Rawlsin poliittisen 'määritelmiä'. Tavoitteenani on katsoa hieman tarkemmin mitä nämä Rawlsin rajaukset oikeastaan pitävät sisällään. Ensimmäinen seikka, josta Rawls siis sanoo oikeudenmukaisuuden käsityksensä poliittisuuden nousevan, on sen subjekti, yhteiskunnan perusrakenne. Poliittisuus merkitsee tässä sitä, että oikeudenmukaisuuden

---

⁸ Ks. mm. Rawls, 1988, ss. 252-253; Rawls, 1989, ss. 239-245; Rawls, 1993, ss. 11-15 ja myös Mulhall & Swift, ss. 170-172.

⁹ Rawls, 1993, ss. 11-15 ja ks. myös Mulhall & Swift, ss. 172-173.

periaatteiden ns. sovellusala on julkinen (public), ei yksityinen (private). Esimerkiksi myös Barber rajoittaa poliittisen julkisen alueeseen.¹⁰ Rawls, samoin kuin Barber, korostaa sitä, että poliittisessa on kyse nimenomaan meitä kaikkia koskevasta toiminnasta. Eli perinteisesti ilmaistuna, yhteisten asioiden hoitamisesta. Barber tosin puhuu asiasta hieman erilaisella tyyllillä, sillä hän painottaa sitä, että raja poliittisen ja ei-poliittisen, julkisen ja yksityisen välillä on usein häilyvä. Jonkun toiminnan tai asian politisoituminen on aina läsnä oleva mahdollisuus. Rawls sen sijaan näkee poliittisen paljon suoraviivaisemmalla ja ehkä epäproblemaattisemmalla tavalla osoittaen poliittisen paikaksi yhteiskunnan perusinstituutiot, talouden ja sosiaaliset järjestelmät (the basic structure).

Toinen seikka, jolla Rawls määrittää poliittisuutta teoriansa yhteydessä on sen itsenäisyys suhteessa erilaisiin uskonnollisiin, filosofisiin ja moraalisiin kaikenkattaviin käsityksiin hyvästä elämästä. Tällä Rawls viittaa teoriansa deontologiseen luonteeseen. Rawlsilainen deontologinen liberalismi asettaa oikeudenmukaisuuden primaarisiksi kahdella eri tavalla. Ensiksikin se määrää, ettei yksilön oikeuksia voida kumota esimerkiksi yhteisen hyvän nimissä. Ja toiseksi, oikeudenmukaisuuden erityinen, itsenäinen status nousee sen 'privileged' oikeutuksesta. Oikeutuksesta, joka ei perustu yhteenkään metafysisen doktriiniin olevaisen luonteesta.

"... deontological liberalism is distinctive in also standing opposed to teleology on a foundational or meta-ethical level, in that it derives those unqualified duties and prohibitions in a way that does not presuppose any final human purposes or ends, or any determinate conception of the good life for human beings."¹¹

Tämä Rawlsin deontologisuus on lähtöisin hänen kantilaisesta perinnöstä. Tarkemmin sanottuna Kantin "the theory of the person or conception of the self

---

¹⁰ Barber, 1984, ss. 123-124.

¹¹ Muhall & Swift, ss. 42-43.

that explains the categorical priority of the right over the good"¹². Kantin tavoin Rawls määrittää yksilön syvimmäksi olemukseksi kyvyn ajatella ja toimia itsenäisesti. Toisin sanoen, yksilön kyky ajatteluun on Rawlsille primaarinen suhteessa tämän päämääriin, käsitykseen hyvästä elämästä. Samoin perinteinen liberalistinen ajattelu on korostanut sitä, että valtion tulee pysyä puolueettomana erilaisten kaikenkattavien hyvän elämän käsitysten suhteen.¹³

Millä tavoin deontologisuus ilmentää Rawlsin oikeudenmukaisuuden käsityksen poliittista statusta? Vastaus tähän kysymykseen riippuu luonnollisesti oleellisesti siitä miten poliittisuus ymmärretään. Rawlsin oma näkemys poliittisesta tässä yhteydessä on aika kapea, sillä hän tuntuu olevan sitä mieltä, että pelkästään se että hänen teoriansa itsenäisyys suhteessa erilaisiin metafysiisiin doktriineihin, tekee teoriasta poliittisen. Poliittisuus ilmenee tämän mukaan siinä, että teoria tekee selvän pesäeron erilaisiin käsityksiin olevaisen luonteesta, ei aseta niitä paremmuusjärjestykseen eli on puolueeton niiden suhteen.

Mutta jos vaihtoehtoisena lähtökohtana pidetään Benjamin Barberin esittämää poliittisen alueen määritelmää, niin voidaan päätyä seuraavaan vastaukseen: jos deontologinen yhteiskunta tulkitaan yhteisöksi, jossa ei ole annattuja, yhteisiä vastauksia kysymykseen mitä on hyvä elämä, niin siinä tapauksessa Rawlsin deontologinen liberalismi politisoituu Barberin luokituksen hengen mukaisesti, koska tällöin yhteiskunnassa vallitsee 'absence of an independent ground'. Poliittisuus viittaa tässä kuviossa siis eräänlaiseen epävarmuuden tilaan.

"... to choose and act politically is to choose and act responsibly, reasonably, and publicly yet without the guidance of independent consensual norms."¹⁴

Tällaisessa päättelyketjussa on kuitenkin vaaransa. Ensisilmäykseltä se

---

¹² Muhall & Swift, s. 43.

¹³ Rawls, 1993, ss. 190-195.

¹⁴ Barber, 1984, s. 129.

saattaa näyttää moitteettomalta, mutta lähempi tarkastelu saattaa paljastaa vakavia puutteita. Edellä esitetyn mallin mukainen Rawlsin liberalismiin politisoituminen perustuu yksistään teorian deontologiseen luonteeseen. Kuitenkin samalla pitäisi huomioida se, että deontologisuus ei ole ainoa Rawlsin projektin tärkeä määre. Tässä tapauksessa erityisesti käsite 'public reason' tulisi ottaa huomioon. Kuten edellä (luku 4.4.) on todettu, Rawlsin mukaan poliittisella yhteisöllä on tietty tapa tehdä päätöksiä, asettaa tärkeysjärjestyksiä ja tavoitteita. Tätä kykyä hän kuvaa käsitteellä 'public reason'. Ja modernin demokraattisen yhteiskunnan kansalaisilla tätä 'public reason'ia määrittää yhteiskunnassa implisiittisesti läsnäolevat ajatukset yhteistoiminnan reiluista ehdoista. Tämän mukaan rawlsilaista yhteiskuntaa ei missään tapauksessa määritä 'absence of an independent ground' tai epävarmuus siinä mielessä ettei kansalaisten päätöksenteolle olisi olemassa tiettyjä normeja (vaikkakin kirjoittamattomia). Sen sijaan rawlsilaisessa yhteiskunnassa kansalaisten poliittista päätöksentekoa perustuu poliittisen 'justice as fairness'in periaatteisiin.

Entä miten tulisi ymmärtää Rawlsin kolmas 'poliittisen määritelmä' oikeudenmukaisuuden käsityksen poliittisuuden ilmentäjänä? Rawlshan määrittää teorian poliittista luonnetta sillä, että hänen käyttämänsä metodi teorian muotoilussa on poliittinen. Poliittinen oikeudenmukaisuuden käsitys pohjautuu modernissa demokraattisessa yhteiskunnassa implisiittisesti läsnä oleviin fundamentaalisiin ajatuksiin.

Jos mietitään ensin yleisemmällä tasolla sitä mihin puhuntaan Rawlsin projekti sijoittuu ja Rawlshan toimii selvästi poliittisen liberalismiin puhunnassa. Tämä tapahtuu kuitenkin tärkeän rajan takana, nimittäin irrallaan taloudellisen liberalismiin puhunnasta. Rawls sen sijaan assosioituu valistuksen rationalismiin ja sen perintöön. Toiseksi, tulee huomioida se, että Rawlsin institutionaalinen poliittinen liberalismi liittyy kiinteästi oikeuksien ja pluralismin puolustamiseen, valtion roolin rajoittamiseen jne. Rawls ei siis puhu liberalismista

"as a specific doctrine concerning the nature of the human subject"¹⁵, kuten esimerkiksi Sandel näyttää ajattelevan.

Se, että Rawlsin lähestymistapa poliittiseen on ongelmallinen johtuu kuitenkin toisista seikoista. Mouffen mukaan pohjimmiltaan siitä, että Rawls alunperin lähti muotoilemaan oikeudenmukaisuusteoriaansa moraalisen diskurssin sisällä. Ja kun tällaisen diskurssin kielellä muotoiltuja tuloksia aletaan sovelta-
maan poliittisen alueella, niin seurauksena on poliittisen alistaminen "to a rational process of negotiation among private interests under the constraints of morality"¹⁶. Toisin sanoen, Mouffe jää kaipaamaan Rawlsin poliittisuudesta konflikteja, antagonismeja, valtataisteluita, dominointia, alistussuhteita yms.

Syynä näihin puutteisiin on se, että Rawlsin 'the Rational' ja 'the Reasonable'¹⁷ rajoittavat julkisen tilan niin täydellisesti, ettei siinä jää tilaa jollekin todella poliittiselle (erotuksena moraalista tai taloudesta). Ja silloin kun Rawls puhuu poliittisesta, hän määrittää sen ainoastaan negatiivisten määreiden kautta. Poliittinen on moraalin erityinen muoto, joka ei perustu yhteenkään kaikenkattavaan doktriiniin hyvästä elämästä, mutta joka toisaalta pätee vain tietyillä areenoilla (the basic structure). Toisin sanoen, Mouffe mukaan Rawlsin käsitys politiikasta on kapea ja yksinkertaisesti riittämätön.

"As far as politics is present at all in Rawls, it is reduced to the 'politics of interest' i.e., the pursuit of differing interests defined previously and independently of their possible articulation by competing alternative discourses."¹⁸

Wallach on samoilla linjoilla kuin Mouffe, sillä hänen mukaansa 'political understanding or the clause of social justice' ei ole juurikaan edistynyt liberalistien (Rawls, Dworkin) tai kommunitaristien (Sandel, Rorty, MacIntyre) toimesta. Syyksi tähän hän näkee näiden teoreettisten lähtökohtien apoliitti-

---

¹⁵ Mouffe, 1987, s. 105.

¹⁶ Mouffe, 1987, s. 113.

¹⁷ Ks. luku 4.2.

¹⁸ Mouffe, 1987, s. 112.

suuden. Kukaan heistä ei ole nähnyt omaa projektiaan osana poliittista teoriaa tai poliittista kritiikkiä. He eivät Wallachin mukaan edes toimi poliittisen alueella vaan jossain aivan muualla. Seurauksena tästä apoliittisuudesta on Wallachin mukaan

"It leads both to misunderstand the nature of the political realm and the political experience of citizenship - the proper relationship between political theory and traditional practices, in general, and political theory and political deliberation, in particular."¹⁹

TJ:ssa Rawls tekee selvän eron moraalisen ja poliittisen välille sijoittamalla oikeudenmukaisuuden nimenomaan moraalisen alueelle. Wallachin mukaan tämä ilmentää Rawlsin käsitystä politiikasta 'as imperfections of practical life'. Poliittikka tulee 'alistaa' moraalille eli puhtaalle menetelmälliselle oikeudenmukaisuudelle (pure procedural justice). Samoin Rawlsin yksilö TJ:ssa on ennen kaikkea moraalinen, rationaalinen toimija alkutilassa, jonka arvot ovat lähtöisin 'yhteisestä intuitiosta'. Tällä valitsijalla ei ole selkeää historiallista yhtymäkohtaa johonkin tiettyyn yhteiskuntaan tai aikakauteen. Sama historiattomuus tai ylihistoriallisuus leimaa myös oikeudenmukaisuuden primaarista subjektia eli yhteiskunnan perusrakennetta. Erityisen selkeästi tämä painopisteen muutos näkyy Wallachin mukaan Rawlsin vuonna 1985 julkaistussa artikkelissa 'Justice as Fairness: Political Not Metaphysical'. Tässä artikkelissa Rawls korostaa sitä, että 'justice as fairness' on poliittinen oikeudenmukaisuuden käsitys, ei moraalinen. Sama muutos heijastuu myös yksilöön, joka TJ:ssa on moraalinen yksilö, mutta joka on nyt kansalainen.²⁰ Ja Wallach kirjoittaa tästä kansalaisesta seuraavasti:

"The citizen's basic values and characteristics no longer are derived from our intuitions but from an 'overlapping consensus' that undergrids the modern democratic society."²¹

---

¹⁹ Wallach, s. 582.

²⁰ Wallach, s. 583.

²¹ Wallach, s. 584.

Mikä loppujen lopuksi ero intuition ja 'overlapping consensus'-ksen välillä? TJ:ssahan Rawls tarkoittaa intuitioilla meidän jokaisen ajatuksia oikeudenmukaisuudesta, jotka hän 'kaivaa' esiin alkutilan avulla. 'Overlapping consensus'-kseen perustuvat ajatukset oikeudenmukaisuudesta ovat sidoksissa kontekstiin, modernin demokraattisen yhteiskunnan taustalla vaikuttavaan (poliittiseen) kulttuuriin. Mutta eikö ole perusteltua väittää, että myös 'overlapping consensus' pohjaa viime kädessä intuitioon. Sellaisen yksilön intuitioon, jota ei ole erotettu sidonnaisuuksistaan tiettyyn aikaan ja paikkaan.

Rawlsin poliittinen liberalismi valaa siis perustuksensa modernissa demokraattisessa yhteiskunnassa implisiittisesti ilmenevään poliittiseen kulttuuriin. Ja esitellessään tähän kulttuuriin perustuvat yksilön/ kansalaisen ja sosiaalisen yhteistoiminnan käsitteet Rawls tuntuu olevan vakuuttunut siitä, että näistä käsitteistä todellakin olisi olemassa konsensus.²² Entä MacIntyre, Sandel, Walzer ja muut kommunitaristit, jotka ovat vakuuttuneita yhteisen hyvän (common good), todellisen yhteisöllisyyden merkityksestä toimivan yhteiskunnan peruspilarina?

"Liberal society ... is fragmentation in practice; and community is the exact opposite, the home of coherence, connection, and narrative capacity."²³

Walzer ei todellakaan tunnu olevan jakavan Rawlsin liberalistista käsitystä yksilöstä ja yhteiskunnasta. Hän ei näe liberalismien periaatteiden edes mahdollistavan todellisen yhteisöllisen yhteiskunnan kehittymistä.

Palatakseni takaisin Rawlsin poliittisuuden tarkasteluun, niin yleisellä tasolla hänen teoriansa kehitystä määrittää 1980-luvulla hyvin pitkälle universalismin hylkääminen. Tämän muutoksen merkitys Rawlsin koko teorialle on mullistava, sillä se asettaa koko oikeudenmukaisuusteorian uuteen tilanteeseen, nimittäin tiettyyn kontekstiin. TJ:ssa esitetty alkutilan käsite saa nyt uuden merkityksen, joka nousee Rawlsin teoreettisista muutoksista. Alkutilaa määrittää tämän

---

²² Alejandro, ss. 14-15.

²³ Walzer, s. 9.

jälkeen 'the Reasonable' rationaalisuuden rinnalla, eikä pelkkä-rationaalisuus niin kuin ennen. Ja sen rooli painottuu entistä enemmän 'a device of representation'in suuntaan. Se tulee siis ymmärtää ajatuskoneena, jonka avulla on mahdollista testata oikeudenmukaisuuden periaatteita.²⁴

Wallachin mukaan tärkein tulos Rawlsin tekemästä suunnan muutoksesta on se, että moraalien ja politiikan suhde teoriassa on saanut uudenlaisen, merkittävämmän muodon. Samoin on käynyt historian ja teorian välisessä suhteessa. Ja näyttääkin siltä, että liberalistien ja kommunitaristien välinen ristiriita on mennyt. Wallach kuitenkin kehottaa olemaan hätäilemättä liikaa, sillä vaikka paljon on muuttunut niin silti monet asiat ovat pysyneet ennallaan. Vieläkin rawlsilainen kansalainen on viime kädessä hengeltään kantilainen ja se konsensus, johon tämän kansalaisen julkinen identiteetti perustuu on edelleen hyvin abstrakti.²⁵

Vaikka Rawls kääntyykin 1980-luvulla poliittisen puoleen, muutos ei silti ole niin täydellinen kuin ensi katsomalta voi näyttää. Wallach kirjoittaa artikkelissaan, että Rawls historiallistaa teoriansa omien ehtojensa mukaan ja soveltaa 'historiasta löytämäänsä' suvaitsevaisuuden periaatetta filosofiaan itseensä.

"Rawls has carefully circumscribed the historical and political character of the 'overlapping consensus'. Whatever the actual, political status of the historical foundations of that consensus, he does not allow it to rest on a particular political settlement - such as that formulated by Locke or forged in the New Deal."²⁶

Rawls siis uskoo, että hänen oikeudenmukaisuusteoriansa toimii tehokkaasti riippumatta poliittisesta olosuhteista. Rawls näkee 'poliittiset olosuhteet' kontingentteina ja moraalisesti arvaamattomina (hobbesilaisena tilana). Wallachin mielestä Rawls kävelee 'historian' ylitse ja nostaa teorian tämän

---

²⁴ Rawls, 1993, s. 24 ja Alejandro, ss. 3-4.

²⁵ Wallach, s. 584.

²⁶ Wallach, s. 584.

yläpuolelle. Seurauksena on se, että Rawls keskittyy historian ns. suuriin linjoihin, jättämällä yksittäiset tapahtumat vähemmälle huomiolle. Viime kädessä kyse on siitä, että Rawls noteeraa 'historian kehityksen' eli sen kuinka ja miten moderni demokraattinen yhteiskunta on saanut muotonsa.²⁷

5.2. Poliittinen konstruktivismi ja 'reasonable' poliittisuus

Rawlsin suuntautuminen kohti poliittista voidaan tulkita pyrkimykseksi päästä eroon kantilaisuuden painolastista. Hyvä esimerkki tästä pyrkimyksestä on konstruktivismin uudelleenmäärittäminen poliittiseksi. Sama ilmiö on myös havaittavissa yksilön käsitteen 'hienosäädössä'. TJ:ssa ja vielä 1980 ilmestyneessä artikkelissa 'Kantian Constructivism in Moral Theory' määrittää yksilön ominaisuudet kantilaisessa hengessä²⁸. Mutta myöhemmin 1980-luvulla Rawls pyrkii Nealin mukaan häivyttämään kantilaisuuttaan, koska liiallinen sitoutuminen Kantiin antaa aihetta epäillä poliittisen liberalismien itsenäisyyttä suhteessa kaikenkattaviin käsityksiin hyvästä elämästä (joihin Kantin moraalifilosofia lukeutuu). Mm. tämän takia Rawls määrittää yksilön käsitteensä seuraavasti vuoden 1985 artikkelissaan:²⁹

"Now the conception of persons as having the two moral powers, and therefore as free and equal, is also a basic intuitive idea assumed to be implicit in the public culture of a democratic society."³⁰

Neal painottaa sitä, että kantilainen tulkinta 'justice as fairness'istä vaikeuttaisi huomattavasti sen kykyä toimia laajan konsensuksen pohjana. Jos 'justice as fairness' perustuisi kaikenkattavaan doktriiniin, niin sen mahdollisuudet saada taakseen 'overlapping consensus' olisivat olemattomat koska modernia

---

²⁷ Wallach, s. 585.

²⁸ Ks. luku 3.2.

²⁹ Neal, ss. 34-36.

³⁰ Rawls, 1985, s. 198.

yhteiskuntaa määrittää näiden doktriinien moninaisuus. Eli irrottautuminen hyvän elämän käsityksistä mahdollistaa laajemman kannatuksen. Rawls siis haluaa tehdä selvän eron metafysiisiin tai erilaisiin 'comprehensive' doktriineihin asettamalla teorian perustan modernin demokraattisen yhteiskunnan julkiseen poliittiseen kulttuuriin. Lienee perustelematta selvää, ettei tämä 'empiirinen' pohja ole välttämättä vähemmän kiistanalainen kuin kantilainenaan perusta.³¹

Tätä taustaa vasten esitän seuraavaksi tiivistelmän siitä mitä Rawls tarkoittaa poliittisella (ei kantilaisella) konstruktivismilla. Rawls lähtee liikkeelle siitä, että modernia demokraattista yhteiskuntaa ei voida alistaa yhden kaiken kattavan hyvän elämän käsityksen alle. Kansalaisilla on erilaisia käsityksiä siitä mitä on hyvä elämä, samoin heillä on erilaisia käsityksiä siitä miten yhteistoiminnan ehdot tulisi määrittää. Rawlsin ratkaisu tähän tilanteeseen on seuraava:

"We adopt, then, a constructivist view to specify the fair terms of social cooperation as given by the principles of justice agreed to by the representatives of free and equal citizens when fairly situated."³²

Toisin sanoen, alkutilassa valitut oikeudenmukaisuuden periaatteet voivat, Rawlsin mukaan toimia yhteiskunnan poliittisena oikeudenmukaisuuden käsityksenä takanaan 'an overlapping consensus'. Konsensus on mahdollinen, koska oikeudenmukaisuuden käsitys on itsenäinen suhteessa erilaisiin käsityksiin hyvästä elämästä. Oikeudenmukaisuus käsityksen itsenäisyyden Rawls takaa käsityksen politisoinnilla. Poliittinen toimii siis vastakohtana moraalille (metafyysiselle), vaikkakin Rawls useissa yhteyksissä korostaa sitä ettei poliittinen ole tarkoitettu moraalisen vastakohtaksi.

Miksi Rawls tarvitsee poliittista konstruktivismia? Rawlsin poliittisen liberalismien lähtökohtana on seuraava kysymys:

---

³¹ Neal, ss. 36-37.

³² Rawls, 1993, s. 97.

"How is it possible that there may exist over time a stable and just society of free and equal citizens profoundly divided by reasonable religious, philosophical, and moral doctrines?"³³

Rawls lähestyy tätä kysymystä yrittämällä hahmottaa modernin demokraattisen yhteiskunnan poliittista kulttuuria, erityisesti niitä arvoja, jotka kaikki kansalaiset jakavat. Ja näihin yhteisiin arvoihin perustuen Rawlsin tavoitteena on muotoilla oikeudenmukaisuuden periaatteet, jotka (lähes) kaikki voisivat hyväksyä.

"This is what Rawls is trying to do: to argue from views that are widely shared in our culture to a definite conclusion about justice, thereby offering a conception of justice that may command widespread agreement despite the pluralism and disagreement that characterize our society."³⁴

Oikeudenmukaisuuden periaatteiden muotoiluun Rawls tarvitsee apuvälineen, metodin ja koska Rawls ei pyri löytämään totuutta, niin hän kehittää 'a procedure of construction'in. Eli Rawls muotoilee oikeudenmukaisuuden periaatteet 'from ideas of society and the person via the device of the original position'.³⁵ Poliittisuus astuu mukaan tähän kuvioon jo aiemmin esitellyssä kolmessa mielessä: teorian subjekti on poliittinen eli yhteiskunnan perusrakenne; oikeudenmukaisuuden periaatteet ovat riippumattomia kaikista kaikenkattavista hyvän elämän käsityksistä ja kolmanneksi, käytetty metodi on poliittinen eli liikkeelle lähdetään niistä ajatuksista, jotka ovat implisiittisesti modernin demokraattisen yhteiskunnan poliittisessa kulttuurissa. Seuraavaksi tarkastelen tarkemmin sitä, miksi Rawls ei edes pyri etsimään totuutta, vaan tyytyy kohtuullisuuteen.

Poliittisen liberalismien mukaan alkutilan esittämä tapa arvottaa poliittisia arvoja on 'appropriate', siis kaikista tavoista sopivin. Alkutila takaa 'arvotuk-

---

³³ Rawls, 1993, s. xxv.

³⁴ Scheffler, s. 19.

³⁵ Scheffler, s. 19.

sen' autonomisuuden, koska sen tulokset eivät ole seurausta ulkoisista moraalisisista vaatimuksista.

"Rather, citizens can understand those values as based on their practical reason in union with the political conceptions of citizens as free and equal and of society as a system of fair cooperation. In affirming the political doctrine as a whole we, as citizens, are ourselves autonomous, politically speaking."³⁶

Yllä oleva sitaatti sisältää kaiken mitä tarvitaan kohtuullisen ja toimivan poliittisen oikeudenmukaisuuden käsityksen laatimiseen. Eli siinä määritetään mitä on poliittinen konstruktivismi.

Poliittinen konstruktivismi ei ota kantaa erilaisten hyvän elämän käsitysten puolesta tai vastaan, ainoa standardi jota se noudattaa on 'reasonableness'. Miten Rawls sitten määrittää 'reasonable'n?

"... the content of the reasonable is specified by the content of a reasonable political conception. The idea of the reasonable itself is given in part, again for our purposes, by the two aspects of persons being reasonable: their willingness to propose and abide by fair terms of cooperation among equals and their recognition of and willingness to accept the consequences of the burdens of judgement. Add to this the principles of practical reason and conceptions of society and person on which the political conception is based."³⁷

Rawls viittaa siis eksplisiittisesti käsitteellä 'reasonable' poliittiseen, jota määrittää ensisijaisesti halu ja pyrkimys konsensukseen. Se viittaa samalla myös haluun ja kykyyn noudattaa reilun yhteistoiminnan ehtoja. Rawls ei kuitenkaan oletta, että osapuolien 'reasonableness' takaisi kaikkia tyydyttävän ratkaisun jokaisessa kiistassa. Eli vaikka 'reasonableness' toimisi tyydyttävästi, niin silti tulee aina olemaan sellaisia kysymyksiä joista ei päästä yhteisymmärrykseen.

"that many of our most important judgements are made under conditions

---

³⁶ Rawls, 1993, s. 98.

³⁷ Rawls, 1993, s. 94.

where it is not to be expected that conscientious persons with full powers of reason, even after free discussion, will all arrive at the same conclusion."³⁸

Tämä merkitsee sitä, että 'reasonable' poliittisuus pitää sisällään epävarmuuden siinä mielessä, että konsensukseen perustuvaa poliittista ratkaisua ei välttämättä aina saavuteta.

Seuraavaksi enemmän 'reasonable'n ja poliittisen välisestä suhteesta. Edellä esitetyn perusteella näyttää selvältä, että Rawlsin poliittista määrittää ensisijaisesti 'reasonable'. Se ilmenee toisaalta teorian taustaoletuksena eli Rawls määrittää moderneissa demokraattisissa yhteiskunnissa vallitsevan kulttuurin sen kautta. Moderni yhteisö perustuu siis toisten ihmisten täysivaltaiseen arvostukseen, joka johtaa siihen, että sekä periaatteiden että käytännön tasolla otetaan huomioon toinen ihminen. Ei vaadita toiselta sellaista mitä ei itsekään suostuisi/ pystyisi tekemään. 'Reasonable' voidaankin mielestäni nähdä eräänlaisena uutena muotoiluna periaatteesta, joka oli alunperin Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian perimmäinen idea: klassinen esimerkki, jossa kakun palat jaetaan siten, että leikkaaja saa ottaa viimeisen palan, joten varmistaakseen itselleen mahdollisimman suuren palan, kakunleikkaajan kannattaa leikata kaikista paloista yhtä suuria.

Tämä idea on edelleen Rawlsin poliittisen liberalismiin taustalla, ilmaistuna alkutilan konstruktiossa. Mutta toisessa mielessä, se on läsnä myös 'reasonable' käsitteessä, sillä Rawls selkeästi olettaa modernissa demokraattisessa yhteisössä vallitsevan sellaisen kulttuuriin joka perustuu kohtuullisuuteen. Kohtuullisuuteen, jossa kansalaiset ovat vapaita ja samanarvoisia. Myös yhteistoimintaa, politiikkaa määrittää kohtuullisuus. Kohtuullisuuden lopullinen ja ylin päämäärä on saavuttaa 'reasonable' julkinen oikeutuksen perusta poliittisten oikeudenmukaisuuskysymysten ratkaisemista varten. 'Reasonable' määrittää siis poliittista liberalismia sen joka puolella; sekä alkuoletuksissa että tuloksissa.

---

³⁸ Rawls, 1993, s. 58.

Mutta jos edellä esitetty pitää paikkaansa, niin eikö silloin voida perustellusti väittää, että 'reasonable' on tavallaan ottanut 'a well-ordered society' käsitteen paikan poliittisessa liberalismissa. Tarkoitan tällä sitä, että samalla tavalla kuin 'a well-ordered society' käsite oikeudenmukaisuusteoriassa, niin myös 'reasonable' poliittisessa liberalismissa yrittää pitää teorian viime kädessä koossa. Molempien käsitteiden filosofinen pohja on huterana. 'A well-ordered society' käsite ei huomionnut modernissa demokraattisessa yhteiskunnassa vallitsevaa kaiken kattavien hyvän elämän käsitysten moninaisuutta sen pysyvänä piirteenä. 'Reasonable' puolestaan on tavallaan moderni versio 'a well-ordered society'sta, sillä sekin olettaa laajan konsensuksen mahdolliseksi huolimatta 'the fact of pluralism'sta. 'Reasonable' olettaa epärealistisesti, että kansalaiset erottaisivat toisistaan yksityisen (private) ja julkisen (public) minänsä ja että ristiriitatilanteessa jälkimmäinen aina voittaisi. Kysymys kuuluu siis: onko kohtuullista olettaa, että kansalaiset hylkäävät oman hyvän elämän käsityksensä (uskonnollinen, filosofinen tai moraalinen), kun se on ristiriidassa poliittisen oikeudenmukaisuuden käsityksen kanssa?

Habermas on myös tutkinut Rawlsin tapaa käyttää termiä poliittinen ja sen yhteyksiä yksityinen/ julkinen problematiikkaan. Hänen mukaansa Rawls viittaa poliittisella tiettyyn rajoitettuun tilaan (the political value sphere).

"For only with reference to political values, whatever they may be, can he split the moral person into the public identity of a citizen and the nonpublic identity of a private person shaped by her individual conception of the good. These two identities then constitute the reference points for two domains, the one constituted by rights of political participation and communication, the other protected by basic liberal rights."³⁹

Habermasin mukaan tällainen a priori erottelu yksityisen ja julkisen autonomian välillä asettuu outoon valoon, sillä onhan tavallista intuitiivisesti liittää kansan suvereniteetti ja ihmisoikeudet alkuperänsä puolesta yhteen. Lisäksi Habermas huomauttaa Benhabibiin nojautuen, että historiallisen kokemuksen

---

³⁹ Habermas, s. 129.

perusteella yksityisen ja julkisen raja on ollut häilyvä ja siten normatiivisesti problemaattinen.

"In addition, the development of the welfare state shows that the boundaries between the private and public autonomy of citizens are in flux and that such differentiations must be subjected to the political will formation of the citizens if the latter are to have the opportunity to press a legal claim to the 'fair value' of their liberties."⁴⁰

Näillä perusteilla Habermas ehdottaakin, että Rawlsin olisi hyödyllisempää määrittää poliittinen 'legal regulation'in avulla. Eli kansalaiset ovat poliittisesti autonomisia silloin, kun heillä on mahdollisuus itse tehdä lakinsa, jotka pätevät heihin yksilöinä. Tällöin yksityinen ja julkinen tukevat ja edellyttävät toisiaan, sillä ilman yksilön oikeuksia, ei ole myöskään olemassa vapaita ja tasa-arvoisia kansalaisia, jotka voisivat osallistua demokraattiseen päätöksentekoon. Habermas myöntää, että tämän mallin mukainen poliittinen filosofia eroaa Rawlsin huomattavasti projektista. Mutta toteaa samaan hengen vetoon, että nykyisellä linjallaan (poliittinen konstruktivismi) Rawls ajautuu väistämättä ikuisesti jatkuvaan keskusteluun siitä, mitä on rationaalisuus tai totuus.⁴¹

5.3. 'The political agenda'

Rawlsin oikeudenmukaisuusteoriassa sekä hänen poliittisessa liberalismissaan yhtenä keskeisenä piirteenä on kiistanalainen käsitys konfliktin asemasta ja merkityksestä politiikassa. Jo oikeudenmukaisuusteoriassaan Rawls selkeästi pyrki alkutilan ja tietämättömyyden verhon avulla muotoilemaan yhteiskuntasopimuksen periaatteen perustavanlaatuisia instituutioita varten. Käytännössähän tällainen yhteiskuntasopimus merkitsisi sitä, että kansalaiset yhdessä sopisivat tiettyjen asioiden poistamisesta poliittiselta agendalta. Tuloksena olisi konsensus oikeudenmukaisuuden periaatteista.

---

⁴⁰ Habermas, s. 129.

⁴¹ Habermas, s. 130.

"The question of fairness arises when free persons, who have no authority over one another, are engaging in a joint activity and amongst themselves settling or acknowledging the rules which define it and which determine the respective shares in its benefits and burdens."⁴²

Yllä oleva sitaatti osoittaa, että jo alkujaan Rawls on ollut suuntautunut konfliktien ratkaisemiseen oikeudenmukaisuuden periaatteiden avulla. Hän ei ole lainkaan nähnyt konfliktia positiivisena voimavarana itsessään, vaan negatiivisena ilmiönä, jonka oikeudenmukaisuuden periaatteet pystyisivät poistamaan julkisen alueelta. Rawlsille konflikti on siis ollut moraalinen, ei poliittinen ilmiö. Ja tämä merkitsee sitä, että konfliktin poistamiseksi tarvitaan moraalinen, ei niinkään poliittinen ratkaisu. Tätä tulkintaa vahvistaa se seikka, että konflikti on merkinnyt Rawlsille tarvetta muotoilla oikeudenmukaisuuden periaatteet, jotka sitten 'alistavat' konfliktin konsensukseksi.

Rawls yhdistää implisiittisesti toisiinsa aikakauden ennen valistusta ja konfliktien olemassaolon. Aika ennen valistusta toimii Rawlsilla esimerkkinä minkälaisista meininki oli silloin, kun ei tunnettu kykyä sietää erilaisuutta, erilaisia hyvän elämän käsityksiä, eikä siten pystytty tekemään kompromissejakaan. Vastakohtana tällä aikakaudelle toimii nykyaika, tarkemmin ilmaistuna moderni demokraattinen yhteiskunta. Tätä yhteiskuntaa määrittää toisaalta moninaisuus ja toisaalta 'reasonable'.⁴³

Vaikka Rawls tuntuu asettuvan helpoksi maalitauluksi puhuessaan tiettyjen asioiden poisottamisesta politiikan teon kentältä, niin silti hänen ajatuksissaan on intuitiivista vetoa. Hyvänä esimerkkinä tällaisesta politiikan ulkopuolelle siirrettävästä asiasta toimii orjuus. Rawls kirjoittaa, että on toki mahdollista argumentoida, että olemme erehtyneet tässä asiassa ja että joskus tulevaisuudessa orjuus olisi ehkä yleisesti hyväksytty asia. Mutta kokonaan toinen kysymys on se, uskooko kukaan tosissaan tällaiseen argumentaatioon. Onko

---

⁴² Rawls, 1957, s. 657.

⁴³ Rawls, 1993, ss. xxiv-xxvi.

tällaisessa tai vastaavassa tapauksessa mahdollisuutta virhearviointiin? Vai onko kyseessä sellainen perustavanlaatuinen ihmisoikeus, joista ei voi eikä edes tule koskaan neuvotella?⁴⁴

"... questions are not removed from the political agenda, so to speak, solely because they are a source of conflict. Rather, we appeal to a political conception of justice to distinguish between those questions that can reasonably be removed from the political agenda and those that cannot, all the while aiming for an overlapping consensus. Some questions still on the agenda will be controversial, at least to some degree; this is normal with political issues."⁴⁵

Tässä vaiheessa lienee jo selvää, ettei Rawlsilta voi löytää sellaista poliittista, joka määrittäisi konfliktien, vastakkain asettelun kautta. Tämän estää osaksi jo Rawlsin lähtökohta eli tavoite muotoilla yhteiskuntasopimus reilun yhteistoinnin ehdoista. Mutta silti, olemme mielestäni oikeutettuja kysymään mitä asioita jää poliittisen alueelle, kun

"... a liberal view removes from the political agenda the most divisive issues, pervasive uncertainty and serious contention about which must undermine the bases of social cooperation."⁴⁶

Olen edellä yrittänyt hahmottaa Rawlsin poliittista, sitä miten hän ymmärtää poliittisen ja sen alueen. Tämän tarkastelun täydennykseksi aion seuraavassa etsiä vastausta yksinkertaiselta kuulostavalta kysymykseen: miksi poliittisuus? Siis miksi Rawls haluaa muotoilla oikeudenmukaisuusteoriastaan nimenomaan poliittisen. Olen sivunnut tätä kysymystä jo aiemmin tässä ja edellisessä luvussa. Mutta, koska tämä teema on mielestäni erittäin tärkeä.

Siis mikä motivoi Rawlsin kääntymistä poliittisen puoleen? Vastauksen ydin voidaan jäljittää kysymykseen, jonka Rawls asettaa itselleen Political Liberalism teoksen johdannossa eli miten on mahdollista, että vapaat ja tasa-arvoiset

---

⁴⁴ Rawls, 1993, ss. 151-152, viite 16.

⁴⁵ Rawls, 1987, s. 13.

⁴⁶ Rawls, 1987, s. 17.

kansalaisetvoivat elää oikeudenmukaisessa demokraattisessa yhteiskunnassa, vaikka tätä yhteiskuntaa määrittää erilaisten hyvän elämän käsitysten moninaisuus. Meidän tulee siis kohdistaa huomiomme siihen, miten voimme 'löytää' sellaisen oikeudenmukaisuuden käsityksen joka tyydyttäisi kaikki kansalaisia heidän erilaista maailmankatsomuksistaan huolimatta. Vastausta tähän probleemaan ei Rawlsin mukaan voi löytää etsimällä sopivaa hyvän elämän käsitystä, jonka kaikki kansalaiset voisivat jakaa. Olisi yksinkertaisesti mahdotonta saada kaikkien kansalaisten tuki yhden totuuden, yhden hyvän elämän käsityksen taakse. Looginen johtopäätös tästä on se, että Rawls turvautuu poliittiseen, koska se on ainoa keino saada oikeudenmukaisuuden käsityksen taakse julkinen oikeutus (public justification). Ja ilman tätä julkista oikeutusta Rawlsin koko projekti luhistuu.⁴⁷

"For in Rawls's view, the truth of a conception of justice consists in its ability to appeal and motivate. Going a little further, one might say that the point of political philosophy is not merely to show that certain principles are true, but to make them true by motivating the struggle for their gradual implementation."⁴⁸

Poliittisuus on Rawlsin vastaus siihen ongelmaan, että modernia yhteiskuntaa määrittävää erilaisten hyvän elämän käsitysten moninaisuus, joista on mahdotonta valita sitä yhtä ja oikeaa kaikille sopivaa. Poliittinen oikeudenmukaisuuden käsityksen vahvuus nousee siitä, että kaikki voivat tukea sitä omista lähtökohdistaan, luopumatta omasta hyvän käsityksestään. Tai näin ainakin Rawlsin ajatus kulkee. Kuitenkin tässä konstruktiossa kuitenkin on ilmeisiä heikkoja kohtiakin, kuten Rawlsin poliittisuuden tukahduttava pluralismin määritelmä. Edellähän on jo useampaan otteeseen puhuttu siitä, kuinka tärkeänä Rawls pitää hyvän elämän käsitysten moninaisuutta. Eikä tässä seikassa sinänsä olekaan mitään tuomittavaa, mutta epäily nouseekin siitä ettei Rawls missään vaiheessa näe näitä erilaisia hyvän elämän käsityksiä keskenään kilpailevassa asemassa, politisoituneina

---

⁴⁷ Rawls, 1993, ss. xv-xxv ja Mulhall & Swift, ss. 181-189.

⁴⁸ Pogge, s. 6.

"Rawls imagines a private realm in which different forms of life coexist as lifestyles; there is no contest among them. None feels threatened by the existence of the other. None maintains itself at the cost of the other's existence."⁴⁹

Näyttääkin siis siltä, että Rawls pyrkii pitämään pluralismin tiukasti 'reasonable' talutusnuorassaan silloinkin kun sen politisoituminen tuntuisi luonnolliselta ja välttämättömältä.

Mulhall & Swiftin mukaan Rawlsin tarve saavuttaa 'public justification' pitää sisällään liberalistisen ajatusmaailman, sen periaatteet yksilön ja valtion suhteesta ja käsitykseen politiikan luoteesta. Rawlshan määrittää poliittisen vallan ja sen suhteen kansalaisiin seuraavasti:

"... since political power is the coercive power of free and equal citizens as a corporate body, this power should be exercised, when constitutional essentials are at stake, only in ways that all citizens can reasonably be expected to endorse publicly in the light of their own common, human reason."⁵⁰

Rawlshan lähtee liikkeelle liberalistisesti määritetystä kansalaisesta, vapaasta ja tasa-arvoisesta, ja päätyy lopulta 'hakemaan' oikeutusta näiltä kansalaisilta määritelmään joka määrittäisi heidät vapaiksi ja tasa-arvoisiksi. Ja tähän väliin poliittisuus sopii, koska sen voi määritellä toimimaan sopivalla tavalla pohjanaan modernin demokraattisen yhteiskunnan 'public culture'. Eikä tässä yhteydessä pidä unohtaa, että Rawlsin tavoittelema konsensus poliittisesta oikeudenmukaisuuden käsityksestä ei ole tarkoitettu ainoastaan tilapäiseksi tilaksi, vaan kestäväksi sopimukseksi johon kansalaiset sitoutuvat moraalisesti kukin omista (reasonable) lähtökohdistaan käsin. Eli 'public justification' takaa Rawlsin mukaan viime kädessä sopimuksen stabiilisuuden.

Edellä esitetyn mukaisesti Rawls pyrkii siis jättämään hyvän elämän käsityk-

---

⁴⁹ Honig, s. 130.

⁵⁰ Rawls , 1989, s. 244 ja Mulhall & Swift, s. 190.

set julkisen ja siten myös politiikan ulkopuolelle. Mutta onko tämä erottelu toimiva tai oikeutettu? Rawlsin yksilön kaksi moraalista ominaisuutta: oikeudenmukaisuuden taju ja kyky muodostaa, muuttaa ja tavoitella hyvän elämän käsitystään. Oikeudenmukaisuuden taju viittaa selkeästi julkiseen (public), kykyyn elää sopuoinnussa yhteisönsä kanssa. Kyky muodostaa hyvän elämän käsitys (comprehensive doctrine) taas osoittaa yksityiseen. Tämän mallin mukaisesti hyvän elämän käsitykset kuuluvat siis yksityisen, ei julkisen alueelle. Ja tästä erityisesti kommunitaristit ovat eri mieltä liberalistien kanssa.

Yksityisen alueeseen sisältyvät kontingentit seikat, jotka ovat keskeinen osa kansalaisten elämää, kuten esimerkiksi arvot, etniset ryhmät, sosioekonomiset seikat, käsitetään tavallaan annettuina ja alisteisina julkiselle kansalaisuuden määritelmälle. Tämä julkinen kansalaisuuden määritelmä käsittää kansalaisen vapaana ja tasa-arvoisena yksilönä, jolla on kyky hahmottaa mikä on juuri hänelle hyvä elämä ja kuinka se on mahdollista saavuttaa. Wallachin mielestä Rawls ei ota riittävästi huomioon 'yksityisen' vaikutusta kansalaiseen julkiseen (public) alueella, ja että Rawls pyrkii itse asiassa minimoimaan tämän vaikutuksen kansalaisen julkiseen identiteettiin. Wallach väittääkin, että

"Allowing our constitutive attachments to define our public identity would dissolve the boundaries of the public realm, whenever and however they might be drawn. Rawls's problem lies not in his distinction between public and private but in how he relates the two realms. And this is where the Kantian character of his conception of citizenship becomes significant."⁵¹

Rawlsin kansalaisuuskäsitteen kantilaisuus ilmenee Wallachin mukaan siinä, että se jättää vähälle huomiolle 'importance of citizens's consent' suhteessa hallinnon legitiimisyteen ja johtoon. Rawls keskittyy stabiilisuuden ja julkisen konsensuksen ylläpitämiseen kansalaisten kesken ja jättää sivuun kysymyksen kansalaisten ja hallinnon välisen suhteen.

"For him (Rawls), the relations between citizens and their government, the

---

⁵¹ Wallach, s. 587 ja ks. myös Alejandro, ss. 10-13.

rulers and the ruled - the phenomena of politics and particularly the politics of a democratic society - are secondary."⁵²

Jos Rawlsin mallin mukainen poliittinen liberalismi olisi toiminnassa käytännössä, niin tällöin politiikkaa määrittäisi laki ja legaaliset argumentit, jotka viime kädessä ratkaisisivat ristiriita tilanteet. Tämän lisäksi rawlsilainen poliittisuus jättää huomioimatta vallan käsitteen mahdollisuudet eli "understanding of politics as the public deliberation about power has no place within the confines of Rawlsian political liberalism".⁵³

---

⁵² Wallach, s. 588.

⁵³ Alejandro, ss. 22-23 ja Wallach, ss. 601-605.

6. Lopuksi

Tässä viimeisessä luvussa aion ensiksikin esittää yhteenvedon Rawlsin vaiheista epäpoliittisesta oikeudenmukaisuusteoriasta poliittiseen (?) liberalismiin painottuen vahvasti jälkimmäiseen. Kysymysmerkki poliittisuuden yhteydessä viittaa tässä sen kapea alaisuuteen, erityisesti sen käsitykseen kansalaisuudesta ('private/ public' dikotomia). Pysin ehkä hieman kärjistäen osoittamaan Rawlsin poliittisuuden puutteet käyttämällä vertailukohteena Benjamin Barberin käsitystä poliittisesta. Barberin olen valinnut siksi, että tämä tunnettuna 'strong democracy'n kannattaja on ideologisesti kaukana Rawlsin ajatuksista (ehkä jopa vastakohta) ja siten hedelmällinen vastapooli. Toisenlaisen näkökulman Rawlsin poliittisuuteen tarjoaa Bonnie Honig, joka kirjassaan *Political Theory and the Displacement of Politics* esittää mielenkiintoisen arvion Rawlsin projektin poliittisuudesta. Näiden kahden näkemyksen avulla pyrin muodostamaan oman tulkintani Rawlsin poliittisuudesta/ epäpoliittisuudesta.

Aivan tutkielman lopussa sivuan teemaa, joka on implisiittisesti ollut läsnä koko tämän työn eri vaiheissa. Kysymys on moraalifilosofian ja politiikan välisestä suhteesta. Onko Rawls viime kädessä moraalifilosofi vaiko poliittinen filosofi? Entä miten yleensä poliittinen filosofia tulisi määritellä?

6.1. Oikeudenmukaisuusteoriasta poliittiseen liberalismiin: missä ollaan?

Tämän työn tavoitteena on ollut selvittää sitä, miten ja miksi Rawls on siirtynyt oikeudenmukaisuusteoriasta poliittiseen liberalismiin. Tutkielman toisessa luvussa kävin lävitse oikeudenmukaisuusteorian tärkeimmät piirteet. Ja luvun viimeisessä kappaleessa pohdin teorian ja poliittisuuden lähes olematonta suhdetta. Poliittisuutta (missään mielessä) tai edes kansalaisuutta ei oikeudenmukaisuusteoriasta löydy. Se onkin nähtävä lähinnä moraalifilosofisena yrityksenä konstruoida oikeudenmukaisuuden periaatteet yhteiskunnan

perusrakennetta varten. Periaatteet on tarkoitettu universaaleiksi, mutta niissä on selkeästi liberalistinen implisiittinen pohjavire.

Rawlsin siirtymäprosessissa oikeudenmukaisuusteoriasta poliittiseen liberalismin erinomaisen tärkeässä roolissa oli se, että Rawls itse ns. tiedosti kantilaisuutensa. Ja vasta tämän vaiheen läpi käytyään hänen oli ylipäätään mahdollista kehittää teoriaansa nimenomaan poliittisen liberalismiin suuntaan. Tässä vaiheessa useiden käsitteiden merkitys ja/tai asema teoriassa muuttuu. Tärkein muutos oli se, että Rawls luopui teorian universaalisesta lähtökohdista ja satoi sen kontekstiin, moderniin demokraattiseen yhteiskuntaan. Lisäksi oikeudenmukaisuusteoriassa vahvasti esillä ollut rationaalisuus sai rinnalleen ja johtajakseen 'the Reasonable'n. Mm. näillä liikkeillä ja alkutilan käsitteen tarkennuksella ja sen merkityksen korostamisella Rawls pyrki tietoisesti välttämään kantilaisuuden vaarat eli sortumisen liialliseen abstraktiuteen.

Rawlsin (poliittisen liberalismiin) lähtökohta on erittäin mielenkiintoinen. Hänhän asettaa eteemme seuraavanlaisen kysymyksen: miten olisi mahdollinen vapaiden ja tasa-arvoisten kansalaisten oikeudenmukainen ja vakaa yhteiskunta, jota kuitenkin määrittävät perustavanlaatuisesti erilaiset (kuitenkin kohtuulliset) kaikenkattavat uskonnolliset, filosofiset ja moraaliset käsitykset hyvästä elämästä? Rawlsin poliittisen liberalismiin hengen mukainen vastaus tähän kysymykseen perustuu siihen, että tällaisen yhteiskunnan perusrakenteen tulee olla säädelty poliittisen oikeudenmukaisuuden käsityksen mukaisesti. Ja tämän käsityksen takana tulee olla kansalaisten 'overlapping consensus'.

Kuten tutkielman eri luvut osoittavat, Rawls on siis 'ajautunut' aika kauaksi *A Theory of Justice* teoksessaan esittämistä tavoitteistaan. Jotkut toisin ovat sitä mieltä, että Rawlsin alkuperäinen tavoite eli pyrkimys muotoilla oikeudenmukaisuuden periaatteet yhteiskunnan perusrakennetta silmällä pitäen on säilynyt lähes ennallaan. Mutta varsinkin puitteet, jotka määrittävät koko Rawlsin projektia ovat muuttuneet huomattavasti vuosien mittaan. Edellisissä

luvussa olen käynyt lävitse Rawlsin kehitysvaiheita niiden poliittisen aspektin tarkastelun kautta ja tässä viimeisessä luvussa aion esittää tältä pohjalta tulkintani rawlsilaisesta poliittisuudesta. Tähän poliittisuuden arviointiin liittyy kiinteästi kansalaisuus ja kansalaisuuden käsite, joka viime kädessä mielestäni 'luo' tai mahdollistaa poliittisen olemassaolollaan ja nimenomaan toiminnallisella (activity) aspektillaan. Ja teesini onkin, että Rawlsin poliittisen liberalismien poliittisuuden ns. vaillinaisuus johtuu ainakin osaksi liian 'heikosta' kansalaisuuden ja poliittisuuden välisestä yhteydestä.

"Rawlsian politics, however, is so concerned with the exclusion of divisive issues that might threaten the stability of a well-ordered society, and so interested in excluding any contingencies that might impair the orderly application of the principles of justice, that it might engender a passive citizenry, one that might be willing to silence their criticism rather than risking the instability of the political order."¹

Tämä on ainoastaan yksi 'vaarankohta' rawlsilaiselle kansalaiselle. Mielestäni ehkä vielä vakavampi uhka todelliselle poliittiselle kansalaisuudelle nousee Rawlsin tavasta ymmärtää kansalaisuus. Tarkoitin tällä sitä, että vaikka Rawls *Political Liberalism* teoksessaan määrittääkin nimenomaisesti 'the political conception of the person' käsitteen, niin tästä huolimatta kansalaisuus ei ole todella poliittista. Suurin syy tähän on se, että Rawls lähtee liikkeelle kansalaisuudesta, jota määrittävät vapaus ja tasa-arvo. Tässä asetelmassa ei sinänsä ole mitään tuomittavaa, vaan ongelma on siinä ettei Rawls etene tästä mihinkään. Hän jää tavallaan näiden kahden käsitteen pauloihin ja määrittää kansalaistaan seuraavilla määreillä: oikeudenmukaisuuden taju ja henkilökohtainen käsitys hyvästä elämästä. Rawls ei tunnu näkevän sitä, että poliittisuuden olemassaolon ehto ei ole pelkästään kansalainen vaan myös toiminta.

Seuraavassa esitän Barberin tulkinnan poliittisuudesta ja sen ehdoista. Ja tämän tulkinnan avulla pyrin osoittamaan rawlsilaisen kansalaisen puutteet

---

¹ Alejandro, s. 21.

ja siten myös Rawlsin poliittisuuden vajavaisuuden.

"One can understand the realm of politics as being circumscribed by conditions that impose *a necessity for public action, and thus for reasonable public choice, in the presence of conflict and in the absence of private or independent grounds for judgement.*"²

Tämä määritelmä poliittisesta voidaan nähdä etenevänä prosessina, jonka keskeisenä määrittäjänä on toiminta (action). Toiminta siinä mielessä, että se viittaa kysymykseen mitä meidän tulisi tehdä kussakin tilanteessa. Mikä tahansa valintatilanne ei kuitenkaan ole poliittinen tai sisällä mahdollisuutta poliittisuuteen. Laajasti ymmärrettynä toiminnan käsite pitää sisällään kaiken mahdollisen inhimillisen toiminnan. Barber rajoittaaakin poliittisen toiminnan julkisen alueeseen, joka samalla määrittää poliittisen toimijan:

"Politics describes a realm of action, but not all action is political. We may more properly restrict poliitcs to *public* action: i.e., to action that is both undertaken by a public and intended to have public consequences. Politics describes the realm of *we.*"

Barber tekee ero julkisen (public) ja yksityisen (private) välille, mutta ei tee sitä kuitenkaan absoluuttiseksi, muuttumattomaksi. Tämä rajankäynti on siinä mielessä häilyvää, ettei siitä ole mahdollista esittää vedenpitävää määritelmää. Toiminta, joka ensisilmäyksellä näyttää selkeästi yksityiseltä ja siten epäpoliittiselta, saattaa kuitenkin politisoitua myöhemmin jonkun ulkopuolisen tekijän vaikutuksesta. Myös päinvastainen tapahtumaketju on mahdollinen.

Barberin poliittista toimintaa määrittää lisäksi välttämättömyyden (necessity) aspekti. Eli toiminta ei ole pelkästään toimintaa, vaan välttämätöntä toimintaa. Poliittinen toiminta ei siis ole ehdollista siinä mielessä, että toimija voisi valita toimimattomuuden tilan toimimisen sijaan. Tämä tarkoittaa sitä, että myös toimimatta jättäminen eli olla tekemättä jotain päätöstä, on toimintaa

---

² Barber, 1984, s. 120.

eli poliittista. Toimijalla ei siis ole mahdollisuutta 'astua ulos' poliittisen alueelta ja olla siten toimimatta. Poliittinen toiminta edellyttää aina valintoja ja valinnat puolestaan edellyttävät valitsijaa. Mikä tahansa valinta ei kuitenkaan ole automaattisesti poliittista, eikä kuka tahansa valitsija ole poliittinen toimija.

"If action is to be political, it must ensure form forethought and deliberation, from free and conscious choice. Anyone can be an actor. Only a citizen can be a *political* actor."³

Tämä merkitsee sitä, että toimiva poliittisen käsite tarvitsee tuekseen poliittisen toimijan eli kansalaisen määritelmän. Ilman kansalaista ei ole poliittistaakaan. Yllä oleva sitaatti määrittää kansalaisen vapauden, tarkoituksenmukaisuuden ja rationaalisuuden käsitteiden avulla. Kansalainen on siis toimija, jonka toiminta on vapaata ja tiedostavaa. Barber korostaa vapauden merkitystä poliittisen kansalaisuuden yhteydessä ja viittaa sillä suoraan valinnan suorittavaan tahtoon. Kun puhutaan valinnan tekemisestä, tulee myös miettiä millaisesta valinnasta on kyse.

Kun vertaa keskenään Rawlsin ja Barberin alkuasetelmia suhteessa kansalaisuuteen, niin suuri eroja ei periaatteessa löydy. Luulen, että Barberkin mielellään allekirjoittaa Rawlsin kaksi kansalaisen perusmäärettä, vapauden ja tasa-arvon. Toinen yhteneväisyys löytyy poliittisen alueesta. Molemmat asettavat poliittisen julkisen alueelle, Rawls tosin jättää huomioimatta julkisen ja yksityisen välisen rajan häilyvyyden ja ottaa julkisen annettuna, valmiiksi rajattuna tilana. Yhteistä Rawlsille ja Barberille on myös 'reasonable' käsitteen käyttö. Pieniä vivahde eroja lukuunottamatta molemmat korostavat samaa eli sitä, että kansalaisen poliittisia päätöksiä tulee määrittää 'reasonable'. Mutta tähän yhteneväisyydet loppuvatkin. Rawls ei missään vaiheessa poliittisessa liberalismissaan määritä kansalaistaan toiminnan kautta. Toiminnan, joka on ehdoton välttämättömyys jokaisen kansalaisen kohdalla silloin, kun hän astuu julkisen alueelle. Tällöin jopa toimimattomuus

---

³ Barber, 1984, s. 126.

on poliittista.

"In Rawls's political liberalism, the people, like the parties to the original position, appear at the founding moment when the Constitution is enacted and ratified. After that, judges replace the people and public officials replace the citizens who were represented in the original position."⁴

Yksinkertaisesti Rawlsin poliittinen liberalismi 'overlapping consensus'ksineen ei jätä tilaa todella poliittiselle kansalaisuudelle. Ja valitettavasti Alejandro on oikeassa, rawlsilaisessa yhteiskunnassa toimisisivat vain tuomarit ja juristit, eivät kansalaiset.

Bonnie Honigin näkemys Rawlsin teoriasta ja tämän poliittisuudesta voidaan ilmaista tiivistetysti seuraavalla sitaatilla:

"Rawls imagines a political culture whose fundamental conflicts (between liberty and equality) are 'settled', a civic culture that endures no resistances to itself, a practice of punishment that sparks no remorse, a potentially radical redistributive taxation scheme that provokes no resentments; he offers us a virtue theory of politics untouched by the disruptions of *virtù*, a political economy untroubled by politics."⁵

Honig tarkoittaa 'virtue' poliittisella teoriaa, jonka tavoitteena on mm. hallita konflikteja, hallinnoida poliittisuutta ja ennen kaikkea saada aikaan juridinen sopimus politiikasta ja sen tavoitteista. Vastakohta tällaiselle poliittiselle teorialle Honig esittää 'virtù' poliittisuuden, joka 'resists the consolidations and closures of administrative and juridical settlement for the sake of the perpetuity of political contest'⁶

Oikeudenmukaisuusteoriassa Rawls sulki poliittisuuden 'a well-ordered society'n ulkopuolelle rationaalisuudella. Tämä rationaalisuus täyttää julkisen

---

⁴ Alejandro, s. 22.

⁵ Honig, s. 127.

⁶ Honig, s. 2.

tilan niin täydellisesti ettei vapaata tilaa jää lainkaan. Kaikki mahdolliset tilanteet on määritelty ja rationalisoitu, jopa hyvän elämän puitteetkin. Ja tällä rationalisoinnilla Rawls Honigin mukaan sulkee kuilun, joka normaalisti on olemassa institutionaalisten lupausten ja yksityisten odotusten välillä. Poliittisuudelle ei jää tilaa, kun odotukset ja kokemukset kohtaavat täydellisesti. Honig kirjoittaa, että rationalisuus täten toimii epäpolitisovalla tavalla poistamalla tilan, jossa idealismi, kriittinen arviointi tai vastarinta voisi elää.

Kun tarkastellaan Honigin argumentteja suhteessa Rawlsin poliittiseen liberalismiin, niin voidaan mielestäni perustellusti todeta ettei perusongelma-, monista muutoksista huolimatta, ole väistynyt. Rationaalisuuden tilalle Rawls on marssittanut 'reasonable'n ja 'public reason'in. Vaikka Rawls tuntuukin tavoittelevan uudessa konstruktiossaan 'väljempää' muotoa, hän ei kuitenkin onnistu siinä. Miksi näin? Syynä tähän mielestäni se, että Rawls on sitonut itsensä liian tiukasti tavoitteeseensa vastata kysymyksen miten on mahdollista, että erilaisen hyvän elämän käsityksen omaavat kansalaiset voivat elää yhdessä stabiilissa ja oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa. Tässä kysymyksessä sinänsä ei ole mitään vikaa, mutta Rawlsin ongelmat alkavat siitä että hän lähtee liikkeelle etsimään totuutta tällaisen yhteiskunnan perustavanlaatuisista toimintaperiaatteista. Lukijan epäily herää viimeistään siinä vaiheessa, kun Rawls ilmoittaa pyrkivänsä määrittämään poliittisen oikeudenmukaisuuden periaatteet modernia pluralistista demokraattista yhteiskuntaa varten. Eikö jo tämä tavoite sisällä itsessään ristiriidan? Eikö ole demokratian, puhumattakaan pluralismin, hengen vastaista pyrkiä määrittämään yksi totuus poliittisesta oikeudenmukaisuudesta?

6.2. Poliittisen filosofian tehtävästä

Mitä on poliittinen filosofia? Moraalifilosofian ja politiikan yhdistelmä? Yhtä hyvin voisi aloittaa tämän pohdinnan kysymällä miten moraalifilosofia tai politiikka tulisi määritellä. Aivan aluksi on siis luovuttava ajatuksesta, että ensimmäiseksi esitettyyn kysymykseen löytyisi yksi ja ainoa oikea vastaus.

Kuten Kymlicka toteaa kirjassaan *Contemporary Political Philosophy*, jokainen poliittinen teoria tarjoaa tähän kysymykseen oman vastauksensa, oman kriteerinsä moraalien ja politiikan erottelulle.

"Evaluating a particular account of the nature of political philosophy, therefore, cannot be separated out from, or done in advance of, evaluating substantive theories of justice."⁷

Moraalien ja poliittisen filosofian välille on kuitenkin Kymlickan mukaan mahdollista vetää kaksi edes jossain määrin pätevää rajaviivaa. Ensimmäiseksi, tuntuu loogiselta ajatella, että moraalifilosofia asettaa tavallaan rajat poliittiselle. Jokaisella yksilöllähän on omat moraaliset periaatteensa joiden mukaan hän toimii yhteisöissä. Nämä samat periaatteet asettavat rajoitukset, sille miten tämä samainen yksilö haluaa kohdata muut ihmiset yhteiskunnan instituutioiden toiminnan kautta. Toiseksi, meillä on Kymlickan mukaan moraalisia julkisia velvollisuuksia muita ihmisiä kohtaan ja "political philosophy focuses on those obligations which justify the use of public institutions".⁸

Rawlsin mukaan poliittisen filosofian tehtävä käytännöllinen, sillä

"There are periods, sometimes long periods, in the history of any society during which certain fundamental questions give rise to sharp and divisive political controversy ..."⁹

Poliittisen filosofian tehtävä on siis yrittää löytää tapoja, joilla näitä poliittisia erimielisyyksiä voitaisiin kaventaa tai jopa ratkaista. Rawls etsii näitä ratkaisuja arkeologisella metodilla kaivautumalla modernin yhteiskunnan poliittiseen kulttuuriin ja yrittämällä löytää sieltä lähtökohtia, jotka kaikki kansalaiset erimielisyyksistään huolimatta voisivat jakaa.

"The search for reasonable grounds for reaching agreement rooted in our

---

⁷ Kymlicka, 1990, s. 6.

⁸ Kymlicka, 1990, s. 6.

⁹ Rawls, 1985, s. 224.

conception of ourselves, and in our relation to society replaces the search for moral truth interpreted as fixed by a prior and independent order or objects and relations, whether natural or divine, an order apart and distinct from how we conceive of ourselves."¹⁰

Rawlsin tapaan määrittää poliittisen filosofian tehtävä ja keinot liittyy kuitenkin eräs heikkous. Se nimittäin tarjoaa vastauksen oikeudenmukaisuuden määrittämiseen vain ja ainoastaan jo valmiiksi liberalistisessa yhteiskunnassa. Poliittinen liberalismi ei myöskään pyri asettamaan itseään muiden ei-liberalististen yhteiskuntamallien yläpuolelle. Sen mukaan myös ei-liberalistiset yhteiskunnat voivat toimia hyvin ja oikeudenmukaisesti. Schefflerin mukaan tällainen näkökulma, joka periaatteessa on suvaitsevainen ja siten myös liberalismien hengen mukainen, on kuitenkin myös jossain määrin huolestuttava. Sehän ei tarjoa ei-liberalistisille yhteiskunnille vakuuttavia perusteluja miksi niiden kannattaisi tulla liberalistisiksi.

"Rawls seems to regard this reticence as a virtue, in part because he is sensitive to the charge that more ambitious claims on behalf of liberalism represent a form of western ethnocentrism, and because he believes that it is not necessary to make such claims in order to develop a law of peoples that applies to all nations and which specifies certain minimum standards of acceptable conduct."¹¹

Vielä aivan lopuksi muutama sana siitä, miksi Rawls kaikista puutteistaan huolimatta on erinomainen poliittisen teorian kehittäjä. Yksi Rawlsin vahvuus (samalla myös heikkous) on siinä, että hän on systemaattisesti pyrkinyt esittämään kokonaisvaltaisen teorian oikeudenmukaisen yhteiskunnan periaatteista. Hänen tavoitteenaan on selkeästi ollut muotoilla pohja, joka voisi toimia yhteiskunnan perusrakenteena. Tämä tavoite ei mielestäni sinänsä tuomitse Rawlsia epäpoliittisuuteen, mutta se että tämä rakensi konstruktiostaan liian tiiviin ja säännellyn johti auttamatta osaltaan siihen.

---

¹⁰ Rawls, 1980, s. 519.

¹¹ Scheffler, s. 21.

Rawls ei poliittisessa liberalismissaan jätä tilaa, joka mahdollistaisi todellisen poliittisuuden olemassaolon. Seurauksena tästä myös poliittinen kansalaisuus näivettyy ja kutistuu lopulta, Honigin sanoja lainaten, passiiviseksi valtion tarjoamien hyvien ja palveluiden kuluttajuudeksi¹². Poliittisen filosofian tehtävänä ei voi olla yhden totuuden etsiminen, vaan moninaisten ja erilaisien vaihtoehtojen esittäminen julkiselle areenalle. Ja yhtenä tällaisena vaihtoehtona Rawlsin poliittinen liberalismi varmasti puolustaa paikkaansa.

---

¹² Honig, s. 129.

John Rawlsin tuotanto:

- 1957 'Justice as Fairness', *The Journal of Philosophy*, 54, 653-662.
- 1963 'The Sense of Justice', *The Philosophical Review*, 281-305.
- 1971 *A Theory of Justice*, Oxford University Press, Oxford.
- 1974 'Reply to Alexander & Musgrave', *Quarterly Journal of Economics*, 88/4, 633-655.
- 1975 'Fairness to Goodness', *Philosophical Review*, 84, 536-554.
- 1978 'The Basic Structure as Subject', in A. Goldman and J. Kim (eds), *Values and Morals*, Reidel, Boston, 47-71.
- 1979 'A Well-ordered Society', in P. Laslett and J. Fiskin (eds), *Philosophy, Politics and Society*, 5th series, 6-20.
- 1980 'Kantian Constructivism in Moral Theory', *The Journal of Philosophy*, 88, 515-572.
- 1982a 'The Basic Liberties and Their Priority', in MacMurrin (ed) *The Tanner Lectures on Human Values*, iii, University of Utah Press, Salt Lake City, 2-87.
- 1982b 'Social Unity and Primary Goods', in A. Sen and B. Williams (eds), *Utilitarianism and Beyond*, Cambridge University Press, Cambridge, 159-186.
- 1985 'Justice as Fairness: Political not Metaphysical', *Philosophy and Public Affairs*, 14, 187-204 (223-251).
- 1987 'The Idea of an Overlapping Consensus', *Oxford Journal of Legal Studies*, 7, 1-25.
- 1988 'The Priority of Right and Ideas of the Good', *Philosophy and Public Affairs*, 4, 251-276.
- 1989 'The Domain of the Political and Overlapping Consensus', *New York University Law Review*, 64, 233-255.
- 1993 *Political Liberalism*, Columbia University Press, New York.
- 1995 'Reply to Habermas', *The Journal of Philosophy*, 3, 132-180.

Muu kirjallisuus:

- Alejandro, Roberto 'What is Political about Rawls's Political Liberalism?', *The Journal of Politics*, Vol. 58, No. 1, 1996, 1-24.
- Arneson, J. Richard
1989 'Introduction', Symposium on Rawls in theory of justice: recent developments, *Ethics* 99, 695-710.
- 1990 'Primary Goods Reconsidered', *Noûs* 24, 429-454.
- Barber, Benjamin
1975 'Justifying Justice: Problems of Psychology, Politics and Measurement in Rawls' in Daniels (ed.) *Reading Rawls: Critical Studies on Rawls' A Theory of Justice*, Stanford University Press, California, 1975, reprinted 1989.
- 1984 *Strong Democracy - Participatory Politics for a New Age*, University of California Press Ltd, California.
- 1988 *The Conquest of Politics: Liberal Philosophy in Democratic Times*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- Brown, Alan *Modern Political Thought*, Penguin Books Ltd, Harmondsworth, 1986.
- Caney, Simon 'Liberalism and Communitarianism: a Misconcieved Debate', *Political Studies*, 2, 1992, 273-289.
- Daniels, Norman (ed) *Reading Rawls: Critical Studies on Rawls' A Theory of Justice*, Stanford University Press, California, 1975, reprinted 1989.
- Doppelt, Gerald 'Is Rawls's Kantian Liberalism Coherent and Defensible?', *Ethics* 99, July 1989, 815-851.
- Eco, Umberto *Oppineisuuden osoittaminen eli miten tutkielma tehdään*, Karisto Oy, Hämeenlinna, 1990 (alkuteos: "Come si fa una tesi di laurea", Gruppo Editoriale Fabbri, Milan, 1977).
- Galston, Miriam 'Rawlsian Dualism and the Autonomy of Political Thought', *Columbia Law Review*, Vol.94, 1994, 1842-1859.

- Gauthier, David   *Morals by Agreement*, Oxford University Press, Oxford, 1986.
- Gutmann, Amy   'Communitarian Critics of Liberalism', *Philosophy and Public Affairs*, 14/3, 1995, 308-322.
- Habermas, Jürgen   'Reconciliation Through the Public Use of Reason: Remarks on John Rawls's Political Liberalism', *The Journal of Philosophy*, 3, 1995, 109-131.
- Hampton, Jean   'Contracts and Choices: Does Rawls Have a Social Contract Theory?', *The Journal of Philosophy*, 6, 1980, 315-338.
- Hart H. L. A.   'Rawls on Liberty and its Priority', in Daniels (ed.) *Reading Rawls: Critical Studies on Rawls' A Theory of Justice*, Stanford University Press, California, 1975, reprinted 1989.
- Hellsten Sirkku
1993   'John Rawls ja kommunitaristit', *Politiikka*, 4, 244-254.
- 1994   'John Rawls (1993): Political Liberalism', *Politiikka*, 4, 294-296.
- 1996   *Oikeutta ilman kohtuutta -modernin oikeudenmukaisuuskäsityksen kritiikkiä*, Gaudeamus, Tampere.
- Honig, Bonnie   *Political Theory and the Displacement of Politics*, Cornell University Press, New York, 1993.
- Hurd, Heidi M.   'The Levitation of Liberalism', *The Yale Law Journal*, Vol.105, 1995, 795-824.
- Kant, Immanuel
XI   *Schriften zur Anthropologie, Geschichtsphilosophie, Politik und Pädagogik 1* (Herausgegeben von Wilhelm Weischedel, Frankfurt, 1968).
- Grundlegung zur Metaphysik der Sitten* (Herausgegeben von Karl Vorländer, Hamburg, 1965).
- Keat, Russel &
Miller David   'Understanding Rawls', *Political Theory*, Vol. 2, No. 1, February 1974, 3-31.
- Klosko George   'Rawls's "Political" Philosophy and American Democracy', *American Political Science Review*, Vol. 87, No. 2, 1993, 348-359.

- Korobkin, Donald R. 'Political Justification and The Law', Columbia Law Review, Vol.94, 1994, 1898-1917.
- Kotkavirta, Jussi 'Immanuel Kant' teoksessa Platonista Bakuniin poliittikan teorian klassikoita (ed.) Jukka Kanerva, Yliopistopaino, 1992.
- Kukathas, Chandran & Pettit, Philip Rawls: A Theory of Justice and its Critics, Polity Press, Cambridge, 1990.
- Kulmavuori, Heli Tietämättömyyden verho puolueettomuuden takaajana John Rawlsin oikeudenmukaisuusteoriassa, pro gradu tutkielma, teologinen tiedekunta, Helsingin yliopisto, 1992.
- Kymlicka, Will
1988 'Liberalism and Communitarianism', Canadian Journal of Philosophy, 2, 181-204.
- 1990 Contemporary Political Philosophy: An Introduction, Oxford University Press, Oxford.
- Larmore, Charles 'Political Liberalism', Political Theory, Vol.18, No.3, 1990, 339-360.
- Lessnoff, Michael
1986 Social Contract, Macmillan Education Ltd, London.
- 1990 (ed) Social Contract Theories, Basil Blackwell Ltd, Oxford.
- Locke, John Second Treatise of Civil Government (osia), in Stewart (ed.) Readings in Social and Political Philosophy, Oxford University Press, New York, 1986.
- Medina, Vincent Social Contract Theories: Political Obligation or Anarchy. Rowman & Littlefield Publ., Savage, 1990.
- Mouffe, Chantal
1987 'Rawls: Political Philosophy without Politics', Philosophy and Social Criticism, 2, 105-123.
- 1988 'American Liberalism and its Critics: Rawls, Taylor, Sandel and Walzer', Praxis International, 8/2, 193-206.
- 1992 (ed) Dimensions of Radical Democracy: Pluralism, Citizenship, Community, New Left Books, London.
- 1993 The Return of the Political. Verso, London.

- Mulhall, Stephen & Swift, Alan   Liberals & Communitarians, Blackwell Pbl, Oxford, 1992.
- Nagel, Thomas   'Rawls on Justice' in Daniels (ed.) Reading Rawls: Critical Studies on Rawls' A Theory of Justice, Stanford University Press, California, 1975, reprinted 1989.
- Neal, Patrick   'Justice as Fairness: Political or Metaphysical?', Political Theory, 1, 1990, 24-50.
- Nozick, Robert   Anarchy, State and Utopia, Basic Books, New York, 1974.
- O'Neill, Onora   Constructions of Reason: Explorations of Kant's Practical Philosophy, Cambridge University Press, Cambridge, 1989.
- Palonen, Kari   Tekstistä Poliittikkaan, Vastapaino, Hämeenlinna, 1988.
- Parvikko, Tuija & Palonen Kari (eds.)   Reading the Political -exploring the margins of politics, The Finnish Political Science Association, Tampere, 1993.
- Plant, Raymond   Modern Political Thought, Basil Blackwell Ltd, Oxford, 1991.
- Pogge, Thomas   Realizing Rawls, Cornell University Press, Ithaca, 1989.
- Reiss, Hans (ed)   Kant's Political Writings, Cambridge University Press, 1970.
- Sandel, Michael
1982   Liberalism and the Limits of Justice, Cambridge University Press.
- 1984   'The Procedural Republic and the Unencumbered Self', Political Theory, 12, 81-96.
- Schwarzenbach, Sibyl A   'Rawls, Hegel and Communitarianism', Political Theory, 4, 1991, 539-571.
- Wallach, John R   'Liberals, Communitarians, and the Tasks of Political Philosophy', Political Theory, 4, 1987, 581-611.
- Walzer, Michael
1983   Spheres of Justice, Basil Books, New York, 1983.
- 1990   'The Communitarian Critique of Liberalism', Political

Theory, 1, 1990, 6-23.

Wolff, Robert Paul   Understanding Rawls: A Reconstruction and Critique
of A Theory of Justice, Princeton University Press,
Princeton, 1977.

Wolgast, Elisabeth H. 'The Demands of Public Reason', Columbia Law Re-
view, Vol.94, 1994, 1936-1949.